3.1353

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

PIACKUTATÁSI MUNKÁLATOK

I.

82. KÖTET 4. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

ÁRA 5 PENGŐ

STATISTISCHE MITTEILUNGEN

REDIGIERT VON Dr. LUDWIG I. ILLYEFALVI

MARKTFORSCHUNGSARBEITEN

I.

Stat. O. 997/82.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

PIACKUTATÁSI MUNKÁLATOK

I.

STATISTISCHE MITTEILUNGEN

REDIGIERT VON Dr. LUDWIG I. ILLYEFALVI

MARKTFORSCHUNGSARBEITEN

I.

309353

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növeleképző
1939 n. 1441 m.

Budapest székesfőváros házinyomdája 1938 — 9551 — Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

Előszó 5

I. A piackutató és árstatisztikai osztály megalakítása és működése

1. Szervezés és előkészítés 7
2. Anyaggyüjtési munkák 8
3. Új adatgyüjtések szervezése 8
4. A székesfővárosi közélelmezési intézményekkel való együttműködés 11
5. Kapcsolatok létesítése állami és érdekképviseleti szervekkel 11
6. Budapest Székesfőváros Statisztikai Havifüzeteinek bővítése 12
7. Statisztikai feldolgozási munkálatok 13
8. Szakirányú kutatómunka 13

II. Budapest közélelmezési kérdései a piackutatás eddigi eredményeinek megvilágításában

A) *Élőállat, hús* 16
1. A sertésárak alakulása és meghatározó tényezői 16
2. A vágómarha árának alakulása és meghatározó tényezői 21
3. A hús áralakulása; élőállat-hús árkülönbözet 24
a) Módszertani szempontok 24
b) Élőmarha és marhahús árkülönbözete 25
c) Élőborjú és borjúhús árkülönbözete 30
d) Az élősertés, sertéshús és zsír árkülönbözete 32
e) A húst terhelő adók, illetékek és díjak ügye 33
4. Budapest húsforgalma és húsfogyasztása 37

B) *Állati termékek* 42
1. Tejellátás 42
2. Tojáspiac 46

C) *Gabona, liszt és kenyér* 50
1. Lisztfogyasztás, gabona-liszt árkülönbözet 50
2. Kenyérfogyasztás, liszt-kenyér árkülönbözet 53

D) *Zöldség- és főzelékfélék, gyümölcs* 55
1. Burgonyapiac 55
2. Zöldség- és főzelékfélék 62
3. Gyümölcspiac 65

III. A piackutatá további feladatai

1. Visszatekintés és a közeljövő célkitűzései 69
2. Vázlat a piackutató és árstatisztikai osztály következő feladatairól 69

Deutsche Zusammenfassung 101

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Mellékletek.

1. A 120.158/1937—VIII. ü.-o. számú polgármesteri rendeletnek a piackutatás munkakörére vonatkozó intézkedései 77
2. Indokolás az élelmicikkek kiskereskedelmi árstatisztikájának tervéhez 81
3. Kérdőív az élelmicikkek kiskereskedelmi áráról 85
4. Baromfi, tojás és tejtermékek termelői eladási ára 89
5. Főzelék- és zöldségfélék termelői eladási ára 91
6. Gyümölcs termelői eladási ára 93
7. Indokolás a hűtőházi tárolás és a tojás ú. n. »meszes« tárolásának statisztikai felvételéhez 95
8. Kérdőív a hűtőházakban tárolt élelmiszerekről 97
9. Kérdőív a meszes tárolású tojásmennyiségről 99

Grafikonok jegyzéke.

A sertéshízlalás rentabilitása (I.) 17
A sertéshízlalás rentabilitása (II.) 19
A sertésárak és felhajtás alakulása 21
Vágómarhaárak alakulása 23
A marhafelhajtás és hízlalás alakulása 25
Élőmarha és marhahús árkülönbözete 29
Élőborjú és borjúhús árkülönbözete 31
Élősertés és sertéshús árkülönbözete 33
Tojáspiac 49
Kenyérárak és árkülönbözetek alakulása (I.) 54
Kenyérárak és árkülönbözetek alakulása (II.) 55
Burgonyapiac 59

Előszó.

Az élet egyre nagyobb követelményeket támaszt a nagyvárosi közigazgatással szemben. Munkaköre már régen túlnőtt a puszta adminisztrációs feladatokon és az emberi életkörülményeknek mind több megnyilvánulásába kell irányítólag, segítőleg beavatkoznia.

A közélelmezés egyike a nagyvárosi igazgatás legnehezebb feladatainak. A mai városi önkormányzat nem elégedhetik meg azzal, hogy a közélelmezés céljára bizonyos intézményeket (vásárcsarnokokat, vágóhidakat stb.) rendelkezésre bocsát és fenntart, hanem őrködnie kell afelett is, hogy a lakosság kifogástalan élelmiszerekkel elláttassék és az áralakulás — a kereskedelem és ipar jogos szempontjainak szemmeltartása mellett — megfeleljen a fogyasztóközönség érdekeinek.

Ezeknek a céloknak a megvalósítása szükségessé teszi a közélelmezés szabad gazdasági működésének beható ismeretét, az összefüggések megvilágítását, a bajok és nehézségek kinyomozását. A jelzett feladatok megoldása tudományos módszereket kíván, de gyakorlati eredményekre vezet: a közélelmezési politika intézkedéseihez nyujt megfelelő előzetes tájékoztatást és figyeli azoknak az életbe való átültetését.

Mindezeknek a szempontoknak a felismerése érlelte meg azt az elhatározást, hogy a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal keretében a közélelmezési igazgatás szolgálatára piackutató és árstatisztikai osztály szerveztessék. Szendy Károly, Budapest székesfőváros polgármestere átérezve a piackutatásnak időditktálta szükségességét, 1937. nyarán kiadott 120.158/1937—VIII. számú rendeletével intézkedett a piackutató osztály megszervezése tárgyában.

Az új szerv az előkészítő munkálatok elvégzése után, 1937. október hó elején kezdte meg működését. Szervezetileg a Statisztikai Hivatal kötelékébe tartozik, de szoros kapcsolatot tart fenn a VIII. ügyosztállyal, melynek vezetője dr. Rosta János tanácsnok a nagy feladatokhoz mérten mindenkor megértéssel nyujtott támogatást az új osztály működéséhez.

Az idézett polgármesteri rendelet úgy intézkedett, hogy a statisztikai hivatal alulírt igazgatója a munkálatokat »lehetőleg azonnal indítsa meg és előterjesztésében, de legkésőbb 6 hónapon belül azoknak eredményéről számoljon be.«

Minthogy a munkálatoknak megindításától számított hat hónap 1938. május 31-én letelt, ez időpontban 330/1938. szám alatt jelentést tettem az osztály működéséről és addig elért eredményeiről.

Hasonlóképen jelentésben számoltam be 1938. október hó elején az osztály fennállásának második félévében végzett munkálatokról is, mely a »Piackutatási munkálatok« című kiadvány második kötetét tölti meg.

Kétségtelen, hogy az a hatalmas és sok tekintetben újszerű anyag, melyet az osztály ezekben a jelentésekben összeállított, szélesebbkörű nyilvánosság számára is értéket és hasznot jelent. A jelentés közzététele érdekében számos oldalról hangzott is el ily irányú kívánság. Nemcsak a napi- és szaksajtó, hanem hivatalos körök is szorgalmazták sajtó alá rendezését. Ezért indokoltnak mutatkozott, hogy a jelentések anyaga nyomtatásban közzététessék s az érdekelt tudományos, valamint gyakorlati körök részére hozzáférhetővé váljék. Így »Piackutatási munkálatok« cím alatt most egyidejűleg kerülnek nyilvánosságra a két félévről szóló beszámoló kötetei.

Az anyag első része, melyet jelen kötettel vesz kézbe az olvasó, ugyszólván változatlan alakban tartalmazza az előzőkben említett 330/1938. számú jelentés anyagát. Csupán azok a részek maradtak el, melyek kizárólag belső igazgatási szempontokat tárgyalnak. Az első kötetben közzétett adatgyüjtemény és annak tárgyalása az 1938. márciusi állapotnak felel meg. Az újabb fejlesztendő eredményeiről a második kötet ad számot. Mindazonáltal az első rész rajzait — minthogy azok megismétlésére szükség, illetve lehetőség nincsen — az 1938. évi augusztus haváig kiegészítve mutattuk be.

Legyen ez a két kötet hirdetője azoknak a nagy erőfeszítéseknek, melyekkel a székesfőváros egész hivatalos szervezete polgárságának élelmiszerekkel való ellátását megismerni, fejleszteni és tökéletesíteni kívánja.

Budapest, 1938. október hó 10-én.

Dr. Illyefalvi I. Lajos

I. A piackutató és árstatisztikai osztály megalakítása és működése.

1. Szervezés és előkészítés.

Az osztály szervezete.

Budapest székesfőváros polgármestere 120.158/1937—VIII. szám alatt elrendelte a piackutatási munkálatok megindítását és e célból »Piackutató és árstatisztikai osztály« szervezését. Az új osztály a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal keretén belül működik s tevékenységét a polgármesteri VIII. (közélelmezési) ügyosztály közigazgatási és közgazdasági munkájának szolgálatában fejti ki.

E polgármesteri rendelet alapján — melynek legfontosabb szakaszait az 1. számú melléklet tartalmazza — a piackutatási munkálatok 1937. október hó 1-én kezdődtek meg.

Minthogy az osztály végleges megszervezése a munkálatok első időszakában főleg takarékossági okokból még nem mutatkozott célszerűnek, ezért a személyzet részben a statisztikai hivatal státusába tartozó végleges tisztviselőkből, részben pedig a piackutatás hitelösszegének terhére foglalkoztatott havijegyzékes és óradíjas munkaerőkből került ki.

Az osztály vezetésére a Statisztikai Hivatal igazgatója *dr. Bene Lajos* statisztikai főjegyzőnek adott megbízást. A hivatal végleges személyzetéből ezenkívül két statisztikai segédfogalmazó és két statisztikai tiszt teljesít az osztályban szolgálatot. Egyébként a munkálatokat a felmerülő szükséglethez képest változóan kb. 30 főnyi munkaerő látja el.[1])

Az új munkakör szervezetének megismerése és az elért eredmények helyes megítélése érdekében szükséges, hogy az alábbiakban bemutassuk azoknak a munkálatoknak módszerét és lebonyolítását, melyek a fővárosi piackutatást működésének első félesztendejében foglalkoztatták.

---

[1]) A munkálatok megkezdése előtt az osztály vezetésével megbízott statisztikai főjegyző Németországban tanulmányozta a piackutató szervek feladatkörét ellátó »*Institut für Konjunkturforschung*« illetékes osztályait, a *Birodalmi Statisztikai Hivatalnak* (Statistisches Reichsamt) a piackutatással vonatkozásban álló munkálatait, a kereskedelem üzemi viszonyaival és költségtényezőivel foglalkozó »*Forschungsstelle für den Handel*« munkáját. Berlin, Drezda, Lipcse és Boroszló *városi statisztikai* hivatalai az árstatisztika módszereire, a városi lakosság élelmiszerfogyasztásának statisztikai vizsgálatára nézve nyujtottak tanulságos példát. Az új németországi piaci szervezet legfőbb irányítója, a *Reichsnährstand*, valamint az alája tartozó közélelmezési *csúcsszervezetek* (Hauptvereinigungen) szintén igen értékes szempontokat nyujtottak a magyar piackutatás számára.

Ezért a következő fejezetek a munkálatok megszervezéséről és azok módszereiről adnak számot. A kötet második része Budapest 1937. évi élelmiszer-ellátásáról és közélelmezési kérdéseiről szóló rövid összefoglalás keretében a munka eddigi eredményeit mutatja be, végül a harmadik rész a piackutatásnak a közeljövőben megoldandó — s túlnyomórészt már munkábavett — feladatairól ad képet.

2. Anyaggyüjtési munkák.

Statisztikai számanyag.

A munkálatoknak 1937. október elsején történt megindítása elsősorban a szükséges *forrásanyag* összeállítására kellett, hogy irányuljon. A különböző statisztikai kiadványok adatait, a hivatalnál kéziratban fekvő anyagot, valamint az egyes fővárosi közélelmezési intézményektől közvetlenül beszerzett statisztikai adatokat az osztály egységes táblázatokba foglalta össze. Ezáltal felülvizsgált, rendezett, havi, illetőleg évi átlagokkal kiegészített anyag birtokába jutott, mely könnyűszerrel hozzáférhető és bármily célra rendelkezésre áll.

Hírszolgálati anyag és folyóiratszemle.

A számadatok kiegészítéseképen ugyanakkor a hírszolgálati anyag összeállítását is folyamatba tette. A statisztikai hivatal kurrens folyóiratain kívül beszerezte mindazokat a szaklapokat, melyek a piackutatás szempontjából értékesek.

Úgy a szakfolyóiratokat, mint a napilapokat az osztály munkaerői a piackutatás szempontjából kivonatolják. A folyóiratszemle anyaga megfelelő boritékokban *áruk szerint rendezve* áll rendelkezésre. Ezzel a módszerrel, igen csekély munkaszükséglettel a statisztikai hivatal beláthatatlan értékű anyag birtokába jut. A legfontosabb folyóiratok tekintetében a folyóiratszemle néhány évre visszamenőleg is feldolgoztatott.

Jogszabályok gyüjteménye.

Minthogy a piackutatással kapcsolatos kérdések vizsgálatánál a vonatkozó törvények és rendeletek ismerete nélkülözhetetlen, az osztály az élelmiszerek előállítására, forgalmára és áraira vonatkozó mindennemű jogszabályt összeállított és rendszerbe foglalt. A gyüjtemény áruk szerint rendszerezve áll rendelkezésre.

Az anyaggyüjtés rendeltetése.

A fentiekben vázolt hármas anyaggyüjtemény összeállításának célja az volt, hogy bármely, a piackutatás körébe tartozó árucikkről a statisztika, a tudományos szakirodalom és az aktuális hírszolgálat anyaga, valamint a kapcsolatos jogszabályok időveszteség nélkül kiemelhetők és felhasználhatók legyenek. Ezt a célt szolgálta az utóbbi két gyüjteménynek áruk szerint való rendezése.

3. Új adatgyüjtések szervezése.

a) *Élelmicikkek üzleti kiskereskedelmi árstatisztikája.*

Új árstatisztika szükségessége.

A piackutatásnak megfelelően kiépített és módszertanilag lehető tökéletes árstatisztikára kell támaszkodnia. A Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatósága részéről ezidőszerint végzett »*Hivatalos árjegyzés*« a munkálatoknak fontos alapja, azonban nem kielégítő. Ezt az adatgyüjtést ki kell egészíteni az utcai üzletek kiskereskedelmi árstatisztikájával. A megvalósítandó felvételnek helyes képet kell adni a *Budapest egész területén kialakult átlagos árszínvonalról*, de

egyúttal módot kell nyujtania *az áraknak területrészek, üzlettípusok stb. szerint való eloszlásáról* is. Ez utóbbi cél széleskörű — lehetőleg az összes üzletekre kiterjedő — adatgyüjtést tesz szükségessé, de az ilyen általános felvétel viszont szükségképen korlátozandó a felveendő áruk száma tekintetében. Minthogy emellett a piackutatásnak *minden fontos árucikkre* kiterjedő adatokra is szüksége van, ez utóbbit az általános árstatisztika mellett *reprezentatív felvétel* útján kívánja megvalósítani.

A felvételi terv.

E szempontok figyelemmel tartása mellett az osztály egyidejűleg *két felvételi tervet* dolgozott ki. A felvétel módszerét és a végrehajtásnál érvényesítendő összes szempontokat a 2. sz. alatt mellékelt »Indokolás« foglalja össze. Az általános felvétel nyomtatványait a 3. számú melléklet tartalmazza. Ez az árstatisztikai felvétel több mint ötezer adatszolgáltatót érint; ilyen széleskörű árstatisztika megvalósítására eddig még sehol a világon nem történt kísérlet.

Az élelmicikkek kiskereskedelmi árstatisztikáját a hivatal *kötelező erővel*, a hivatalos statisztikai szolgálatról szóló 1929 : XIX. t.-c. rendelkezéseinek igénybevételével hajtja végre. E célból a jelzett törvény 10. §-a értelmében az adatgyüjtés tervét az Országos Statisztikai Tanács folyó évi február hó 1-i véleményezése alapján a minisztertanács elé terjesztette. A minisztertanács folyó évi február 11-i ülésén (976/1938. M. E. IV. sz. alatt) a felvételhez hozzájárulását adta, s így az — megfelelő előkészületek (címjegyzékek elkészítése stb.) után — f. évi április hó 15-én folyamatba tehető.

b) *Termelői (majori) árak.*

A munkálatok indokoltsága.

A piackutatás eredményes munkája érdekében az őstermelő által elért élelmiszerárak ismeretére feltétlenül szükség van. Nem lehet megelégedni azzal, hogy az áralakulást csupán az árunak Budapestre érkezésétől kezdve, csak a nagykereskedelem és a fogyasztó közötti útjában figyeljük meg. A székesfőváros közélelmezési politikája nem mondhat le arról, hogy a termelői árakról és az árunak a termelés helyétől a budapesti Nagyvásártelepre, illetőleg a nagykereskedőkhöz vezető útján felmerülő költségtényezőkről és az esetleges drágító mozzanatokról tudomást ne szerezzen.

Az adatszerzés módja.

Minthogy a Székesfővárosi Statisztikai Hivatalnak arra nincs lehetősége, hogy vidéken végrehajtandó hatósági jellegű felvételhez az 1929 : XIX. t.-c. támogatását elnyerje, minthogy továbbá vidéken árjegyzés céljára szervezete sincsen : ezért a megoldást *közvetett úton, más szervek és érdekképviseletek segítségével* kellett keresnie. Az egyes hivatalok, hatósági és magánérdekképviseletek szíves készséggel voltak az osztály segítségére.

Termelői árak a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara útján.

Az adatgyüjtés szervezésére az első lépések a *Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara* útján történtek. A Kamara vezetősége (Szentjóbi-Staub Elemér elnök és dr. Teölgyes Árpád főtitkár) a hatáskörébe eső területen folyó év február hó elején megindította az adatgyüjtést. Az árjelentéseket *a kamara járási előadói és egyes gazdasági egyesületek* szolgáltatják. A felvétel céljára a nevezett kamarai főtitkárral egyetértve, a piackutató osztály által szerkesztett

háromféle ürlap szolgál (4—6. sz. melléklet). Az árjegyzések egyelőre 21 helyről érkeznek. Az adatgyüjtés megszervezése a többi négy mezőgazdasági kamara területén is kívánatos.

Termelői árak a Külkereskedelmi Hivatal útján.

A *m. kir. Külkereskedelmi Hivatal* az exportpiacok figyelemmel kísérése érdekében árjelentő levelezőlapokon eddig is rendszeresen szerzett be vidéki áradatokat. Az 1933. évig a feldolgozások eredményei »A fontosabb agrárcikkek áralakulása« címen sokszorosítva is nyilvánosságra kerültek. Újabban a jelentések csak belső nyilvántartás célját szolgálják.

A m. kir. Külkereskedelmi Hivatal elnöksége készséggel hajlandónak mutatkozott arra, hogy a kartotékszerűen nyilvántartott árjelentéseket statisztikai feldolgozás céljára az osztály rendelkezésére bocsássa. Ezeknek az adatoknak feldolgozása folyó évi február hó közepén vette kezdetét. Itt is folyamatban van az adatszolgáltatás körének kiterjesztése ; erre a célra a piackutató osztály összeállította *Budapest fő felhozatali piacainak jegyzékét*, hogy az exportpiacok mellett a főváros szempontjából fontos termelőhelyek is figyelembe vétessenek.

Termelői árak az OMGE útján.

Érintkezésbe lépett az osztály az *Országos Magyar Gazdasági Egyesület* vezetőségével is. Az OMGE mezőgazdasági üzemi számtartási statisztikája kapcsán negyedévenkint gyüjt be nagy- és középbirtokosoktól adatokat, melyek a főtermények eladási árára és az eladott mennyiségekre vonatkoznak. Minthogy ez az adatgyüjtés tényleges, közvetlen termelői árakra vonatkozik és azonkívül az eladott mennyiségek figyelembevételét is lehetővé teszi, a piackutatás számára értékesnek igérkezik. Jelenlegi szűkkörű terjedelme kibővíthető is volna ; ez azonban szükségessé tenné a felmerülő költségek egy részének átvállalását, ami ezidőszerint a főváros által piackutatási célokra megszavazott minimális összegből nem eszközölhető.

c) *Hűtőházi tárolás és a tojás úgynevezett »meszes« tárolásának statisztikája.*

Tekintettel a hűtőházi tárolás fontosságára, előrelátható jövőjére, valamint a tárolt készleteknek az áralakulásra való befolyására, megtörténtek az előkészületek *a tárolt élelmiszermennyiségek félhavonkinti statisztikai felvételére.* Minthogy a tojás tárolása a hűtőházakon kívül úgynevezett »meszes« eljárással is jelentékeny, az ilymódon tároló tojáskészletek összeírásáról is gondoskodás történt.

A Budapesten működő két nagy hűtőház vezetősége készséggel rendelkezésre áll az adatgyüjtés tekintetében ; a tojástárolási kérdések ügyében a Tojáskereskedők Szövetségével vettük fel a kapcsolatot. Az adatgyüjtés terve egyébként szintén felvétetik az országos statisztikai munkatervbe az 1929 : XIX. t.-c. hatásának biztosítása céljából. Ugyanekkor a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal kezdeményezésünkre a hűtőházi tárolás adatait *országos viszonylatban* is felvétetni kívánja. Ez utóbbi adatok átengedése révén az áralakulás megítélése szempontjából az osztály újból fontos támpontokhoz fog jutni. Az adatgyüjtés tervének indokolását és a felvételi nyomtatványok mintáit a 7—9. sz. melléklet tartalmazza.

4. A székesfővárosi közélelmezési intézményekkel való együttműködés.

Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatósága.

A piackutató és árstatisztikai osztály a 120.158/1937—VIII. számú rendeletnek megfelelően felvette a kapcsolatot a székesfőváros közélelmezési intézményeivel és üzemeivel. A *Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatóságával* szoros együttműködés létesült. A nagyvásártelepi, vásárcsarnoki és nyilt piaci *hivatalos árjegyzés*, valamint az *árufelhozatal* anyagának a piackutatás szempontjából fontos részeit az osztály átvette és munkálatainál értékesítette. Az *1937. évi árufelhozatal községenkint és naponkint nyilvántartott anyagának* a piackutató osztály munkaerőivel való összesítése tekintetében megállapodás történt (1. 7. pont alatt).

Nagyértékű a piackutatás szempontjából a Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatósága statisztikai szolgálatának az az újítása, melyszerint a csarnokokba, illetve piacokra *kocsin, autón és »gyalogosan« felhozott áruknál* ezentúl nem a szállítmányok számát, hanem azok *tényleges súlyát* jegyzik fel. Így a jövőben a beérkezett mennyiség nem becslésszerű átlagszám útján állapíttatik meg.

Az élelmiszernagyvásártelepi nagybani, valamint a vásárcsarnokokban és piacokon folyó kicsinybeni hivatalos árjegyzés reformja (úgynevezett tól-ig árak jegyzése helyett az egyes árusítóhelyek árainak egyenkinti feljegyzése) tekintetében szintén történtek — helyszíni kísérletek lefolytatása mellett — előkészítő lépések.

Állatvásárok és Vágóhidak Igazgatósága.

Az *Állatvásárok és Vágóhidak Igazgatósága* szintén bővebb adatokat bocsát a jövőben az osztály rendelkezésére. A *felhajtás községenkint*, illetőleg *vasúti feladóállomásonkint* történő feldolgozását az Igazgatóság 1937. évre vonatkozólag folyamatba tette.

Községi Élelmiszerüzem.

Községi Kenyérgyár.

Értékes támogatást nyujtott az osztálynak a *Községi Élelmiszerüzem* és a *Községi Kenyérgyár*, amennyiben az élelmiszerkereskedelemre és ipari feldolgozásra vonatkozó szakbavágó felvilágosítások, kitermelési arányszámok és más gyakorlati adatok nyujtása révén a *különféle számításokhoz* adott biztos alapot.

Székesfővárosi Adószámviteli Hivatal.

Állatvásár Pénzforgalmi Rt.

A *Székesfővárosi Adószámviteli Hivatal* útján a húsfogyasztás számításához szükséges adatokat szerzi be ezentúl havonta a statisztikai hivatal. Ugyancsak havi adatszolgáltatás lépett életbe a *Budapest Székesfővárosi Állatvásár Pénzforgalmi Rt.* részéről, mégpedig az élőállatforgalom mennyisége, értéke és a befolyt különféle hatósági adók, díjak és illetékek tekintetében.

Községi Lóhúsüzem.

Érintkezésbe léptünk a *Községi Lóhúsüzemmel* is és az eddigi adatszolgáltatást a lóhúsfogyasztás kiszámításához szükséges adatokkal bővítettük.

Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet.

A *Székesfővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet* a tejfogyasztás adatait bocsátja ezentúl havonta rendelkezésre.

5. Kapcsolatok létesítése állami és érdekképviseleti szervekkel.

Minthogy számos intézmény gyüjt olyan adatokat, melyek a budapesti élelmiszerpiac szempontjából nagy fontossággal bírnak, arra kellett törekedni, hogy ezt a *forrásanyagot* a piackutatási munkálatok számára biztosítsuk. Egyébként is szükség volt a különböző érdekképviseleti és magánintézményekkel való

kapcsolat felvételére, hogy a piackutatás munkája az érdekeltekkel *összhangban* induljon meg. A kapcsolat megteremtése előzetes levélváltás és az osztály vezetőjének személyes látogatásai, illetőleg tárgyalásai útján történt.

Földmüvelésügyi Minisztérium.

A *m. kir. Földmüvelésügyi Minisztérium mezőgazdasági hírszolgálati osztálya* a szarvasmarha- és sertéshízlalási statisztika, valamint a minősítő termésbecslések adatainak átengedésével segíti elő a munkát.

Központi Statisztikai Hivatal.

A *m. kir. Központi Statisztikai Hivataltól* a középipari és gyári jellegű élelmiszeripari vállalatok anyagát, valamint a mezőgazdasági termelésnek kisebb területi egységek szerint részletezett adatait vettük át; a további kapcsolat kiépítése folyamatban van.

Külkereskedelmi Hivatal. Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara. OMGE.

A *m. kir. Külkereskedelmi Hivatallal* — már említett módon — a termelői árstatisztika terén létesült együttműködés. Ugyane téren a *Duna—Tiszaközi Mezőgazdasági Kamarával* és az *OMGE*-tel történt megállapodás.

Kereskedelmi és Iparkamara. Baross Szövetség. Áru- és Értéktőzsde.

A most megvalósításra kerülő és a 3/a pontban ismertetett kiskereskedelmi árstatisztika ügyében a *Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarával*, valamint a *Baross Szövetség* vezetőségével vettük fel a kapcsolatot. A *Budapesti Áru- és Értéktőzsde* titkársága a gabonaneműek és egyéb terményekárutőzsdei árjegyzésével, valamint a f. évi február hóban életbe lépett új lisztárjegyzéssel kapcsolatban volt az osztály segítségére.

Pénzügyigazgatóság.

A *Székesfővárosi m. kir. Pénzügyigazgatóság* a pékek lisztforgalmára és a kenyér- illetve péksütemény előállítására vonatkozólag gyüjt adatokat. Ennek átengedését szintén kilátásba helyezték, azonban ezideig még nem sikerült az anyag tényleges statisztikai feldolgozását folyamatba helyezni.

Posta.

A *m. kir. Posta Vezérigazgatóságával* az élelmiszercsomagokra vonatkozó adatgyüjtés tekintetében folytak megbeszélések.

Kőbányai Állategészségügyi Hivatal.

A *Kőbányai m. kir. Állategészségügyi Hivatallal* már rendszeres havonkinti adatszolgáltatás épült ki.

GYOSZ. Magyar Fővárosi Malmok Egyesülete. Sütők Ipartestülete.

A gyáripari érdekképviseletek, úgymint a *Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége*, valamint a *Magyar Fővárosi Malmok Egyesülete*, készséggel állanak az osztály rendelkezésére. Ugyancsak megtörtént a kapcsolat létesítése az élelmiszerszakma ipartestületeivel, így elsősorban a *Budapesti Sütők Ipartestületével.*

Növénytermelési Hivatal.

A *m. kir. Növénytermelési Hivatallal* a burgonya forgalma tekintetében folytattunk megbeszéléseket.

Hűtőipari Szövetség. Tojáskereskedők Szövetsége.

Ezenkívül más érdekképviseletekkel (pl. a *Magyar Országos Hűtőipari Szövetség, Magyar Tojáskereskedők Országos Szövetsége)* és egyes élelmiszeripari és kereskedelmi nagyvállalatokkal is felvettük az összeköttetést.

Árkormánybiztosság.

Folyamatban van a kooperálás megteremtése az *Árellenőrzés Országos Kormánybiztosságával* is, melynek illusztris vezetője dr. *Laky Dezső* eziránybanbiztató ígéretet is tett.

6. Budapest Székesfőváros Statisztikai Havifüzeteinek bővítése.

A Statisztikai Havifüzetek bővítése.

A végzett munkálatok egyik eredménye gyanánt 1938. január havától kezdődőleg Budapest Székesfőváros Statisztikai Havifüzeteinek a közélelmezésre vonatkozó része lényegesen bővült. Teljesen megváltozott az állatvásárokra és közvágóhidakra vonatkozó rész, mely a húsvárási forgalom táblájával is

gyarapodott. A nagyvásártelepi, vásárcsarnoki és piaci árufelhozatal adatai bő részletességgel kerülnek ezentúl nyilvánosságra. Új a tejfogyasztásra vonatkozó táblázat. Az árjegyzés tekintetében teljes részletességgel hozzák a Havifüzetek az élelmiszernagyvásártelepi nagybani árakat, mindenütt szembeállítva a vásárcsarnoki kicsinybeni árjegyzéssel. Az árutőzsde táblája is új alakban jelenik meg. A »Közélelmezés és árak« c. fejezet az eddigi 10 helyett 16 oldalra terjed.

Sajnos fedezet hiányában eddig még nem indulhatott meg a Statisztikai Értesítő, mely havonta megjelenve a legaktuálisabb közélelmezési kérdéseket ismertette volna részint táblázatos anyagban, részint szövegesen.

7. Statisztikai feldolgozási munkálatok.

a) *A vásárcsarnokok és piacok 1937. évi élelmiszerfelhozatalának községenkinti összesítése.*

Árufelhozatal községenkinti adatai.

A Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatósága az Élelmiszernagyvásártelepre, vásárcsarnokokba és piacokra érkező árukat naponkint feljegyezteti árunemek és községek (feladóállomás) szerinti részletezésben. Az utóbbi évekre vonatkozólag azonban munkaerőhiány miatt az eredmények összesítése nem készült el. Az *árufelhozatal állomásonkint, illetve községenkint való megoszlása* a piackutatásnak igen fontos kérdése, ezért az 1937. évre vonatkozólag a jelzett feldolgozási munkát a piackutató osztály vállalta magára. Az összesítés elkészült és most már az anyag tudományos kiaknázása van folyamatban. Folyó évtől kezdve a községenkinti összesítést már az Igazgatóság folyamatosan, saját hatáskörében végzi.

b) *Az Élelmiszernagyvásártelepre érkezett áruk szállítási költségeinek statisztikai feldolgozása.*

E munkát a piackutató osztály azért végezte el, hogy egyrészt a szállítók és átvevők közötti kapcsolat megismerése révén a kiépítendő termelői árstatisztikához végezzen előmunkálatokat, másrészt pedig, hogy a szállítás módja (gyors- vagy teheráru, illetve kocsirakományként), a csomagolási módok és bruttó súlyok, valamint az árut terhelő vasúti szállítási díj és egyéb költségek tekintetében tájékozódást nyerjen.

c) *A gyáripari és középipari vállalatok statisztikai adatainak feldolgozása.*

Iparstatisztikai feldolgozások.

A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal által rendelkezésre bocsátott forrásanyagot az osztály a piackutatás különleges szempontjai szerint dolgozta fel. Az adatok egyrészt *a termelés és fogyasztás megismerése*, másrészt pedig az élelmiszeripari feldolgozás *költségtényezőinek elemzése* szempontjából bírnak fontossággal.

8. Szakirányú kutatómunka.

Szakcsoportok kijelölése.

A piackutatás tulajdonképeni feladatainak megvalósítása csak akkor lehet eredményes, ha az abban foglalkoztatott munkaerők az élelmiszeripar, illetve kereskedelem bizonyos ágaiban *specializálják* magukat. Ez a szempont vezetett már bizonyos fokig — a lehetőség határain belül — a személyzet

összeállításánál is, s így a munkaerők egy része már bizonyos élelmiszeripari vagy kereskedelmi gyakorlattal kezdte meg munkáját.

Szükséges volt tehát, hogy az osztály munkája *szakcsoportokon* belül történjék, illetőleg, hogy az erre alkalmas munkaerők *szakelőadók gyanánt* egy-egy árucikk, illetőleg árucsoport részletes vizsgálatával foglalkozzanak.

A munkálatok ezidőszerint négy szakcsoportban folynak, úgymint: I. Élőállat, hús, II. Állati termékek (tej, tejtermékek, tojás), III. Gabona, liszt, kenyér és IV. Zöldség, gyümölcs. Mindegyik szakcsoporton belül már sikerült a tényleges kutatómunkálatokat megindítani, természetes azonban, hogy az anyagi eszközök és kellő számú személyzet hiánya miatt bizonyos sorrendben kellett a feladatokat kijelölni, s ezért az alábbi felsorolás egyre bővül. A most folyó szakirányú kutatómunka főbb ágazatait — melyek mindegyike egy-egy előadó gondjaira van bízva — az alábbi felsorolás mutatja be:

I. Szakcsoport: Élőállat, hús.

1. Sertésárak meghatározó tényezői.
2. Vágómarhaárak meghatározó tényezői.
3. Húskitermelési arányszámok; élőállat-hús árkülönbözet.
4. Hús közterhei, húsipari költségtényezők.
5. Budapest húsfogyasztása.
6. Zsiradékok piaca.

II. Szakcsoport: Állati termékek.

1. A tojáspiac monografikus vizsgálata.
2. Tejellátás, tejtermékek.

III. Szakcsoport: Gabona, liszt, kenyér.

1. Lisztfogyasztás; gabona-liszt árkülönbözet.
2. Kenyérfogyasztás; liszt-kenyér árkülönbözet.

IV. Szakcsoport: Zöldség, gyümölcs.

1. Burgonyapiac monografikus vizsgálata.
2. Gyümölcsfogyasztás.
3. Zöldség- és főzelékfélék piacának vizsgálata.

Monografikus munkák.

A munka rendszere általában *a monográfia.*[1]) A cél a 120.158/1937—VIII. számú polgármesteri rendeletnek megfelelően *az árucikk piacának legrészletesebb elemzése*, vagyis a termelés, a felhozatal, a fogyasztás, az áralakulás, az árkülönbözetek és árelemek (költségtényezők) beható vizsgálata, s a felsorolt tényezők összefüggéseinek kiderítése. Ez a módszerbeli eljárás szükségessé teszi a különböző forrásokból szerzett adatok összeállítását, egymással való összhangbahozását, a hiányzó részleteknek becslésszerű számításokkal való áthidalását, végül az eredmények és tanulságok lerögzítését. Az előadók ezt a feladatot az egységesen kidolgozott rendszer szerint olymódon oldják meg, hogy a nyert eredmények az illető árucikk piacáról áttekinthető képet adjanak és a statisztikai adatokon kívül a módszerbeli szempontokra és az eredmények kritikai összefoglalására is kiterjedjenek. Ilymódon felelhetnek meg az eredmények

[1]) Monográfia alatt nem az e néven ismert statisztikai felvételi módszer értendő, hanem a különböző tudományágakban alkalmazott eljárás, mely egyes részletkérdéseknek sokoldalú, beható vizsgálatára vonatkozik (részlettanulmány, részletvizsgálat).

annak a polgármesteri rendelkezésnek, hogy abból »a közélelmezési közigazgatás ügykörét érintő gazdasági és szociális viszonyok és folyamatok állása időszakonkint rendszeresen — szükséghez képest pedig esetenkint is — lehetőleg felismerhetők és ismertethetők legyenek.«

A kutatás során szükséges számításokat az előadók egységes beosztású, úgynevezett munkatáblákon végzik, melyekből nemcsak a nyert eredmények, hanem a számítás egész módszere és levezetése is kitűnik. A nyert eredmények legfontosabb számsorait az előadók egyszerű vonaldiagrammokkal azonnal fel is vázolják. Bebizonyosodott, hogy ez az eljárás az összefüggések kiderítésére, az áralakulás terén mutatkozó törvényszerűségek megállapítására a legcélravezetőbb út.

Az előzőkben ismertetett rendszer alapulvételével és a kutatás eddigi eredményeinek felhasználásával készül a jelentés alább következő II. része, amely Budapest 1937. évi közélelmezési viszonyait kívánja a piackutatás módszereinek, adatainak és tanulságainak megvilágításában bemutatni.

II. Budapest közélelmezési kérdései a piackutatás eddigi eredményeinek megvilágításában.

A) Élőállat, hús.

1. A sertésárak alakulása és meghatározó tényezői.

Célkitűzés.

A piackutató és árstatisztikai osztály létesítésének egyik célja az volt, hogy annak munkája révén az időközönkinti áremelkedések körülményeiről, okairól és enyhítésük lehetőségéről tiszta képet nyerjünk. Ez okból, valamint annálfogva, hogy a 120.158/1937—VIII. számú polgármesteri rendelet elvégzendő feladataként jelölte meg az »árak alakulásának és azok idényszerű és egyéb hatások alatt beálló változásának« vizsgálatát, a piackutató és árstatisztikai osztály az árak konjunkturális és idényszerű megfigyelését fontos feladatának tekinti.

A legutóbbi évben a drágaság elleni panaszok főképen a hús áremelkedésére vezethetők vissza. A húsárak vizsgálata az élőállat árából indult ki és innen haladt a hús és zsír fogyasztói áráig. A statisztika mai módszerei már lehetőséget adnak arra, hogy az áralakulást necsak mint valamely adottságot figyeljük meg, hanem annak meghatározó tényezőit is vizsgálat alá vegyük.

Az élősertés áralakulása.

Az élősertésárak emelkedésének folyamata az 1934—35. évi mélypont után 1935. második felében vette kezdetét. Az 1936. év teljes egészében az áremelkedés jegyében telt el. Az I. r. uradalmi zsírsertés ára pl. 1935. januárban 77 fillér, egy év után 93 fillér, majd 1937. január hóban 118 fillér volt; hasonló alakulást mutat a többi sertésfajta ára is. Az áralakulás abszolút maximuma 1937. február—március havában következett be, ezután erőteljes idényhullámzással (lásd alább) az árak színvonala csökkenő irányt vett. *Az utolsó 3 év áremelkedése* egészen tekintélyes: évi átlagárak alapján is *kerek 30%-ot tesz ki.* Ha ez a körülmény a felmerült panaszokat kétségtelenül igazolja is, meg kell jegyezni, hogy a jelenlegi sertésárak *még mindig jóval alacsonyabbak az 1928—1929. évi* jó konjunktúra idején érvényben volt árszínvonalnál. Az áralakulás képét néhány kiválasztott sertésfajtára vonatkozólag a szemben lévő oldal diagrammja szemlélteti; az idényhullámzás részletesebb vizsgálatának eredményeiről az alábbiak adnak számot.

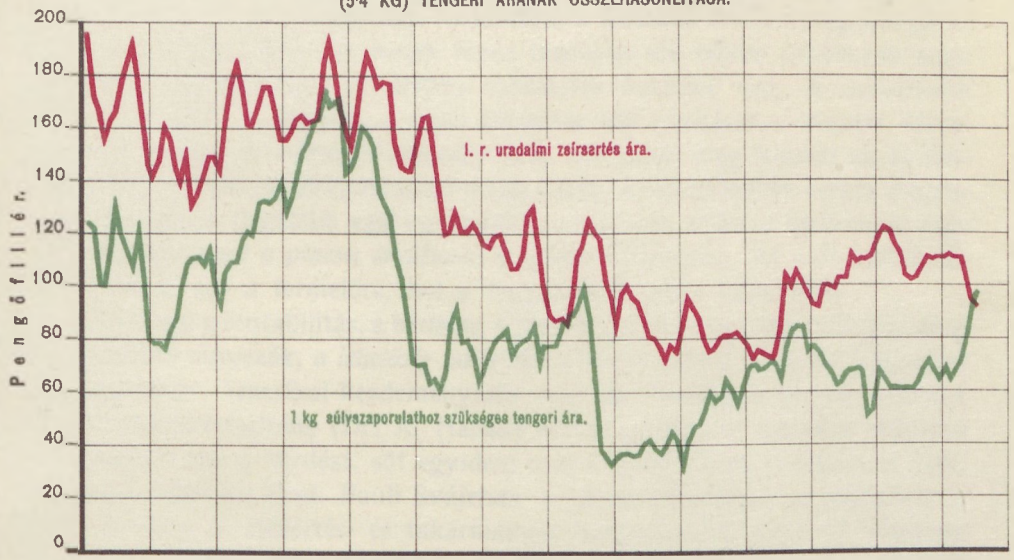
A sertéshizlalás rentabilitása.

A kínálatot befolyásoló árképző tényezők közül elsősorban a sertéstartás, illetve hízlalás rentabilitását kell megvizsgálni. Ez pedig az élősertés piaci áralakulása mellett elsősorban a takarmányáraktól függ.

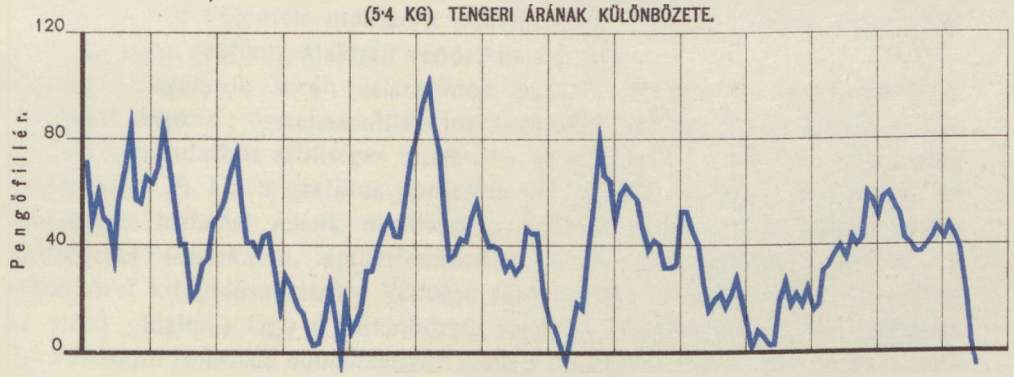
A SERTÉSHÍZLALÁS RENTABILITÁSA. (I.).

HÍZOTT SERTÉS ÁRÁNAK ÉS 1 KG RÁHÍZLALÁS TAKARMÁNYKÖLTSÉGÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA.

FIATAL NEHÉZ[1]) SERTÉS ÉLŐSÚLYKILOGRAMMONKINTI ÁRÁNAK ÉS AZ 1 KG SÚLYSZAPORULATHOZ SZÜKSÉGES (5·4 KG) TENGERI ÁRÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA.

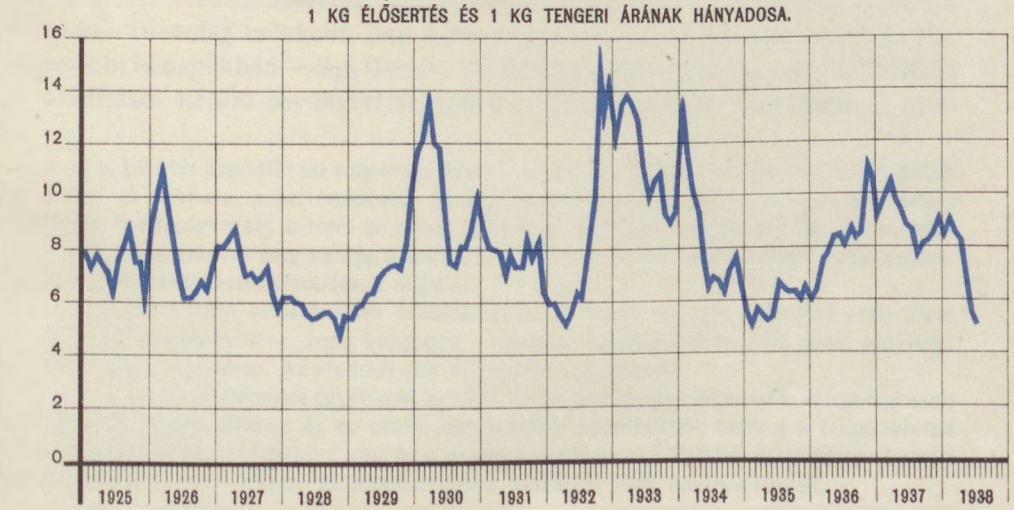

FIATAL NEHÉZ[1]) SERTÉS ÉLŐSÚLYKILOGRAMMONKINTI ÁRÁNAK ÉS AZ 1 KG SÚLYSZAPORULATHOZ SZÜKSÉGES (5·4 KG) TENGERI ÁRÁNAK KÜLÖNBÖZETE.

SERTÉSÁR[2]) ÉS TENGERIÁR ARÁNYÁNAK ALAKULÁSA.

1 KG ÉLŐSERTÉS ÉS 1 KG TENGERI ÁRÁNAK HÁNYADOSA.

[1]) 1937 március óta I. r. uradalmi zsírsertés.
[2]) Fiatal közép, 1937 március óta II. r. uradalmi zsírsertés.

Világszerte megállapított tény, hogy *a sertéspiac dinamikája igen erős hullámmozgásokkal jár.* A kedvező rentabilitás a hízlalási tevékenység kiterjesztését vonja maga után s az ennek révén bizonyos idő mulva jelentkező nagy kínálat természetszerűleg az árakra csökkentő hatással van. A csekélyebb rentabilitás ismét a hízlalás, s ezzel bizonyos idő elteltével a kínálat összeszűkülésére vezet. A magas és alacsony árak változását még fokozza az az időköz, mely a termelési diszpoziciótól (szaporítás), a készrehízlalt sertés piacrahozataláig eltelik (legalább egy esztendő) és amelynek révén *a túltermelés vagy hiány csak késve jut a piacon árváltozás alakjában kifejezésre.* Az erős hullámzás természetesen hol a termelőre, hol a fogyasztóra nézve hátrányos.

Minthogy a rentabilitás, a hízlalás, a piacrahozatal és az árak statisztikailag megfigyelhető tényezők, *a lehetőség adva van a viszonyoknak bizonyos fokig előre való megítélésére.* Amerikai kezdeményezés után (M. Ezekiel) a berlini Intstitut für Konjunkturforschung (Dr. A. Hanau) kiváló gyakorlati érzékkel dolgozta fel tudományosan a kérdést, sőt egyideig még a prognózisra is kísérletet tett. Prognózist készített Prof. Pauli Svájcban is. A sertéshízlalás rentabilitását a német módszer az élősertés- és takarmányár hányadosával fejezi ki. Hasonló módszerrel készít indexszámokat a Magyar Gazdaságkutató Intézet.[1]) E munkálatok figyelemmel kísérésén kívül a piackutató osztály saját kebelében is végrehajtott különféle módszerű számításokat; az eredmények úgy számszerűen, mint grafikus alakban rendelkezésre állanak.

E vizsgálatok során célszerűnek látszott *árhányados helyett árkülönbözetekkel dolgozni;* összehasonlíthatjuk tehát egy kg hízott sertés árát az egy kg súlyszaporulathoz szükséges tengeri — átlag 5·4 kg — árával. (»ráhízlalás« rentabilitása.)[2]) Ha a grafikus ábrázolás két görbéje közeljut egymáshoz, ez veszteséges hízlalást jelent, minthogy a különbözetnek kell az összes egyéb költségeket (munkaerő, épületfenntartás, állatorvos, kockázat) viselni, a különbözet kitágulása viszont kedvező rentabilitású időszakot jelöl. (Grafikon az előző oldalon.) Úgy a különbözet, mint az árhányados, szinte *szabályos 3—4 évenkint ismétlődő hullámmozgást* jelez. A hízlalás az 1935. évben kedvezőtlen volt, a sertésárak alacsonysága magas tengeriárakkal esett egybe. Ezután azonban a sertés áremelkedésével egyidejűleg a tengeri ára — a kiváló termések kapcsán — némileg csökkent, ami *a rentabilitás kedvezőbbé válását eredményezte.* Legutóbbi hónapokban — úgylátszik — ismét hanyatló periódus veszi kezdetét.[3]) A beállításra kerülő soványsertés árának tekintetbevétele érdekében a piac-

[1]) E jelentés összeállítása folyamán jelent meg dr. Rácz Jenő tanulmánya »A prognózis lehetősége és feladatai a sertéspiacon«. (Közgazdasági Szemle, 1938. 1—2. szám, 95. oldal.) A Magyar Gazdaságkutató Intézet az ebben ismertetett elgondolások szerint úgy az ár, mint az állomány prognózisát meg akarja valósítani, utóbbit az alább ismertetendő évharmadonkinti reprezentatív sertésszámlálások alapján.

[2]) A piackutató osztály belső munkálatai során kísérletet tett a tengeri árán kívül egyéb sertéstakarmányok — árpa, burgonya — árának számbavételére, még pedig tényleges felhasználásuk arányában. Az eredmények lényegében ugyanazok.

[3]) *A tengeri áralakulása* egyébként az 1937. év folyamán egyenletes volt. A legmagasabb árak a nagy termés ellenére az év utolsó harmadában jelentkeztek, amikor a tengerikivitel az exkliring piacokra is lehetővé vált és a nemes valutát szerző külföldi értékesítés mintegy versenytársaként jelentkezett az állathízlaláson keresztül való hasznosításnak.

kutató osztály 170 kg-os hízott sertés árában jelentkező *beállítási és ráhízlalási költségeket* is kiszámította 70 kg-os soványsertés és a 100 kg súlyszaporulathoz szükséges takarmány ára alapján. Az eredményeket a túloldalon feltüntetett grafikon mutatja. A soványsertésár bizonyos fokig *kiegyenlítő szerepet* játszik. Magas tengeriár esetén a hízott sertéshez képest rendszerint alacsonyabb színvonalon mozog, viszont kedvező hízlalási rentabilitás idején a soványsertésre eső költséghányad nagyobb. Ezért az árkülönbözet itt kevésbé ingadozik; mindenesetre 1935. óta szintén *a hízlalásra ösztönző hatású piaci viszonyokról ad számot.*

Megjegyzendő, hogy a számításoknál az árak budapesti paritásban vétettek, a valóban elérhető árkülönbözet vidékenkint eltérő. Ezért nem az abszolút összegek, hanem az alakulás irányzata jellemző.[1])

Sertésállomány.

A következő kérdés, hogy a rentabilitási számítás jelezte ösztönző vagy hátráltató befolyás miként érvényesül a sertésállomány, illetőleg kínálat tényleges alakulásában. Magyarország sertésállománya az 1935. évi általános mezőgazdasági összeírás szerint 4,676.976 darab volt. Ugyanebben az évben az 1874 : XII. t.-c. alapján végrehajtott tavaszi állatösszeírás 3,175.822 darab sertést számolt össze. A gazdaságonkint haladó, pontosabb módszerekkel dolgozó felvétel tehát kereken másfélmillió darabbal (47%-kal) nagyobb eredményt hozott, mint az évenkint ismétlődő tavaszi állatösszeírás. Ha ez utóbbinak adatai nem is teljesek, a változások szemléltetésére mégis alkalmasak.

A rentabilitással való összefüggés — kivált grafikus ábrázolásban — szembetűnő. Kedvező rentabilitási időszakra egy vagy két év után az állomány és felhajtás növekedése, kedvezőtlen rentabilitásra pedig csökkenés következik be. Az 1932. és 1933. évben — a válság éveiben — az állomány katasztrófálisan alacsony szintre (1·9 millió) esett; az értékesítési viszonyok megjavulása azonban már a következő esztendőtől kezdve ismét az állattartás kiterjesztését eredményezte. Az 1935. és 1936. között a sertéstartás ismét hanyatlott (3·2-ről 2·5 millióra), majd a legutolsó év újból — kedvező rentabilitás nyomán — lassú emelkedésről számol be.

A sertéshízlalás statisztikája.

A hízlalási tevékenység alakulásáról 1935. július óta közvetlen adatok is rendelkezésre állanak. Ezt a statisztikát a 65.828/1935. F. M. számú rendelet értelmében negyedévenkint a m. kir. Földművelésügyi Minisztérium mezőgazdasági hírszolgálati osztálya végzi. Az adatgyüjtés 1. a 200 kat. holdnál nagyobb gazdaságok, 2. a legalább 20 db sertést hízlaló 200 kat. holdnál kisebb gazdaságok, végül 3. az ipari hízlalók állományára vonatkozik. A kisgazdák sertéshízlalása (az összes állománynak kb. 85%-a) nincsen számbavéve, s ezért az adatok szempontunkból csak korlátolt értékűek.[2])

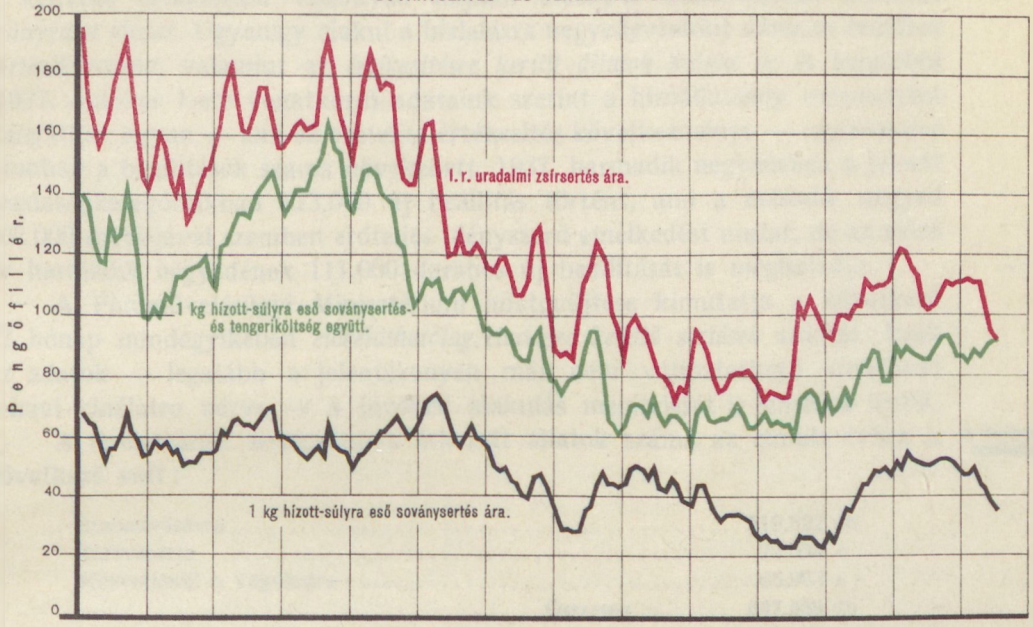
[1]) A számítás egyébként végrehajtható a hízlalás időtartama folyamán érvényben volt takarmányárak és az annak kezdetén, tehát kb. 6 hónappal korábban jegyzett soványsertésár alapján (retrospektiv módszer). A jövőbeli kilátások megítélésére és a rentabilitás termelést ösztönző hatásának vizsgálatára mégis célszerűbbnek látszott az egyidejű (legutolsó) árak alapján dolgozni.

[2]) Ezidőszerint folyamatban van egy évharmadonkint ismétlődő képviseleti jellegű sertéshízlalási statisztika, melyet ez év március hó 15-én elsőízben hajt végre a Földmívelésügyi Minisztérium említett osztálya a Magyar Gazdaságkutató Intézettel karöltve és amely az összes gazdaság-nagyságkategóriákról reprezentatív adatokat kíván nyujtani.

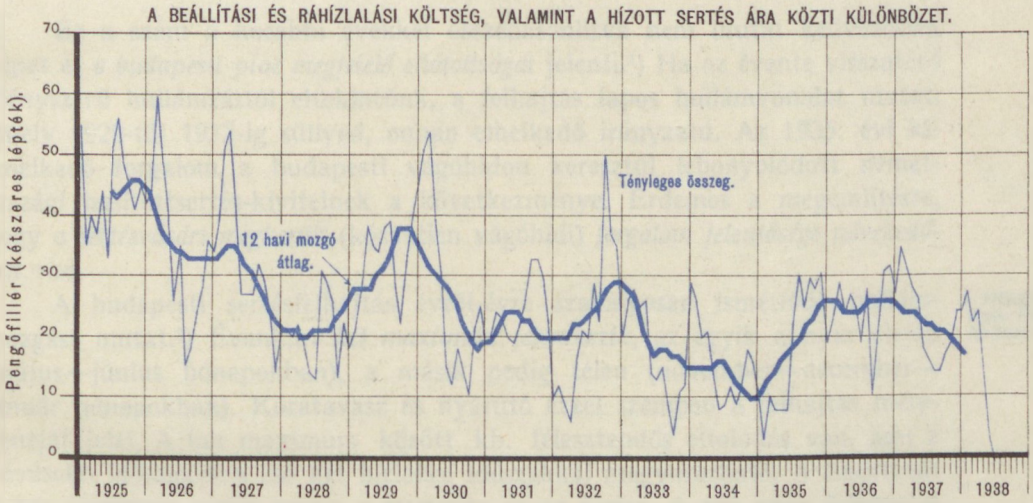
A SERTÉSHÍZLALÁS RENTABILITÁSA.

A HÍZOTT SERTÉS ÁRÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A BEÁLLÍTÁSI ÉS RÁHÍZLALÁSI KÖLTSÉGGEL.

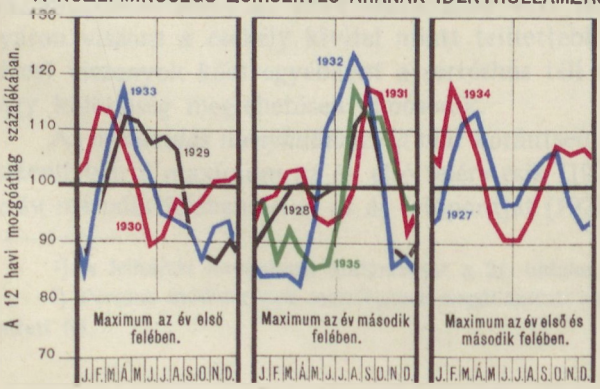
AZ I. RENDŰ URADALMI ZSÍRSERTÉS ÉLŐSÚLYKG-ÁRÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA AZ 1 KG HÍZOTTSÚLYRA ESŐ SOVÁNYSERTÉS- ÉS TENGERIKÖLTSÉGGEL.

A BEÁLLÍTÁSI ÉS RÁHÍZLALÁSI KÖLTSÉG, VALAMINT A HÍZOTT SERTÉS ÁRA KÖZTI KÜLÖNBÖZET.

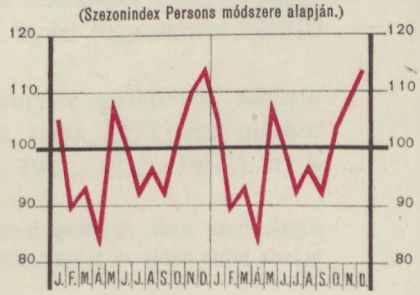

A KÖZÉPMINŐSÉGŰ ZSÍRSERTÉS ÁRÁNAK IDÉNYHULLÁMZÁSA.

A BUDAPESTI SERTÉSVÁSÁRI FELHAJTÁS IDÉNYHULLÁMZÁSA.

(Szezonindex Persons módszere alapján.)

A *hízóállomány* az adatgyüjtés megindulásától, 1935. év közepétől kezdve a kedvező értékesítési viszonyok folytán bizonyos hullámzással, *emelkedő irányzatot mutat.* Ugyanígy alakul a hízlalásra negyedévenkint *újonnan beállított sertések száma,* valamint az *értékesítésre került állatok száma* is. A legutóbbi (1937. október 1-ére vonatkozó) adataink szerint a hízóállomány valamelyest hanyatlott ugyan — ami az erőteljes értékesítés következménye — ugyanakkor azonban a beállítások száma növekedett. 1937. harmadik negyedében a jelzett gazdaságkategóriákban 123.000 új beállítás történt, ami a második negyed 102.000 darabjával szemben erőteljes idényszerű emelkedést mutat, de az előző év harmadik negyedének 111.000 darabos új beállítását is meghaladja.

A Földmüvelésügyi Minisztérium adatgyüjtése kimutatja a következő 12 hónap mindegyikében *előreláthatólag eladásra kerülő sertések* számát. Ezek az adatok — legalább a jelentékenyen már nem változtatható következő 3 havi kínálatra nézve — a jövőbeli alakulás megítélését is lehetővé teszik.

A budapesti sertésfelhajtás.

A ferencvárosi sertésvásárra érkezett állatok száma az elmult évben a következő volt:

Szabadvásárra	519.622 db
Zártvásárra	22.054 «
Közvetlenül a vágóhidra	65.963 «
Összesen	**607.639** db

Ez a szám a korábbi évekkel összehasonlítva nem mutat kedvezőtlen képet és *a budapesti piac megfelelő ellátottságát* jelenti.[1]) Ha az évente visszatérő idényszerű hullámzástól eltekintünk, a felhajtás lapos hullámvonalat mutat, amely 1929-től 1932-ig süllyed, onnan emelkedő irányzatú. Az 1935. évi kiemelkedő forgalom a budapesti vágóhidon keresztül lebonyolódott németországi hasítottsertés-kivitelnek a következménye. Érdemes a megemlítésre, hogy *a sertésvásárt megkerült* (közvetlen vágóhídi) *forgalom jelentősége növekedőben van.*

A felhajtás és az árak idényhullámzása.

A budapesti sertésfelhajtás évről-évre szabályosan ismétlődő hullámmozgást mutat.[2]) Évenkint *két maximum jelentkezik,* az egyik a nyár elején (május—június hónapokban), a másik pedig télen (november—december—január hónapokban). Koratavasz és nyárutó ezzel szemben a felhajtás mélypontját jelzi. A két maximum között kb. félesztendős eltolódás van, ami a hűvösebb időszakokra eső két hízlalási időszakkal magyarázható. A fiadztatás is két főidényre oszlik meg: a tavaszira és az őszire. A téli nagy felhozatal összefüggésben lehet az előre számításba vett téli nagyobb szükséglettel is, nyáron viszont a csekély kivitel miatt telítettebb a budapesti piac. A nagyvárosi viszonyok közt egyébként a sertéshús téli és nyári fogyasztása közötti nagy különbség meglehetősen elmosódik.

Az *áralakulás idényhullámzása* már korántsem ennyire egyöntetű; némely esztendőben a maximum az év első felére esik (1929., 1930., 1933.), míg máskor az év második felében éri el az ár tetőpontját (1928., 1931., 1932., 1935.). Itt is

[1]) A felhajtás havonkinti hullámzását a 21. oldalon lévő grafikus ábra szemlélteti.

[2]) Persons módszerének segítségével megállapított szezónindexet az előző oldal ábrája tünteti fel.

mutatkozik azonban az első félévben kisebb kiemelkedés. Épen ezért azokat az esztendőket lehetne leginkább jellegzeteseknek tekinteni, amelyekben a maximum úgy az év első, mint második felében mutatkozik (1927., 1934., 1937.). Ez esetben *az áralakulás szinte tükörképe a felhajtás idényhullámzásának;* kis felhajtásnak magas ár felel meg és viszont, az egyéb árkomponensek azonban gyengítik, vagy el is homályosítják e szabályszerűséget. A felhozatal és az árak szezónhullámzásának ismerete mindenesetre lehetőséget nyujt arra, hogy a hízlalási beállítás és a kivitel megfelelő irányítása révén a túlzott mértékű ingadozások kiküszöböltessenek.

Sertéskivitel.

A felesleggel rendelkező magyar sertéstenyésztés a kivitel lehetőségeitől és a külföldi piacok áralakulásától függő viszonyban van, ezért a belső piac adottságaiból a helyzetet nem is lehet tökéletesen megítélni.

Az élősertéskivitel az 1929. év negyedik negyedében és általában 1929—1930. években kiemelkedő volt, ettől eltekintve aránylag egyenletesen alakult. A mult év harmadik és negyedik negyedében 56 ezer, illetőleg 65 ezer darab élősertés került külföldre, ami meghaladja az előző évek hasonló adatait. Ehhez járul a téli időszakban a hasított sertés és a sertéstermékek kivitele, ami a húsipar foglalkoztatása szempontjából is jelentős. Igen nagymértékű volt ez a kivitel az 1935/36. év telén[1]), de azóta is jelentékeny. Az 1937/38-as idényben a hasított sertéskivitel december hónapban indult meg Németországba. Ez évben azonban a kiszállított mennyiség nagyobb része vidéki vágásokból került ki, s így a budapesti húsipar elesett ettől a foglalkoztatási lehetőségétől. Végeredményben az élő és leölt állapotban kivitelre került sertések száma 1932/34. évek átlagában 216 ezer db, az 1935—37. években pedig 489 ezer db volt.[2])

Az árképző tényezők visszahatása az élősertés árára.

A sertéshízlalási rentabilitás 3—4 éves periódusainak azelőtt az élősertés árában hasonló hullámzások feleltek meg. Az 1932. utáni gazdasági válságban csekély fogyasztás mellett a kedvezőtlen rentabilitás sem csökkentette eléggé a kínálatot, s így az árak további esése következett be, egészen az 1935. évig. Csak ez időponttól kezdve mutatkozik ismét áremelkedés. Ez a rendkívülinek látszó áralakulás egyébként nem szorítkozik Magyarországra, hanem kiviteli piacainkon egyöntetűen jelentkezik s így *a külföldi áraktól függő magyarországi értékesítési lehetőségeket* természetesen mélyrehatóan befolyásolta.[3]) Meglepő egyébként az árhullám párhuzamossága az általános gazdasági helyzet és *az általános árszínvonal változásával*, amelyektől a sertéspiac belső adottságai nem tudtak eltérő árképzést eredményezni.

Újabban azonban — úgylátszik — az áralakulás ismét visszatért szokott medrébe. *Az 1935—37. évi áremelkedés*, — a külföldi hasonló árfejlődés hatásától eltekintve,[4]) — nagyrészt nyilván *az 1934/35. évi kedvezőtlen hízlalási rentabilitás*

[1]) Ez időszak alatt 221.761 q sertés került hasított állapotban kivitelre, ami kb. ugyanennyi darabnak felel meg s így a hazai készletek igénybevétele terén is messze kiható jelentőségű volt.

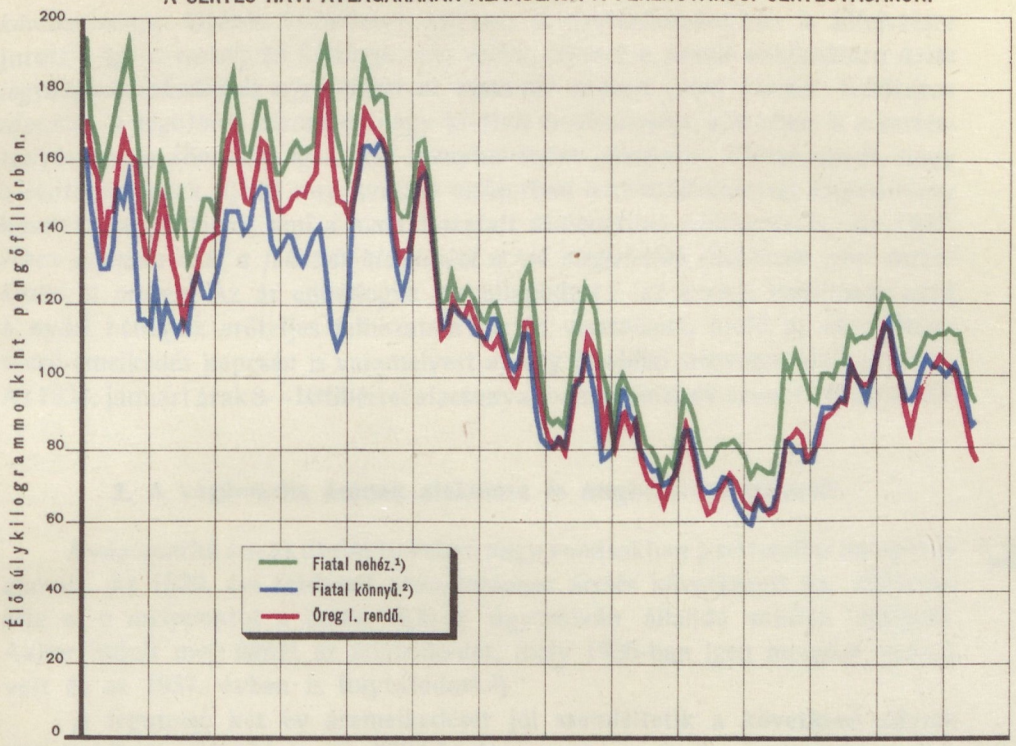
[2]) Sertéstermékekből közelítőleg 1 q-t 1 db sertésnek számítva.

[3]) Mint a 17. oldalon lévő ábra mutatja, ezidőalatt a rentabilitásban bekövetkező hullámokat különben sem a sertés árának, hanem elsősorban a takarmányárnak ingadozásai határozták meg.

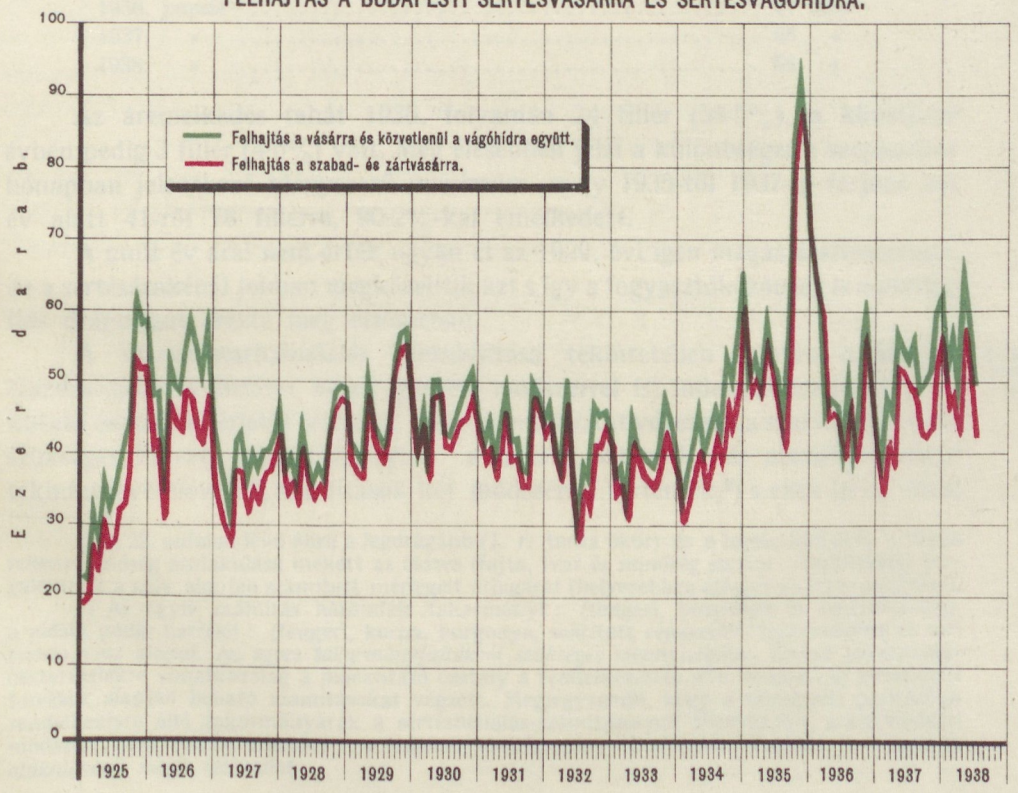
[4]) A piackutató osztály Magyarország fő kiviteli piacain is rendszeresen figyelemmel kiséri az áralakulást.

A SERTÉSÁRAK ÉS FELHAJTÁS ALAKULÁSA.

A SERTÉS HAVI ÁTLAGÁRÁNAK ALAKULÁSA A FERENCVÁROSI SERTÉSVÁSÁRON.

FELHAJTÁS A BUDAPESTI SERTÉSVÁSÁRRA ÉS SERTÉSVÁGÓHÍDRA.

[1]) 1937 március óta I. rendű uradalmi zsírsertés.
[2]) 1937 március óta II. rendű szedett zsírsertés.

következménye. Utóbbi körülmény ugyanis a sertésállományban is kifejezésre jutott s így *a csekélyebb készletek nem voltak képesek a javuló konjunktúra hozta fogyasztásemelkedést és ugyanakkor az emelkedő árakon folyó kivitelt kellőképen táplálni.* A legutolsó három év nagy kiviteli tevékenysége különben is a sertéstenyésztés és állomány igen erős igénybevételét jelentette. Ehhez járult, hogy a rentabilitásnak újbóli megjavulása elsősorban *tenyészállományuk kiegészítésére* késztette a gazdákat, ami a piacrahozatalt átmenetileg csökkentette. *Az 1937. évben azonban már a fokozott hízlalásból eredő megfelelőbb ellátottság jelei mutatkoztak a piacon.* Az ár ennélfogva megállapodott; az éveleji maximum után a nyári hónapok erőteljes felhozatala idején visszaesett, majd az őszi idényszerű emelkedés kapcsán is valamelyest az egy év előtti színvonal alatt maradt. Az 1938. januári árak 8—10 fillérrel alacsonyabbak az előző év azonos hónapjainál.

2. A vágómarha árának alakulása és meghatározó tényezői.

A vágómarha áralakulása.

A vágómarha ára az utolsó 10 évben nagy vonásokban a sertéséhez hasonlóan alakult. Az 1929. évi tetőpont után rohamos áresés következett be, 1933-ban érte el a mélypontot s innen 1935-ig úgyszólván állandó szinten mozgott. Akkor indult meg ismét az áremelkedés, mely 1936-ban igen meredek vonalú volt és az 1937. évben is folytatódott.[1])

A legutolsó két év áremelkedését jól szemléltetik a következő adatok (élősúlykilogrammonkint pengőfillérben):

1936. január	.....	41 fillér
1937. «	.....	65 «
1938. «	.....	68 «

Az áremelkedés tehát 1936. folyamán 24 fillér (58·5%), a következő évben pedig 3 fillér (4·6%) volt. Még élesebben jelzi a különbséget a szeptember hónapban jelentkező idényszerű maximum, mely 1935-től 1937-ig terjedő két év alatt 41-ről 78 fillérre, 90·2%-kal emelkedett.

A mult év árai nem érték ugyan el az 1929. évi igen magas árszínvonalat, de a sertésárakénál jobban megközelítik azt s így a fogyasztóközönség is a marhahús drágulását érezte meg elsősorban.

A szarvasmarhahízlalás rentabilitása.

A szarvasmarhahízlalás rentabilitása tekintetében szintén a Magyar Gazdaságkutató Intézet készít (kétféle módszerrel is) indexszámokat. A piackutató osztály kísérletet tett arra, hogy számításokat végezzen a szarvasmarhánál szükséges három takarmányfajta: a szálas-, vizenyős- és abraktakarmány tekintetbevételével. A számítások két módszerrel történtek,[2]) s ezek (a 23. oldal

[1]) A 23. oldalon lévő ábra a legdrágább (I. r. tarka ökör) és a legolcsóbb (III. r. tarka tehén) minőség áralakulása mellett az összes (fajta, ivar és minőség szerint részletezett) forgalomnak a súly alapján számított mérlegelt átlagárát (helyesebben átlagértékét) is feltünteti.

[2]) Az egyik számítás háromféle takarmányt: (tengeri, burgonya és lucernaszéna), a másik pedig hatfélét: (tengeri, korpa, burgonya, szárított répaszelet, lucernaszéna és réti széna) vesz alapul. Az *egyes takarmányfajtákból szükséges mennyiségekre,* illetve takarmányösszetételekre vonatkozólag a piackutató osztály a rendelkezésére álló irodalmi és gyakorlati források alapján beható számításokat végzett. Megjegyzendő, hogy a budapesti parításban rendelkezésre álló takarmányárak a sertéshízlalás-számításoknál alkalmazott árkülönbözeti módszert nem tették lehetővé: *a vágómarha-takarmány árhányados azonban a viszonyok alakulásáról mégis tájékoztat.*

ábrájának tanusága szerint) nagyjában egyforma képet adnak. A szarvasmarhahízlalás, illetve a húsként való értékesítés rentabilitása a grafikon szerint szabályszerű hullámzást mutat. Kedvezőtlen árreláció az 1928., 1932. és 1935. években mutatkozott, *az utolsó két esztendőben viszont erőteljesen javuló irányzatú volt.* A hízlalási tevékenységre egyébként nemcsak az árak, hanem — talán elsősorban — *a takarmánytermelés gyakorol döntő befolyást.* Az 1935. évi termés katasztrófálisan rossz volt és az állomány csökkentését eredményezte. Az utolsó két évben viszont a bő takarmánytermés a rentabilitás kedvezőre fordulásával együtt *a tenyésztés kiterjesztésére vezet.*

A vágómarha árának és a hízlalás rentabilitásának összefüggése egymással *nem oly közvetlen, mint a sertésnél,* mert a szarvasmarha húsként való értékesítése nem kizárólagos jellegű (vonóerő, tejelés, borjúnevelés, trágya stb.). Ehhez járul a tenyésztési periódus hosszabb volta, ami az áralakuláshoz való alkalmazkodást akadályozza. Mindazonáltal bizonyos összefüggések itt is mutatkoznak, amelyek a következőkben tárgyalt adatokban kifejezésre jutnak.

Hizlalási tevékenység.

A Földmüvelésügyi Minisztérium idevágó adatgyüjtése a 200 kat. holdnál nagyobb gazdaságok, a legalább 8 szarvasmarhával rendelkező 200 kat. holdon aluli gazdaságok és az ipari hízlalók adataira vonatkozik. Az 1935. év közepétől kezdve a számsorok irányzata állandóan emelkedő. Az *új beállítások darabszáma* az egyes évek harmadik negyedében a következő volt:

1935-ben	5.998
1936-ban	13.193
1937-ben	15.659

A *hízóállomány* ennek megfelelően emelkedő és pedig a tárgyalt 3 év október 1-i számbavétele szerint rendre 23.109, 27.196, illetőleg 31.286. Hasonlóképen alakult az értékesítésre került állatok száma is, ami így *a piac ellátottságának javulására* enged következtetni.

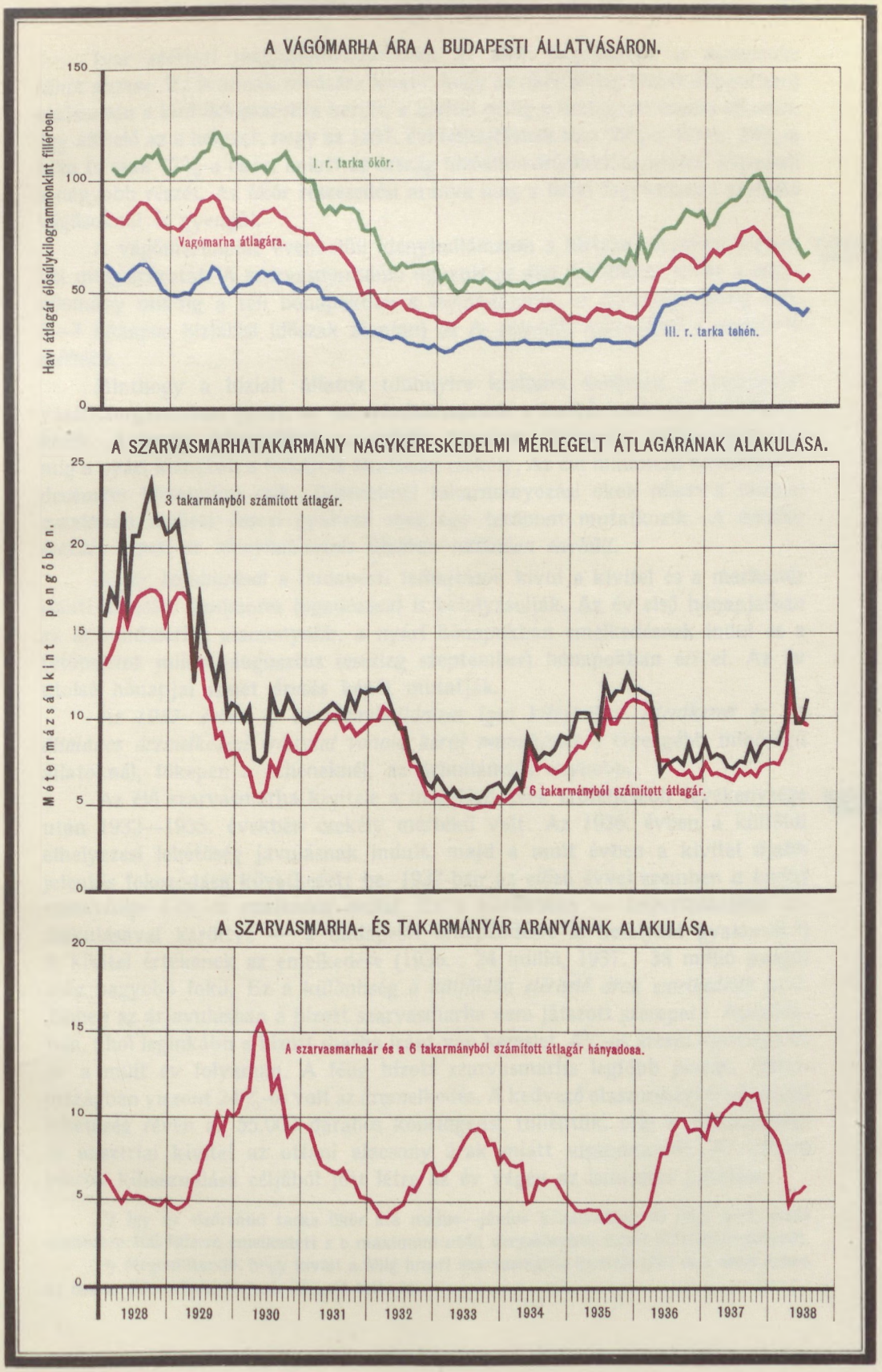
Budapesti vágómarhafelhajtás.

A budapesti vásár (sőt vágóhíd) *forgalma évek hosszú sora óta hanyatló irányzatú.* (Grafikon a 25. oldalon.) Ennek a körülménynek két főoka jelölhető meg, úgymint *a marhahúsfogyasztás visszaesése és a kivitel elterelődése a budapesti piacról.*

Ehhez járul, hogy *a vásár jelentősége a helybeli fogyasztás szempontjából is csökkenő,* amennyiben a vágóhídra kerülő marhák egyre nagyobb része köz-vetlenül, azaz a vásár elkerülésével érkezik oda. Az 1937. évben levágott mennyiségnek alig több mint harmadrésze, 39%-a származik vásári áthajtásból, míg a fennmaradó rész közvetlenül vidékről érkezik. Három jellemző év összehasonlítása megvilágítja a viszonyokat.

	1930.	1932.	1937.
Vásári felhajtás	62.321	38.051	15.930
Ebből:			
áthajtás a vágóhídra	35.913	31.858	13.869
elszállítás vidékre	5.744	4.988	1.885
elszállítás külföldre	20.664	1.205	176
Kivitel a felhajtás %-ában	**33·2**	**3·2**	**1·1**
Közvetlen vágóhídi felhajtás	14.915	16.149	21.943
Vágóhídi vágások száma összesen	50.828	48.007	35.812
A vágóhídi forgalomból a vásárt elkerülte %	**29·3**	**33·6**	**61·3**

VÁGÓMARHAÁRAK ALAKULÁSA.

Ivar szerinti megkülönböztetésben *az ökör forgalmának a visszaesése tűnik szembe.* Ez is annak rovására írható, hogy az ökör (főleg hízott állapotban) elsősorban a külföldi piacokra került, a kivitel pedig a budapesti vásárt elkerüli. Így állt elő az a helyzet, hogy az 1937. évi felhajtásnak már 55%-a tehén, 28%-a bika és csak 17%-a ökör, holott az ország hízóállományának ez utóbbi képviseli a nagyobb részét. Az ökör részesedési aránya még a helyi fogyasztásra szolgáló vágásoknál is gyengül.

Felhajtás és árak idényhullámzása.

A vágómarhapiac évenbelüli idényhullámzása a hízlalási tevékenységben leli magyarázatát. A szarvasmarhánál ugyanis *az őszi beállítások* révén a hízóállomány mindig a téli hónapokban a legmagasabb, *az értékesítés* pedig (kb. 5—7 hónapos hízlalási időszak alapján) *az év második negyedében a legerősebb mértékű.*

Minthogy a hízlalt állatok többnyire kivitelre kerülnek, a budapesti vásári forgalomban ennek az idényhullámzásnak a hatása csak részben jelentkezik. *A tavaszi hónapokban az erősebb forgalom* többnyire mégis érezhető, míg a nyári idényben a felhajtás általában csekély. Az évi minimum november—december hónapokra esik. Teheneknél takarmányozási okok miatt a tavaszi maximum mellett ősszel gyakran még egy tetőpont mutatkozik. *A korábbi évekhez képest az idényhullámzás újabban láthatóan enyhült.*

Az *ár hullámzását* a budapesti felhajtáson kívül a kivitel és a marhahús iránti kereslet rendszeres ingadozásai is befolyásolják. Az év első hónapjaiban az ár rendszerint alacsonyabb, a nyári hónapokban emelkedésnek indul és a tetőpontot július—augusztus (esetleg szeptember) hónapokban éri el. Az év utolsó hónapjai ismét áresés képét mutatják.

Az 1937. évben ez az idényhullámzás igen kifejezetten jelentkezett és az általános áremelkedési irányzat vonala körül mutatkozott.[1]) Gyengébb minőségű állatoknál, főképen a teheneknél, az árhullámzás enyhébb.

Kivitel, külföldi áralakulás.

Az élő szarvasmarha kivitele a megelőző évek erőteljesebb tevékenysége után 1932—1935. években csekély mértékű volt. Az 1936. évben a külföldi elhelyezési lehetőség javulásnak indult, majd a mult évben a kivitel újabb jelentős fokozódása következett be. 1937-ben az előző évvel szemben *a kivitel mennyisége 43%-os emelkedést mutat.* Ez a körülmény — exportpiacaink áralakulásával karöltve — a budapesti árképződésre is befolyást gyakorolt.[2]) A kivitel értékének az emelkedése (1936. : 24 millió, 1937. : 38 millió pengő) még nagyobb fokú. Ez a különbség *a külföldön elérhető árak emelkedését* jelzi. Ebben az árjavulásban a hízott szarvasmarha nem játszott szerepet : Ausztriában, ahol leginkább a hízott marha iránt van kereslet, 4%-os áresés következett be a mult év folyamán. A félig hízott szarvasmarha legfőbb piacán, Olaszországban viszont 24%-os volt az áremelkedés. A kedvező olaszországi értékesítési lehetőség révén az 55.000 darabos kontingenst túlléptük, míg a németországi és ausztriai kivitel az ottani alacsony árak miatt visszamaradt. Az utóbbi piacok kihasználása céljából jött létre az év végén az ismeretes junktim.

[1]) Így az elsőrendű tarka ökör ára május—június hónapokban 90 fillér volt, majd októberre 102 fillérre emelkedett s e maximum után decemberben ismét 92 fillérre süllyedt.

[2]) Megemlítendő, hogy kivált a félig hízott szarvasmarha kivitele nőtt és a mult évben az összes élőmarhakivitelnek 66%-át tette ki.

Összefoglalás. A közelmultban bekövetkezett *áremelkedés okait* tehát ismét több tényezőben kell keresnünk. Az egyik kétségtelenül az 1932—1935-ig terjedő időszak alacsony áraiban, az időszak végén mutatkozó kedvezőtlen hízlalási rentabilitásban és a rossz takarmánytermelésben rejlik, ami a piacra dolgozó vágómarhatenyésztésre kedvezőtlenül hatott. Az értékesítési és rentabilitási viszonyok megjavulása vlszont első hatásaként a tenyésztés kiterjesztését vonja maga után s így a kínálatot átmenetileg még inkább zsugorította. Másik ok gyanánt az újból erőteljessé vált kiviteli tevékenységet és a külföldön elérhető kedvezőbb árakat lehet megjelölni, melyekhez a budapesti — egyébként is jelentőségét vesztő[1]) — vásár áraival alkalmazkodni kénytelen. A gazda szempontjából kedvező helyzet az állattartás kiterjesztésére ösztönöz s ez a piac jövőbeli kilátásait nem mutatja kedvezőtlennek. A budapesti fogyasztás egyébként — növekvő kínálat és ezzel csökkenő árak mellett — nagyobb mennyiségek felvételére is képes lenne.

Borjú. A teljesség kedvéért meg kell emlékezni a borjúpiac főbb adatairól, bár a munkálatok egymásutáni rendjében a piackutató osztály az élőborjú áralakulására és árképző tényezőire vonatkozó vizsgálatokat csak ezután fogja megkezdhetni. Az elmult két év főbb adatai a következők:

Megnevezés	1936.	1937.	Emelkedés (+) vagy csökkenés (—)
Felhajtás (db)	62.849	55.242	—12%
Átlagár (P/kg élősúly)	0·91	1·06	+16%
Kivitel mennyisége (db)	2.490	561	—77%
Kivitel értéke (P)	140.000	36.000	—74%

A számadatok a kínálat csökkenéséről és az ár emelkedéséről tanuskodnak. Különösen erős mértékű volt a külkereskedelmi forgalom visszaesése. A borjúfelhajtás csökkenését alighanem arra a körülményre kell visszavezetni, hogy a gazdák az állattartás jövedelmezősége és a jó takarmánytermés folytán elsősorban államányuk gyarapítására törekszenek.

3. A hús áralakulása; élőállat-hús árkülönbözet.

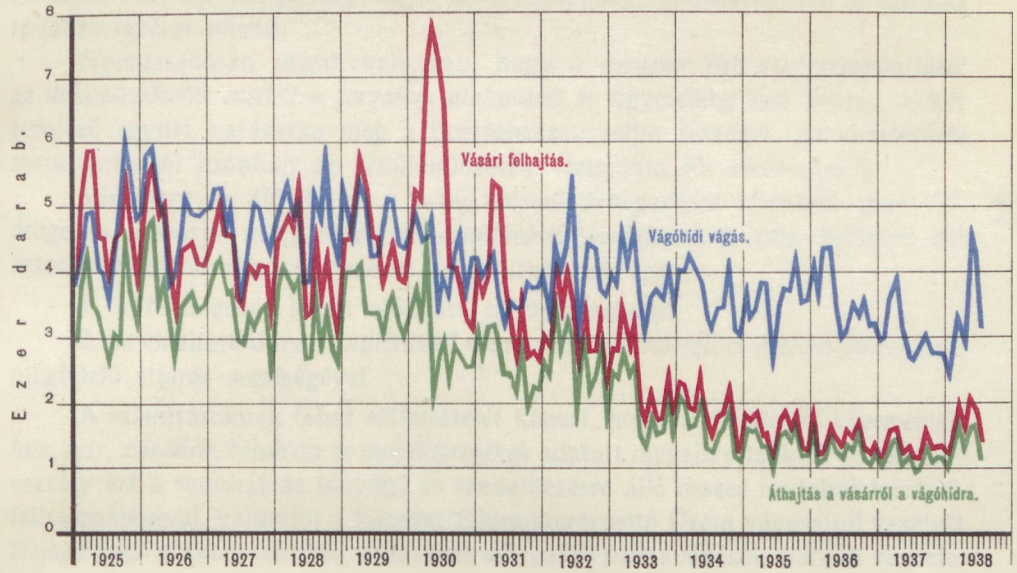
a) *Módszertani szempontok.*

Célkitűzés. A hús áralakulásának megismeréséhez a kiindulópontot az élőállat árának vizsgálata képezte. A húsáraknak az élőállat árából való levezetése külföldi kutatóintézeteknél már bevált eljárással *árkülönbözetek számítása útján* történt. Ennek alakulása, a különbözet kitágulása és összeszűkülése már egymagában is számos kérdésre ad magyarázatot. Megmutatja, hogy vajjon kizárólag az élőállatár emelkedése okozza-e a hús drágulását, avagy a nagybani, illetve kicsinybeni árkülönbözet változott-e meg. Előre kell bocsátani, hogy az alábbiakban számított *árkülönbözetek bruttó jellegűek*, vagyis egyáltalában nem azonosak a tiszta haszon fogalmával, mert a bruttó árkülönbözet viseli a húst terhelő

[1]) Az 1937. évben pl. a kivitel 106.954 db volt, míg ezzel szemben a budapesti forgalom (vásári és közvetlen vágóhídi együtt) 37.873 db. Ebből a mennyiségből is csak 15.930 érintette a marhavásárt s volt ilymódon az árak kialakulására közvetlen befolyással.

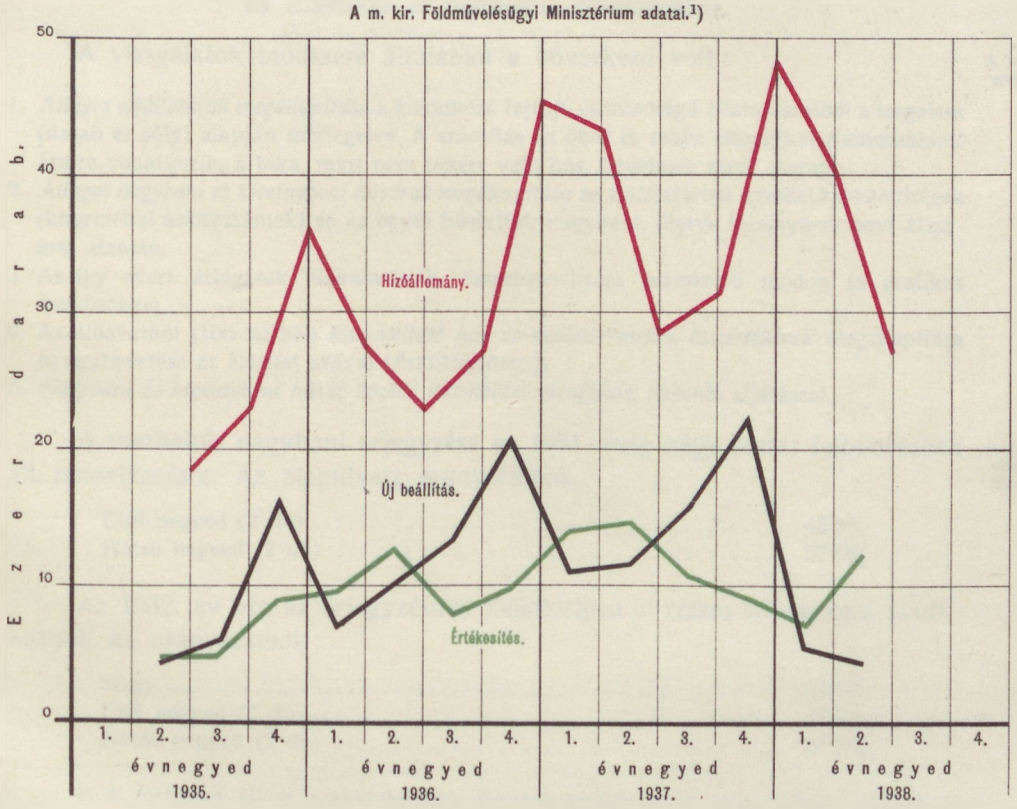
A MARHAFELHAJTÁS ÉS HÍZLALÁS ALAKULÁSA.

MARHAVÁSÁRI FELHAJTÁS ÉS VÁGÓHÍDI FORGALOM.

A SZARVASMARHAHÍZLALÁS ALAKULÁSA.

A m. kir. Földmüvelésügyi Minisztérium adatai.[1])

[1]) A 200 kat. holdnál nagyobb gazdaságokban, az ennél kisebb, legalább 8 szarvasmarhát hízlaló gazdaságokban és az ipari hízlalókban.

adókat, díjakat és illetékeket, a feldolgozási költségeket és a húsipar rezsijét is. Ezek további vizsgálata, vagyis az árkülönbözet felbontása már a kutatás további lépését jelenti.

Nyomatékosan utalni kell arra, hogy *a húsipar helyzete szempontjából az árkülönbözetek mellett a forgalom alakulását* is figyelembe kell venni; e két tényező együtt határozza meg a bruttóhaszon teljes összegét. Az árfelépítés szempontjából azonban az árkülönbözetek vizsgálata bír elsőséggel.[1])

Húskitermelési arányszámok.

Minthogy az élőállattól a húsig vezető árképződést közbeeső ipari feldolgozás szakítja meg, ezért *az árkülönbözet-számításánál nem egyszerű árösszehasonlításról van szó*, hanem tekintetbe kell venni:

1. a feldolgozás során előállott *súlyveszteségeket*,
2. az élőállatból nyert *különböző mennyiségű, minőségű és áru hústermékeket*,

megfelelő eljárás segítségével.

A számításoknak tehát előfeltételét képezi, hogy *az élőállatból kitermelhető hús, zsír, zsiradék, belsőrész és melléktermékek* adatait megállapítsuk. A piackutató osztály ezt a munkát az idevágó és rendelkezésre álló összes irodalmi források felhasználásával, valamint a Községi Élelmiszerárusító Üzem vágásairól vezetett feljegyzések sokezer darabra vonatkozó átlagai és próbavágások alapján végezte. Az anyagot az osztály »*Húskitermelési arányszámok*« cím alatt rendszerezve össze is állította.

b) *Élőmarha és marhahús árkülönbözete.*

A vizsgálatok módszere.

A vizsgálatok módszere általában a következő volt:

1. *Átlagos élőállatárak megállapítása* a különböző fajtájú és minőségű állatok áraiból a forgalom (darab és súly) alapján mérlegelve. A számítás az ökör és tehén élősúlykilogrammonkinti áraira vonatkozik, a bika, mint nem tőkére való hús, figyelmen kívül maradt.
2. *Átlagos nagybani és kicsinybeni húsárak megállapítása* az élőállatárból nyerhető mennyiségek (kitermelési arányszámok) és az egyes húsfajták nagybani, illetve kicsinybeni havi átlagárai alapján.
3. Az így nyert átlagárak alakulásának, összehasonlítása számszerű módon és grafikus eszközökkel.
4. Az élőállatból (100 kg-ból) *kitermelhető hús és melléktermékek összértékének* megállapítása és egybevetése az élőállat árával (Árkülönbözet.).
5. *Nagybani és kicsinybeni húsár közötti különbözet* vizsgálata hasonló eljárással.

A marhahús nagybani átlagára.

A marhahús nagybani árjegyzése az 1931. évig négy részes felbontásban áll rendelkezésre. Az alapulvett arányszámok:

Első negyed (2 db)	42·5%
Hátsó negyed (2 db)	57·5%

Az 1932. év óta az árjegyzésnek megfelelően öt részes felbontásra vonatkoznak az arányszámok:

Szegy	13·0%
Első negyed (2 db)	30·0%
Hátsó negyed (2 db)	57·0%

[1]) A forgalom és az árkülönbözetek (bruttóhaszon) összes pénzértékére vonatkozó számításokat a »Piackutatási munkálatok« II. kötete mutatja be a 79—88. oldalon.

A számítás módját évi átlagárak alapján a következő kimutatás szemlélteti:

		1935. évi átlagár	1936. kg-kint	1937. pengőben
a) Marha, egészben		**0·87**	**1·07**	**1·32**
b) Öt részes felbontásban:				
Eleje	I. r.	0·99	1·22	1·49
	II. r.	0·76	0·98	1·20
Hátulja	I. r.	1·27	1·45	1·76
	II. r.	0·99	1·21	1·48
Szegye	I. r.	0·95	1·18	1·42
	II. r.	0·76	0·96	1·18
Mérlegelt átlag		**0·92**	**1·14**	**1·39**
Az *a)* és *b)* alatti átlag középértéke		**0·90**	**1·11**	**1·36**

A marhahús nagybani átlagárának alakulása 1925—1937-ig a következő volt (pengőben):

1925	1·75	1932	0·85
1926	1·44	1933	0·81
1927	1·62	1934	0·88
1928	1·57	1935	0·90
1929	1·64	1936	1·11
1930	1·53	1937	1·36
1931	1·22		

A marhahús kicsinybeni átlagára.

A kicsinybeni árak tekintetében a számítási eljárás a következő:

	Kitermelési arány %[1])	1935. évi átlagár	1936. kg-kint	1937. pengőben
Vesepecsenye	3·0	2·17	2·42	2·76
Rostélyos, felsál, fehérpecsenye	19·6	1·64	1·97	2·25
Fartő, lapocka, puha hátszin	25·1	1·51	1·83	2·10
Tarja, csontos oldalas	13·2	1·22	1·47	1·73
Szegye	14·0	1·05	1·29	1·53
Gulyáshús	10·1	0·93	1·09	1·41
Mérlegelt évi átlag	.	**1·37**	**1·65**	**1·93**

A marhahús kicsinybeni árának alakulása ezek alapján — évi átlagban — 1925—1937-ig a következő volt:[2])

1925	2·79	1932	1·63
1926	2·37	1933	1·42
1927	2·49	1934	1·39
1928	2·46	1935	1·37
1929	2·53	1936	1·65
1930	2·46	1937	1·93
1931	2·19		

Az adatok azt mutatják, hogy a hús kiskereskedelmi áralakulása nagyjából követte az élőállat árvonalát, hirtelen árváltozásoknál azonban az élőmarha

[1]) A vágósúly százalékban.

[2]) Úgy ezeket, mint az alábbiakban bemutatott számításokat a piackutató osztály hónapról-hónapra végzi és néhány évre visszamenőleg havonkint is elkészítette.

árához a hús csak *bizonyos késéssel igazodik*. Az erőteljes áremelkedés 1936. év elején vette kezdetét, s ez év folyamán (1935. december—1936. december) 39 filléres (28·3%), míg a következő 12 hónap alatt 16 filléres (20·3%) áremelkedés mutatkozik. *A két év folyamán az áremelkedés 54·3%-ot ért el.* Míg az élőállatár emelkedése túlnyomólag 1936 folyamán ment végbe s az elmult esztendőben már csak keveset változott, addig *a húsár emelkedése a fent jelzett eltolódásnak megfelelően az 1937. évre is kiterjedt.*

Élőmarhaár és nagybani húsár különbözete.

100 kg élőmarhából, az átlagos húskitermelési arányok értelmében, 52 kg hús nyerhető. Az árkülönbözet-számítás első mozzanatánál kizárólag a hús értékére vagyunk tekintettel:

	1935. évi átlagár	1936. évi átlagár	1937. évi átlagár
	pengőben	pengőben	pengőben
100 kg élőmarha ára	38·50	55·03	66·08
100 kg élőmarhából kitermelhető hús (52 kg) nagybani értéke	46·71	57·63	70·55
Különbözet: abs.	8·21	2·60	4·47
Különbözet: az élőállatár %-ában	21·3	4·7	6·8

Ez a különbözet a bőr és belsők értékére nem lévén tekintettel, erősen ingadozik, sőt egyes időszakokban negatív előjelű is lehet. Ez azt jelenti, hogy akkor az egész üzemköltséget és a nagyvágó hasznát a melléktermékek értékesítése viseli.

Árkülönbözet a melléktermékek értékének figyelembevételével.

A számítás végezhető olymódon, hogy a melléktermékek értékét a hús nagybani árához hozzászámítjuk, vagy úgy is, hogy *az élőmarha árából levonjuk a melléktermékek értékesítéséből befolyó összeget.* Ehelyütt az utóbbi eljárást követve, az élőállatárból a melléktermékek levonása után fennmaradó összeget a hús »*kitermelési*« *árának* tekintjük.[1])

	1935. évi átlag pengőben	1936. évi átlag pengőben	1937. évi átlag pengőben
100 kg élőmarha ára	**38·50**	**55·03**	**66·08**
100 kg élőmarhából kitermelhető melléktermékek nagybani értéke:			
Bőr (7·5 kg)	6·15	7·70	10·70
Zsiger (1·9 kg)	0·72	1·13	1·31
Faggyú (6·9 kg)	3·41	4·29	4·29
Fej	0·33	0·48	0·61
Láb, orr, köröm	0·18	0·28	0·34
Pacal	0·10	0·15	0·23
Bél	0·85	0·84	0·85
Együtt	**11·74**	**14·87**	**18·33**
100 kg élőmarhából nyerhető hús (52 kg) »kitermelési ára«	26·76	40·16	47·75
100 kg élőmarhából nyerhető hús (52 kg) nagybani értéke[2])	**46·71**	**57·63**	**70·55**
Különbözet:			
abs.	19·95	17·47	22·80
az élőmarha árának %-ában	51·8	31·7	34·5
a »kitermelési ár« %-ában	74·6	43·5	47·7

Nagybani és kicsinybeni húsár különbözete.

A hús nagybani és kicsinybeni árának különbözetét első megközelítésben 1 kg hús mérlegelt nagybani és kicsinybeni árából kivonással lehet nyerni.

[1]) Ez a piackutatás szempontjából alkotott fogalom nem azonos az »önköltségi« árral, mert az utóbbi az üzemköltséget és a közterheket is tartalmazza.

[2]) A marhaközvágóhídi helybeli húsvásár árjegyzései alapján.

Pontosabb vizsgálatoknál figyelembe kell venni, hogy kicsinybeni eladásnál a nagyban beszerzett húsnak kb. 15%-át faggyú, csont és káló képezi. Ennek figyelembevételével a számítás a következő:

	1935.	1936.	1937.
	évi átlag pengőben		
100 kg hús nagybani ára	89·83	110·83	135·67
Ebből: csont, faggyú értéke	**4·82**	**5·83**	**6·70**
Kitermelési ár	85·01	105·00	128·97
Kicsinyben kitermelhető érték (85 kg)[1]	**116·38**	**140·11**	**163·77**
Különbözet:			
abs.	31·37	35·11	34·80
a nagybani ár %-ában	34·9	31·7	25·7

Élőmarhaár és kicsinybeni húsár különbözete.

Hasonló módszerrel levezethető az élőmarha és kicsinybeni húsérték különbözete:

	1935.	1936.	1937.
	évi átlag pengőben		
100 kg élőmarha ára	**38·50**	**55·03**	**66·08**
Ebből nyerhető melléktermékek:			
Bőr	6·15	7·70	10·70
Egyéb melléktermékek[2]	8·10	10·20	11·10
Együtt	**14·25**	**17·90**	**21·80**
Kitermelési ár	24·25	37·13	44·28
Kicsinybeni eladásnál nyerhető (44·2 kg) hús értéke	**60·52**	**72·86**	**85·16**
Különbözet:			
abs.	36·27	35·73	40·88
az élőállatár %-ában	94·2	64·9	61·9

A számítás eredményeinek értékelése.

A fenti számítások az évi átlagárak alapján a módszer bemutatását célozzák. A húsár alakulásának figyelemmel kísérését hasonló eljárással, havonkinti adatok segítségével kell végezni. A túloldal grafikonjai ezeket az eredményeket tüntetik fel.

Előre kell bocsátani, hogy mindezek az árkülönbözetek a fentiekben jelzett húskitermelési arányszámok feltételezésével érvényesek. Az átlagostól eltérő minőségű állatok, vagy más kitermelési adatok esetén az árkülönbözet is érzékenyen változik. Ezek az *előzetes jellegűnek tekintett* számítások nem célozzák még azt, hogy a húsiparra eső bruttóhasznot számszerűleg kimutassák; a számítási alap egyöntetűsége folytán azonban *az alakulás irányzatát* helyesen jelzik.

Megjegyzendő még, hogy a kicsinybeni átlagár *vásárcsarnoki árak alapján* készült, s így az utcai üzletek bruttó különbözetére nem jellemzőek. A számítás kiterjesztése az új üzleti árstatisztika április havi megvalósítása után lesz lehetséges.

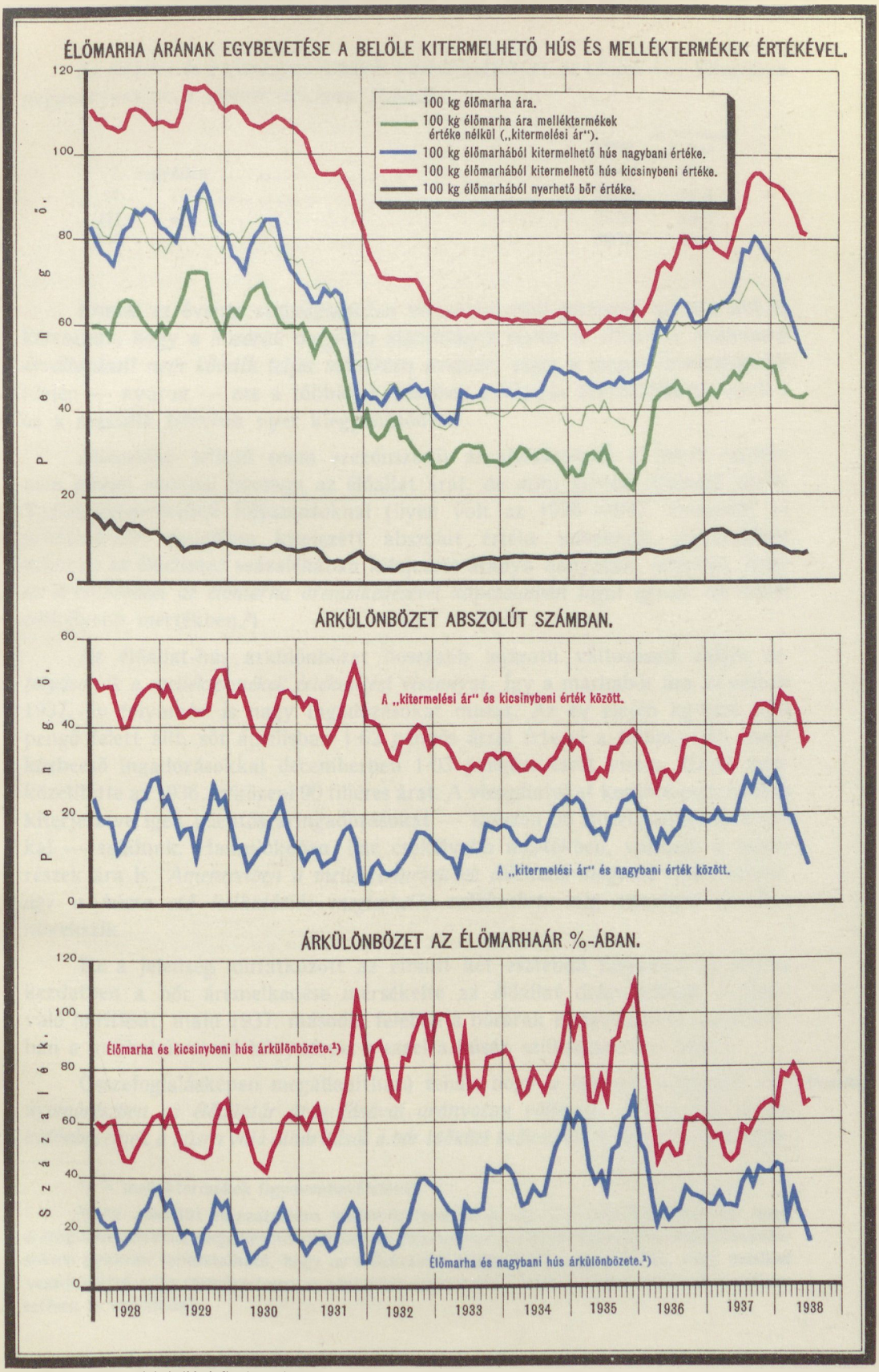
Az árkülönbözet alakulása.

A grafikus ábrák jól szemléltetik, hogy az árkülönbözetek szeszélyes hullámmozgásokat követnek. Az ingadozások részben idényszerűek, részben hosszabb lejáratúak. *Az élőmarha és a hús árkülönbözete a nyári idényben a legalacsonyabb, míg télen* (október—március) *kitágul.*

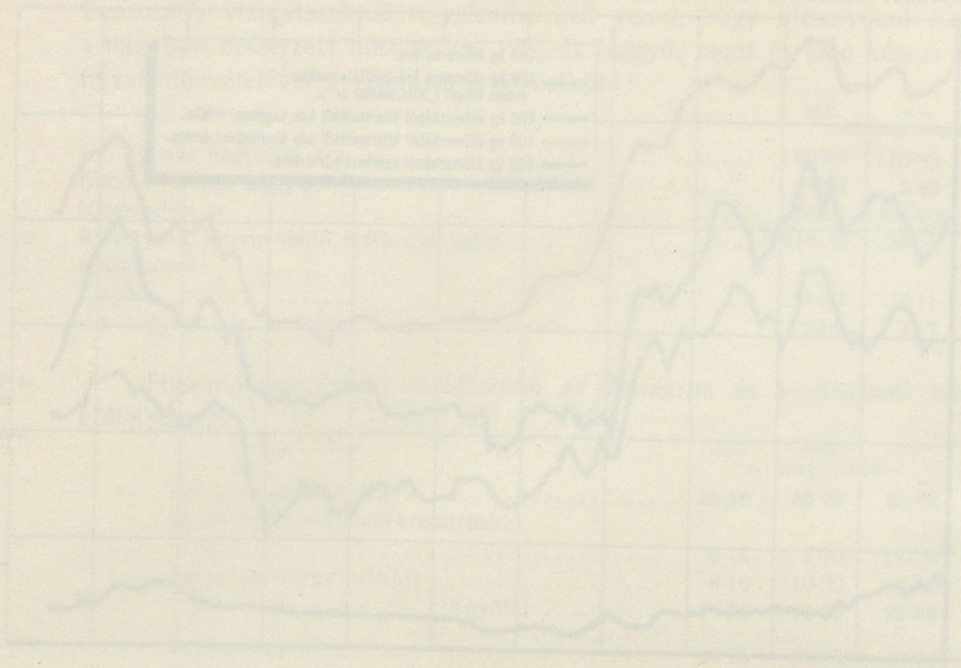
[1]) Vásárcsarnoki árjegyzés alapján.

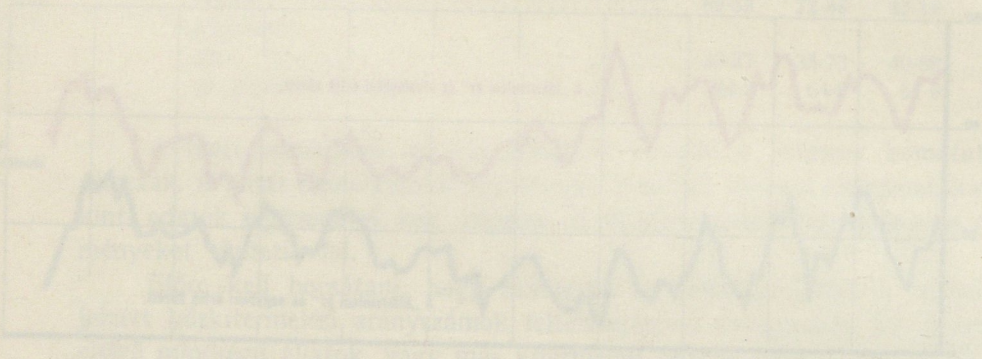
[2]) Fej, láb, zsiger, bél, pacal, csont, faggyú.

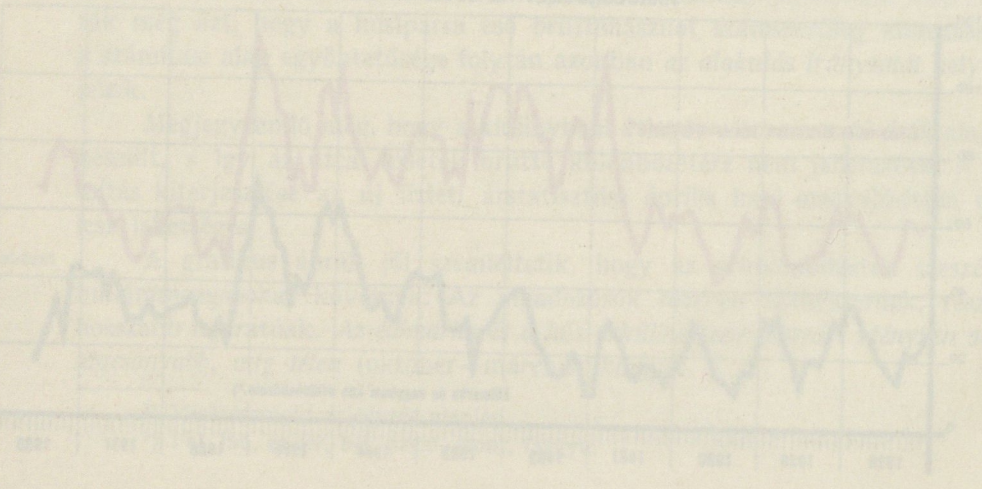
ÉLŐMARHA ÉS MARHAHÚS ÁRKÜLÖNBÖZETE.

[1]) A bőr és melléktermékek értékének figyelembevételével.

Az élőállat és a kicsinybeni húsár különbözete[1]) pl. az utolsó 4 év átlagában negyedévenkint a következőképen alakult :

	Pengő	Az élőállatár %-ában
I. negyedév	34·47	75·1
II. «	29·42	57·4
III. «	33·53	64·2
IV. «	38·65	76·2

Ennek az évente szabályszerűen visszatérő hullámzásnak az oka abban keresendő, hogy *a húsárak* nagyobb stabilitásuk révén *az élőmarha idényszerű árváltozásait nem követik teljes mértékben nyomon*, ezért a magas élőmarhaárak idején — nyáron — ezt a többletet részben a húsipar árkülönbözete viseli s ez a második félévben nyer kiegyenlítődést.

Állandóbb jellegű (nem szezónszerű) árváltozásoknál a húsár szintén nem követi azonnal nyomon az élőállat árát, de *némi késéssel igazodik hozzá.* Tartós áremelkedési folyamatoknál (ilyen volt az 1936—1937. esztendő) az árkülönbözet pengőben kifejezett abszolút értéke növekszik, ugyanakkor azonban az élőállatár százalékában kifejezett aránya hanyatlik, jelezvén, hogy *az árkülönbözet az élőmarha áremelkedésével kapcsolatban tágul ugyan*, de annál csekélyebb mértékben.[2])

Az élőállat-hús árkülönbözet hosszabb lejáratú változásait *erősen befolyásolják a melléktermékek értékesítési viszonyai.* Így a marhabőr ára az elmult 1937. év folyamán is nagy ingadozásokat mutat. Az év elején kg-kint 1·50 pengő felett állt, sőt áprilisban 1·62 pengős árral érte el a tetőpontját, majd közbeeső ingadozásokkal decemberben 1·03 pengőre esett vissza. Ezzel megközelitette az 1936. évközepi 90 filléres árat. A vizsgálatokat korábbi esztendőkre kiterjesztve igen jelentős áringadozásokat — egészen 36 fillérig süllyedő árakkal — találunk. Hasonlóképen, bár csekélyebb mértékben, változik a belsőrészek ára is. *Amennyiben a melléktermékek az élőállatár nagyobb részét viselik, úgy a húsra eső kalkulációs megterhelés csökkenhet*, míg ellenkező esetben növekszik.

Ez a jelenség mutatkozott az elmult két esztendő folyamán is, midőn kezdetben a bőr áremelkedése mérsékelte az élőállat drágulásának a húsra való hárítását, majd 1937. második felében a bőrárak hanyatlásával kapcsolatban a marhahúsra eső hányadrész s ezzel a húsár szükségszerűen nőtt.

Összefoglalás. Összefoglalásképen megállapítható tehát, hogy *a húsárak emelkedése túlnyomórészben az élőállatár drágulásával arányosan változott. A drágulás okozta különbözetnek a húsra való áthárítását a bőr időközi kedvezőbb értékesítése késleltette,*

[1]) A melléktermékek figyelembevételével.

[2]) Az abszolút és százalékos különbözetnek ez az eltérő viselkedése arra int, hogy *a drágulási folyamat megítélésénél mindkettőre figyelemmel kell lenni.* Egyoldalú megnyilatkozásoknál gyakran tapasztalható, hogy az érdekeknek megfelelően vagy egyiket, vagy másikat veszik alapul, s így természetesen az adatokból egymással homlokegyenest ellenkező következtetések is levonhatók.

illetve a mult év második felére tolta át. *Az árkülönbözet is emelkedett*, bár nem az élőállatárral arányos mértékben. Tárgyilagosság kedvéért meg kell állapítani, hogy a jelenlegi árkülönbözet még mindig szűkebb az 1932. évet megelőzően érvényesült különbözeteknél.

c) *Élőborjú és borjúhús árkülönbözete.*

Élőborjú és »borjú ölött bőrben« árkülönbözete.

A számításnál a vágási veszteségen kívül tekintettel kell lenni arra a körülményre, hogy a budapesti marhaközvágóhídon a bőrben való adásvételnél 37 kg-ig 7 kg, 59 kg-ig 8 kg, 60 kg-on felül pedig 9 kg súlylevonás szokásos. Az élőborjú súlya az utolsó két év átlagában 73 kg; a vágási veszteség tekintetbevételével a súlylevonás átlag 14%-nak vehető. Az utolsó 3 évben a számítás a következő:

	1935.	1936.	1937.
	évi átlag pengőben		
100 kg élőborjú ára	65·75	91·08	106·08
Borjú (ölött bőrben) ára kg-kint	1·11	1·49	1·71
100 kg élőborjúból kitermelhető 80·4 — 14% = 69·4 kg leölt borjú értéke[1])	76·92	103·23	118·62
Árkülönbözet:			
absz.	11·17	12·15	12·54
%-ban	17·0	13·3	11·8

Élőborjúár és a kicsinybeni húsár különbözete.

A következő számítás 100 kg élőborjúból kitermelhető hús kicsinybeni értékére vonatkozik. A belsőrészek értéke — a máj kivételével — adatok hiányában nem volt tekintetbe vehető. A bőr és csont[2]) értékének levonásával nyert »kitermelési ár« képezi a számítás kiindulópontját. Az 1937. évi vásárcsarnoki átlagárakkal a módszer levezetése a következő:

	Pengő
100 kg élőborjú ára	106·08
Ebből a bőr és csont értékesítése útján megtérül (7·8 kg bőr à 2·32 pengő, 13·9 kg csont à —·44 pengő)	24·22
100 kg élőborjúból nyerhető (55·3 kg) hús és máj kitermelési ára	81·86

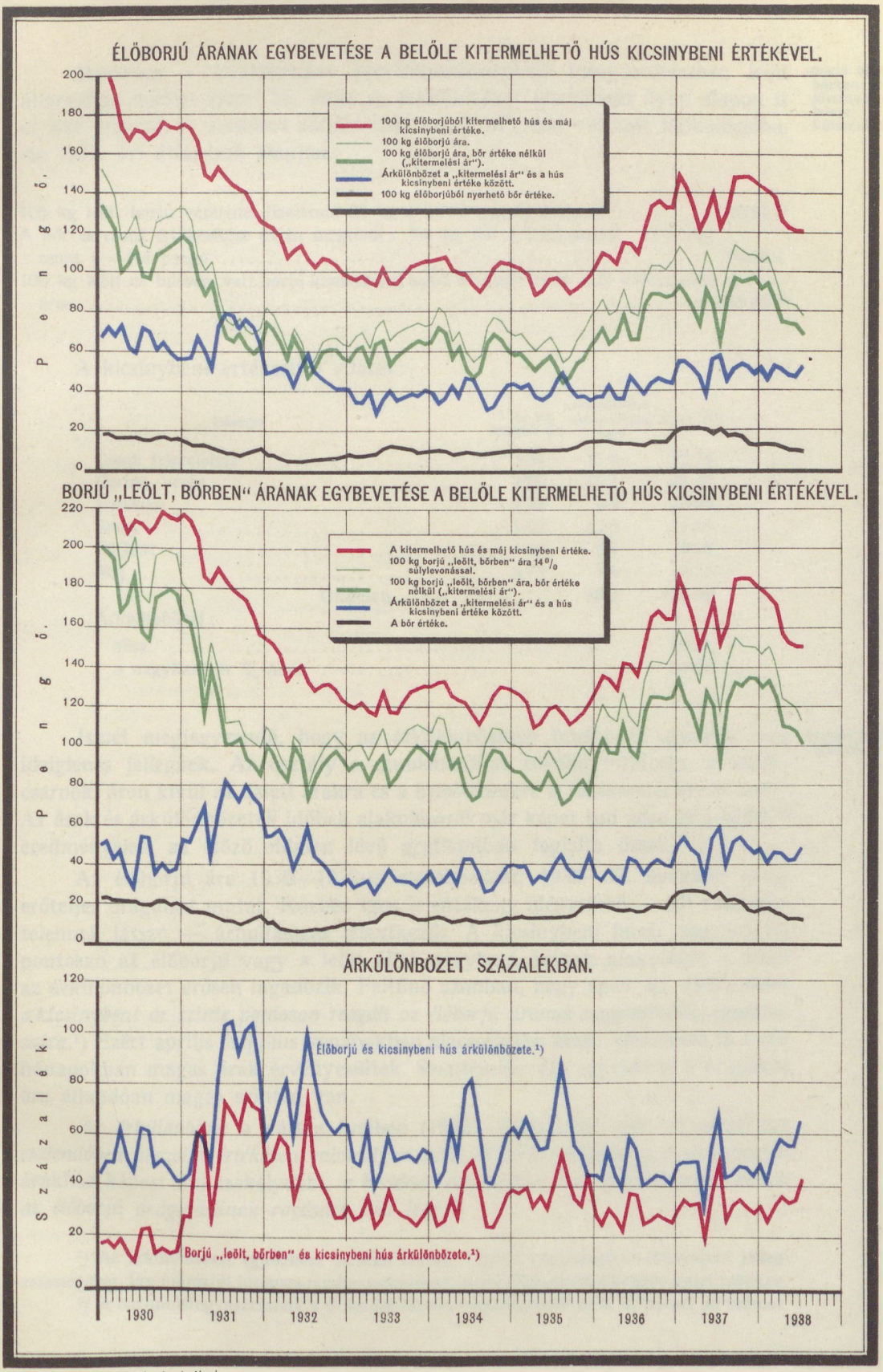
A kicsinybeni értékesítés:

Húsfajta	1 kg hús átlagára (P)	Kitermelhető húsmennyiség (kg)	Érték (P)
Comb, felszeletelt	3·34	17·4	58·12
Lapocka	2·66	8·0	21·28
Gerinc, vesés	2·42	9·7	23·47
Szegy	1·82	14·1	25·66
Pörkölt	1·68	4·6	7·73
Máj	2·75	1·5	4·13
Összesen	.	55·3	140·39
Árkülöbözet:			
absz.	.	.	58·53
az élőborjú árának %-ában	.	.	55·2

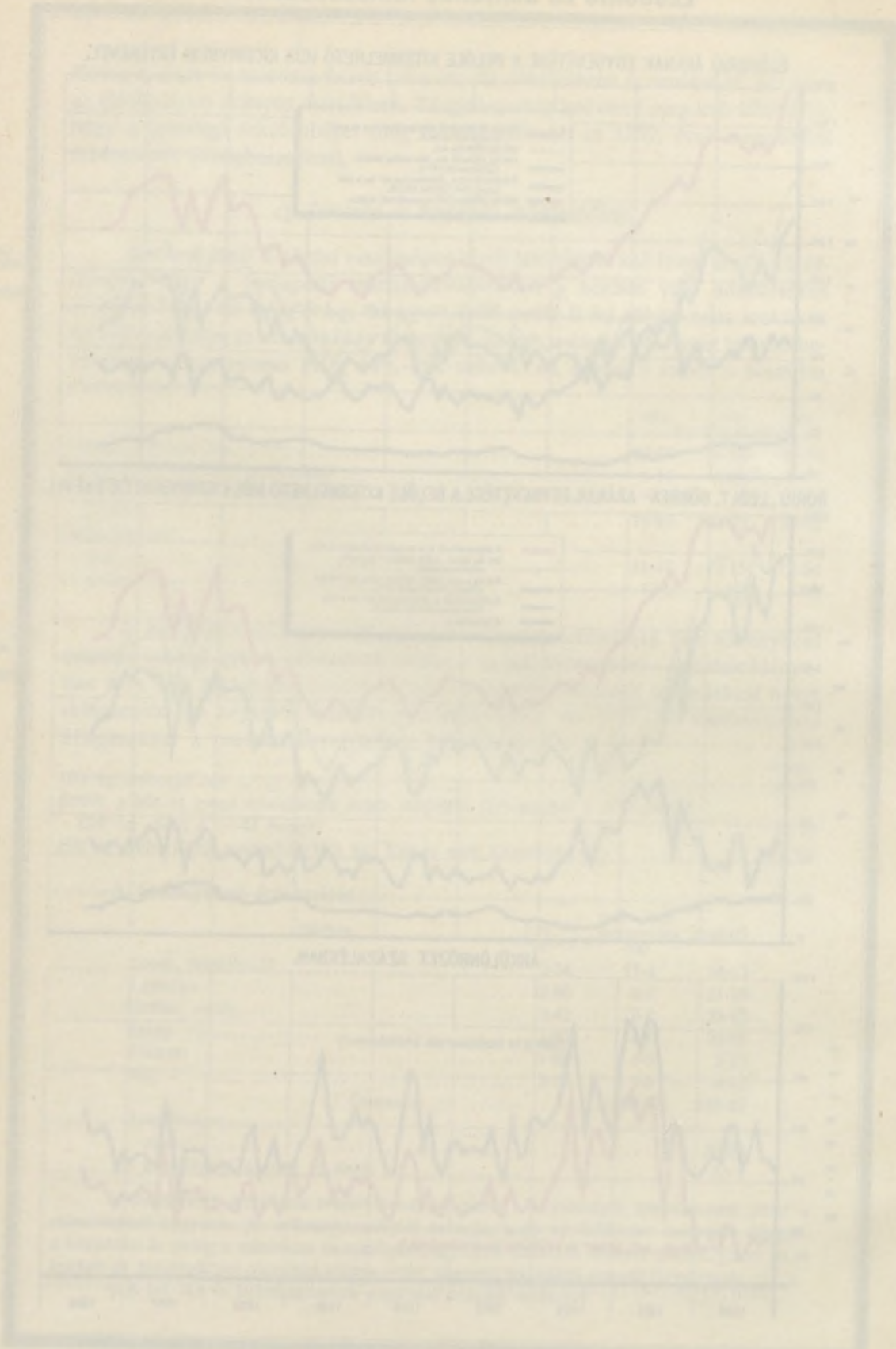
[1]) Belsőrészek értékének tekintetbevétele nélkül; a valóságos árkülönbözet tehát a számítottnál nagyobb. Az árösszehasonlítást zavarja, hogy az élőállatár mérlegelt átlagot, a húsvásári ár pedig a minimum és maximum egyszerű számtani közepét jelenti. Ezért itt is inkább az árkülönbözet alakulási iránya, mint abszolút nagysága veendő figyelembe.

[2]) A fej, láb és lapockacsontok nagybani árakkal értékelve.

ÉLŐBORJÚ ÉS BORJÚHÚS ÁRKÜLÖNBÖZETE.

[1]) A bőr értékének figyelembevételével.

»Borjú ölött bőrben« ára és a kicsinybeni húsár különbözete.

Minthogy a mészárosipar borjúhússzükségletét túlnyomórészben leölt állapotban bőrben szerzi be, ezért az árkülönbözet számítását ilyen alapon is el kell végezni. A szokásos súlylevonás ismét 14%-kal vétetett kalkulációba. Az 1937. évi átlagárak alapján:

100 kg leölt borjú vételénél fizetendő 86 kg à 1·709 pengő, összesen ..... 146·97 P
A bőr és csont értékesítése útján megtérül: 9·8 kg bőr à 2·32 pengő, 17·3 kg csont à —·44 pengő ..... 30·35 «
100 kg leölt és bőrben vett borjú kimérésénél nyert 67·4 kg hús és máj »kitermelési ára« ..... **116·62 P**

A kicsinybeni értékesítés adatai:

Húsfajta	1 kg hús átlagára (P)	Kitermelhető húsmennyiség (kg)	Érték (P)
Comb felszeletelt	3·34	21·6	72·14
Gerinc, vesés	2·66	12·1	32·19
Lapocka	2·42	9·9	23·96
Szegy	1·82	17·5	31·85
Pörkölt	1·68	5·7	9·58
Máj	2·75	1·9	5·21
Összesen	.	**68·7**	**174·93**
Árkülönbözet:			
absz.	.	.	58·31
a nagybani ár %-ában	.	.	39·67

Az árkülönbözet alakulása.

Ismét megjegyzendő, hogy az árkülönbözetek bruttó és egyelőre még ideiglenes jellegűek. Az osztály a munkálatokat tovább folytatja, a vásárcsarnoki áron kívül az üzleti árakra és a belsőrészekre is tekintettel kíván lenni. Az árak és árkülönbözetek időbeli alakulásáról már képet tud adni és a legfőbb eredményeket az előző oldalon lévő grafikonban foglalta össze.

Az élőborjú ára 1930—1932-ig olcsóbbodást, 1936—37. években pedig erőteljes drágulást mutat. Közben igen jelentékeny idényszerű — sőt rendszertelennek látszó — árhullámzás jelentkezik. A kicsinybeni húsár nem követi pontosan az élőborjú vagy a leölt állat nagybani árának alakulását, s ezért az árkülönbözet erősen ingadozik. Feltűnő azonban, hogy épen *az 1937. évben a kicsinybeni ár szinte pontosan reagált az élőborjú árának nagymértékű ingadozásaira.*[1]) Ezért április és július hónapokban alacsonyabb árak, júniusban és a téli hónapokban magas árak érvényesültek. Szeptember óta egyébként a borjúhús ára állandóan magas szinten van.

Az árkülönbözet a válság éveiben (1932—1934) szűk volt, *az utolsó két esztendőben abszolút értékében valamelyest kitágult* (százalékosan a magas borjúárakhoz képest ma csekélyebb), *a húsárak emelkedését azonban túlnyomórészben az élőborjú drágulásának rovására kell írni.*[2])

[1]) Az árkülönbözet egyébként szintén mutat — habár csekélyebb — idényszerű jellegzetességeket. Így májusról júniusra rendszeresen tágul, majd augusztustól kezdve ismét csökken.

[2]) A borjúhúsfogyasztásnak a drágulás okozta visszaeséséről az A. 4. fejezet ad számot.

d) *Az élősertés, sertéshús és zsír árkülönbözete.*

A »kitermelési« ár.

A számítások alapjául a zsírsertésre vonatkozó adatok szolgáltak. A húsertés kitermelési arányaira vonatkozólag egyelőre nem áll rendelkezésre elegendő számú megbízható adat. Az élősertésár gyanánt a fiatal nehéz és fiatal közép, illetve 1937. március óta az I. r. és II. r. uradalmi zsírsertés árának számtani átlaga szolgált.

Minthogy a hús és fehéráru értékén kívül a melléktermékek (belsőség, gyomor és bél) is értékesítésre kerülnek, a módszer ismét abban állott, hogy a melléktermékek értékesítése útján megtérült értéket eleve levonásba hoztuk s az így nyert úgynevezett »kitermelési« ár szolgálhatott a további számítás alapjául.

Az eljárást évi átlagokban a következő számítás mutatja:

	1935.	1936.	1937.
	évi átlag pengőben		
100 kg élősertés ára	83·71	101·67	109·79
Ebből megtérül:			
4·8 kg belsőség értékesítése által	3·27	4·30	4·88
gyomor és bél értékesítése által	0·48	0·82	0·91
100 kg élősertésből nyerhető hús és fehérárú kitermelési ára ...	**79·96**	**96·55**	**104·00**

Élősertés és szalonnás félsertés árkülönbözete.

Száz kg élősertésből a húskitermelési arányszámok szerint 85·6 kg szalonnás félsertés nyerhető; ennek értéke a fenti kitermelési árral szembeállítva közvetlenül az árkülönbözetet jelzi:

	1935.	1936.	1937.
	évi átlag pengőben		
85·6 kg szalonnás félsertés értéke	92·52	113·42	120·73
Árkülönbözet a kitermelési árral szemben:			
abs.	12·56	16·87	16·73
az élősertés árának %-ában	15·0	16·6	15·2

Élősertésár és kicsinybeni árak különbözete.

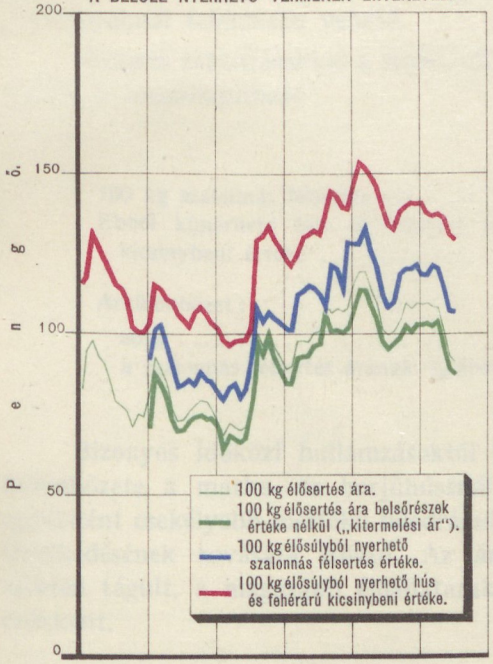
Az élősertésár és a kicsinybeni árak különbözetének számítása a következő:

	1935.	1936.	1937.
	évi átlag pengőben		
100 kg élősertésből nyert hús és fehérárú kitermelési ára	79·96	96·55	104·00
Kicsinybeni értékesítés:			
4·1 kg karaj	7·18	8·34	9·47
17·1 « comb, lapocka, tarja	23·13	29·61	33·66
2·8 « oldalas	3·25	4·15	4·58
5·7 « fej, láb, nyesedék	3·13	4·05	4·48
4·8 « háj	7·32	8·38	8·70
30·4 « szalonna	41·60	47·75	49·65
20 kg zsiradék kiolvasztásából nyert:			
15·0 « zsír	22·38	25·98	27·16
2·6 « tepertő	4·10	4·77	5·04
82·5 kg	**112·09**	**133·03**	**142·74**
Árkülönbözet a kitermelési árral szemben:			
abs.	32·13	36·48	38·74
az élősertés árának %-ában	38·4	35·9	35·3

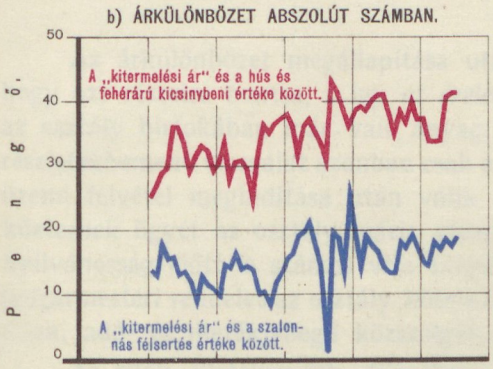
ÉLŐSERTÉS ÉS SERTÉSHÚS ÁRKÜLÖNBÖZETE.

ZSÍRSERTÉS, HÚS ÉS FEHÉRÁRÚ ÁRKÜLÖNBÖZETE.

a) ÉLŐSERTÉS ÁRÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A BELŐLE NYERHETŐ TERMÉKEK ÉRTÉKÉVEL.

b) ÁRKÜLÖNBÖZET ABSZOLÚT SZÁMBAN.

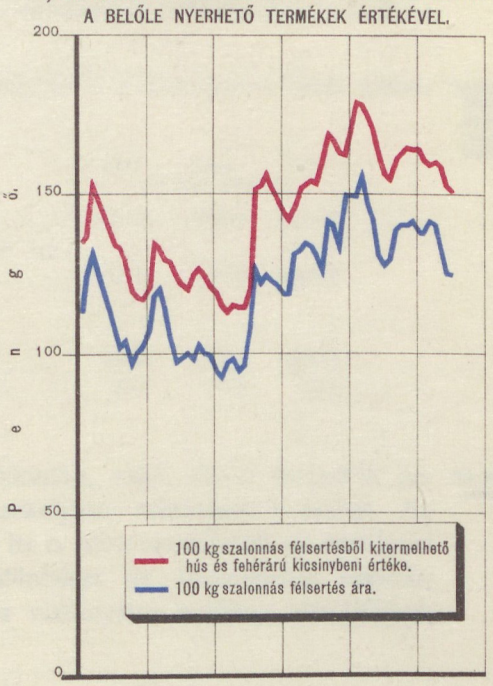

c) ÁRKÜLÖNBÖZET AZ ÉLŐSERTÉSÁR %-ÁBAN.

SZALONNÁS FÉLSERTÉS, HÚS ÉS FEHÉRÁRÚ ÁRKÜLÖNBÖZETE.

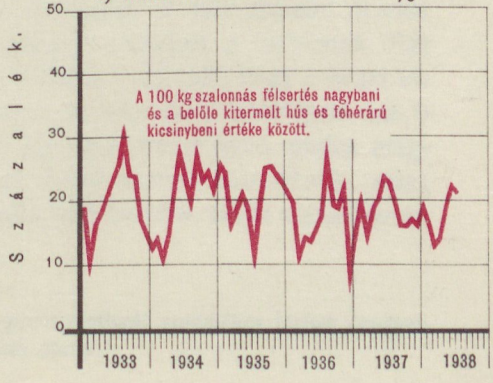
a) SZALONNÁS FÉLSERTÉS ÁRÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A BELŐLE NYERHETŐ TERMÉKEK ÉRTÉKÉVEL.

b) ÁRKÜLÖNBÖZET ABSZOLÚT SZÁMBAN.

c) ÁRKÜLÖNBÖZET A FÉLSERTÉSÁR %-ÁBAN.

A belsőség kicsinybeni áraira vonatkozólag ezidőszerint még nincs adatgyüjtés s így a belsőség csak a nagybani értékesítés feltételezésével volt a számításoknál tekintetbe vehető.

Szalonnás félsertés és kicsinybeni húsár különbözete.

Hasonló számításokkal a szalonnás félsertés és a kicsinybeni húsár különbözete is megállapítható:

	1935. évi átlag pengőben	1936. évi átlag pengőben	1937. évi átlag pengőben
100 kg szalonnás félsertés ára	108·08	132·50	141·04
Ebből kimérhető hús és fehéráru (96·4 kg) kicsinybeni értéke	130·92	155·42	166·78
Árkülönbözet:			
abs.	22·84	22·92	25·74
a szalonnás félsertés árának %-ában	21·1	17·3	18·3

Az árkülönbözetek alakulása.

Bizonyos időközi hullámzásoktól eltekintve, 1933. óta a sertéshús árkülönbözete a marha- és borjúhúsénál csekélyebb változásokat mutat. Az egyébként csekélyebb mértékű húsdrágulás itt is túlnyomórészben az élőállatár emelkedésének rovására írható. Az árkülönbözet az áremelkedés kapcsán szintén tágult, a magasabb élőállatárakhoz viszonyítva azonban százalékban csökkent.

e) *A húst terhelő adók, illetékek és díjak ügye.*

A hús árelemei.

Az árkülönbözet megállapítása után a piackutatás következő feladata, hogy azt részeire bontsa, s így *az árelemeket megállapítsa*. Erre vonatkozólag az osztály birtokában már van anyag, mellyel a munkát megindíthatja, a részletekbemenő vizsgálat azonban csak a III. fejezetben bővebben ismertetett üzemi felvétel megindítása után válik majd lehetővé. A húsárakban foglalt közterhek ügyét az osztály máris elemzés alá vette. Ez a kérdés ugyanis a nyilvánosság előtt is számos vita tárgyát képezte. A piackutatást életrehívó polgármesteri rendelet az osztály kötelességévé teszi »az árakban foglalt fuvardíjak, adó- és illetékjellegű közszolgáltatások« vizsgálatát.

Vágómarha, illetve marhahús közterhei.

Az adók, illetékek stb. díjszabása 1934. óta teljesen változatlan. A közszolgáltatás jellegű költségek összegében vagy arányában tehát *csak azoknál a terheknél következhetik be változás, amelyek az eladási ár százalékában nyertek megállapítást.* Ha az ár változik, ezek a százalékos költségek is változnak. Ezt a körülményt azért kell előrebocsátani, mert ebből nyilvánvaló, hogy *a közterhek összegének esetleges emelkedése csak következménye, de nem oka a húsdrágulásnak.*[1]) Minthogy továbbá a szolgáltatásoknak csak egy része nyert ilyen módon megállapítást, nagyobbrésze pedig súly, illetve darab szerint számíttatik, ezért *a közszolgáltatások emelkedése a drágulásnál csekélyebb mértékű*, tehát százalékosan kevesebb lesz.

[1]) Megjegyzendő még, hogy a drágulással együtt emlkedő százalékos terhek (melyek legnagyobb tétele a húsforgalmi adó), nem a fővárost illetik.

A következő összeállítás ezeket a megállapításokat *a vágómarhára, illetve marhahúsra nézve* számszerűen mutatja be, az eladót és vevőt terhelő költségek megkülönböztetésével :[1])

Megnevezés	*a)* 100 kg élősúlyra eső költségek			*b)* 100 P vételárra eső költségek		
	1936.	1937.	1938.	1936	1937.	1938.
	január			január		
I. Eladót terhelő költségek.						
a) *Százalékos költségek.*						
1‰ működési engedelmi díj	0·04	0·06	0·07	0·10	0·10	0·10
4‰ beszedési díj	0·16	0·25	0·26	0·40	0·40	0·40
0·15‰ bélyegzési díj	0·01	0·01	0·01	0·01	0·01	0·01
3‰ hajtódíj	0·12	0·19	0·20	0·30	0·30	0·30
Állami illeték a bizományi, kezelési és szavatossági díj 3%-a	0·03	0·05	0·05	0·08	0·08	0·08
Együtt	**0·36**	**0·56**	**0·59**	**0·89**	**0·89**	**0·89**
b) *Súlyszerinti költségek.*						
Vásárdíj kg-kint 0·5 fillér	0·50	0·50	0·50	1·26	0·81	0·76
c) *Darabszerinti költségek.*[2])						
Városi vám darabonkint 23 fillér	0·04	0·04	0·04	0·10	0·06	0·06
Tűzkárbiztosítási díj db-kint 7 fillér	0·01	0·01	0·01	0·03	0·02	0·02
Együtt	**0·05**	**0·05**	**0·05**	**0·13**	**0·08**	**0·08**
Összes költségek	**0·91**	**1·11**	**1·14**	**2·28**	**1·78**	**1·73**
II. Vevőt terhelő költségek.						
a) *Százalékos költségek.*						
6·5% húsforgalmi adó	2·58	4·03	4·28	6·50	6·50	6·50
0·5‰ áthárított forgalmi adó	0·01	0·01	0·01	0·01	0·01	0·01
0·5‰ bélyegzési díj						
1‰ hajtódíj	0·04	0·06	0·07	0·10	0·10	0·10
Együtt	**2·63**	**4·10**	**4·36**	**6·61**	**6·61**	**6·61**
b) *Súlyszerinti költségek.*						
Fogyasztási adó kg-kint 4·1 fillér	4·10	4·10	4·10	10·33	6·61	6·22
Vágódíj kg-kint 1·0 fillér	1·00	1·00	1·00	2·52	1·61	1·52
Együtt	**5·10**	**5·10**	**5·10**	**12·85**	**8·22**	**7·74**
c) *Darabszerinti költségek.*[2])						
Vágólegények betegsegélyző járuléka db-kint 64 fillér	0·11	0·11	0·11	0·27	0·17	0·16
Ipartestületi díj darabonkint 40 fillér	0·07	0·07	0·07	0·17	0·11	0·10
Húsvásárdíj db-kint 26 fillér	0·04	0·04	0·04	0·11	0·07	0·07
Járlatátírás db-kint 8 fillér	0·01	0·01	0·01	0·03	0·02	0·02
Együtt	**0·23**	**0·23**	**0·23**	**0·58**	**0·37**	**0·35**
Összes költségek	**7·96**	**9·43**	**9·69**	**20·04**	**15·20**	**14·70**
Mindössze	**8·87**	**10·54**	**10·83**	**22·32**	**16·98**	**16·43**

[1]) E tábla nem tartalmazza azokat az árelemeket, melyek tarifális jellegű költségtételek ugyan, de nem a közületeket illetik s így köztehernek nem tekinthetők (pl. bizományi, kezelési, szavatossági díj, Serma tagdíj stb.). A húsvásári díjtól eltekintve nincsenek tekintettel a számítások azokra a díjakra sem, melyek az állatot nem minden esetben, hanem csak bizonyos szolgáltatások igénybevétele esetén terhelik (istállódíj, mérlegdíj, takarmánydíj stb.). Ezek egyébként csekély összegüknél fogva a végeredményt lényegesen úgy sem módosítják. — A táblán feltüntetett három időpontban 100 kg élőállat ára 39·70, 62·—, illetve 65·90 pengő volt.

[2]) A darab szerinti költségek számítása 600 kg-os átlagsúly alapján történt.

A marhahús árkülönbözete a közterhek leszámításával.

Ugyane fejezet *b)* pontjában az élőmarha és marhahús bruttó árkülönbözete megállapítást nyert. Száz kg élőmarhára eső és a vevőt terhelő költségek tekintetbevételével, illetve azok levonásával *megállapítható az árkülönbözetnek az a része, mely az üzemi költség és a nagyvágói, illetőleg kisiparosi haszon viselésére szolgál.*

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
100 kg élőmarha árának és a nagybani húsárnak különbözete :[1])			
a) Bruttó összegben :			
absz. számban	20·89	18·11	28·40
%-ban	52·6	29·2	43·1
b) Közterhek leszámításával :			
absz. számban	12·93	8·68	18·71
%-ban	32·6	14·0	28·4
100 kg élőmarha árának és a kicsinybeni húsárnak különbözete :[1])			
a) Bruttó összegben :			
absz. számban	37·21	35·95	43·14
%-ban	93·7	58·0	65·5
b) Közterhek leszámításával :			
absz. számban	29·25	26·57	33·45
%-ban	73·7	42·8	50·8

Sokat vitatott kérdés, hogy *a húsárban, a közterhek milyen mértékben részesednek.* A számítás az összes marhahúsfajták kitermelési arány szerint vett mérlegelt átlagárait veszi alapul :

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
Adók, illetékek és díjak :			
100 kg élőmarhára (44·2 kg hús)	8·87	10·54	10·83
1 kg húsra	0·21	0·26	0·27
1 kg hús kicsinybeni átlagára	1·44	1·78	2·11
Közteher a kicsinybeni ár %-ában	**13·9**	**13·4**	**11·6**

Az előzőkben bemutatott tábla jelzi, hogy mely közterhek vétettek számításba. Megjegyzendő, hogy ezek egy része (mint vágódíj) a berendezések használatáért járó ellenszolgáltatás jellegével bír; ezek — legalább részben — akkor is terhelnék a húsforgalmat, ha a vágóhíd nem városi kezelésben működnék. Közteher jellegűnek tehát csak részben minősíthetők. A két év leforgása alatt az 1 kg húsárban foglalt közszolgáltatások összege 5 fillérrel emelkedett, de ez a többlet a hús áremelkedését nem követte s így százalékban kifejezve a közszolgáltatások ma kisebb szerepet játszanak.[2])

A borjú, illetve borjúhús közterhei.

Hasonló számítással az élőborjút terhelő adók, illetékek és díjak 100 kg élőborjúra a következők :

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
Eladót terhelő közterhek	2·03	2·42	2·32
Vevőt terhelő közterhek	11·87	13·99	13·46
Összesen	**13·90**	**16·41**	**15·78**

[1]) A melléktermékek értékének figyelembevételével. A százalékos árkülönbözetek mindenkor az élőmarha árához viszonyítva értendők.

[2]) Hangsúlyozni kívánom, hogy a fenti összes számítások *csak a húsforgalmat közvetlenül terhelő* adók, díjak és illetékekre vonatkoznak. Nincsenek tekintettel a húsipar által viselt egyéb — és részben bizonyára az árban áthárítható — adókra, így nevezetesen a húsipar egyenes adóterhére.

Az élőborjú ára és kicsinybeni húsárkülönbözete (a bőr árának figyelembevételével) a következőképen alakul:

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
a) Bruttó összegben:			
absz. számban	36·77	54·69	51·64
%-ban	44·8	48·0	48·7
b) Közterhek leszámításával:			
absz. számban	24·90	40·70	38·18
%-ban	30·4	35·7	36·0

A borjúhús kicsinybeni árában a közterhek mértéke a következő:

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
100 kg élőborjúra (54·2 kg hús és máj) eső közterhek	13·90	16·41	15·78
1 kg húsra eső közterhek	0·26	0·30	0·29
1 kg hús kicsinybeni átlagára	1·93	2·74	2·66
Közterhek a kicsinybeni ár %-ában	13·3	11·0	11·0

Megjegyzendő, hogy ezek a számítások még annyiban is megközelítő jellegűek, hogy az adók, díjak és illetékek egész összegét a húsra terhelik, holott a költségek egyrésze a bőr, belsőrész stb. értékesítése útján térül meg.

Sertés, illetve sertéshús közterhei.

A sertésre vonatkozólag a számítás a következő:

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
100 kg élőállat átlagára	89·50	116·50	109·50
100 kg élősúlyra eső adók, illetékek és díjak:			
eladót terhelő költségek	2·22	2·46	2·40
vevőt terhelő költségek	14·11	15·91	15·44
Összesen	**16·33**	**18·37**	**17·84**

Az élőállatár és a kicsinybeni értékesítés (hús és fehéráru) különbözete:

	1936. I.	1937. I.	1938. I.
a) Bruttó összegben:			
absz. számban	37·95	38·61	37·37
%-ban	42·4	33·1	34·1
b) Közterhek leszámításával:			
absz. számban	23·84	22·70	21·93
%-ban	26·6	19·5	20·0

Az 1 kg sertéshúsra eső közterhek összegére, illetve százalékos arányára vonatkozólag a piackutató osztály szintén végzett számításokat. Ezek annyiban bonyolultabbak, hogy arra nincs támpont, miképen osztassék meg a számított közteher a hús és zsír között. Általában a sertéshúsra és zsírra kg-kint 22 fillér közteher esik, ami az átlagos árnak 13%-át alkotja.

4. Budapest húsforgalma és húsfogyasztása.

Minthogy Budapest élelmiszerfogyasztásának megállapítása a piackutató osztály hatáskörébe tartozik, ezért e munkálatok szintén folyamatba tétettek. A húsfogyasztás tekintetében *dr. Buziássy Károly* statisztikai főjegyző már korábban végzett részletes számításokat.[1])

A kérdés nagy fontosságára való tekintettel az osztály ezentúl havonkint állapítja meg a húsfogyasztást, a forgalom összes mozzanatainak figyelembevételével. A számításokat további részletekkel (baromfi-, vad-, halfogyasztás, zsírfogyasztás stb.) is kiegészíti. A terjedelmes munkálatoknak ehelyütt természetesen csak végeredményeit lehet összefoglalni.

A marhahús fogyasztása és forgalma a következőképen alakult: Marhahús-fogyasztás.

	1933.	1936. métermázsa	1937.
a) *Vágóhídi (helybeli) hús.*			
Levágott állatok vágósúlya[2])	140.187	121.591	103.881
Ebből:			
elszállítás vidékre és külföldre	9.115	6.473	6.447
kobzás ipari célra	15	3	11
felhasználás szalámigyártásra	430	241	213
Fennmaradó mennyiség	130.627	114.874	97.210
Budapesten fogyasztásra került[3])	**111.033**	**97.643**	**82.629**
b) *Vidékről felhozott húsmennyiség.*			
Összes felhozatal:[4])	5.018	4.695	5.176
Ebből:			
elszállítás vidékre	24	5	7
kobzás ipari célra	112	36	69
Fennmaradó mennyiség	4.882	4.654	5.100
Budapesten fogyasztásra került[3])	4.150	3.956	4.335
Összes marhahúsfogyasztás[3])	**115.183**	**101.599**	**86.964**

Ezek az eredmények—épúgy, mint a közbenső évek adatai—*a marhahús-fogyasztás állandó csökkenéséről* adnak számot, amely körülmény a fogyasztási szokások lassú megváltozásától eltekintve, *a drágulás rovására írható.* A marhahúsfogyasztásban egyébként a vidékről felhozott húsmennyiség elenyésző jelentőségű.

---

[1]) Budapest húsfogyasztása (Statisztikai közlemények, 69. kötet, 3. sz.) és Budapest húsfogyasztása az 1933. évben (Városi Szemle, 1935., 1. sz.). A számításoknál e munkákban kidolgozott módszerek vétettek alapul.

[2]) A közvágóhídon levágott marhák élősúlyának 52%-a.

[3]) A kicsinybeni kimérésnél adódó ipari csont, faggyú és hiány levonásával.

[4]) A Központi Húsvizsgáló Állomásra érkezett húsmennyiség.

Borjúhús-fogyasztás.

A *borjúhúsfogyasztás* fő adatai a következők:

	1933	1936 métermázsa	1937
a) *Vágóhídi (helybeli) hústermelés.*			
Vágóhídon levágott állatok vágósúlya[1])	58.236	62.079	53.821
Ebből:			
elszállítás vidékre és külföldre	1.994	790	659
kobzás ipari célra	4	1	4
Fennmaradó mennyiség (bőrben)	56.238	61.288	53.158
Budapesten fogyasztásra került borjúhús[2])	**36.836**	**40.144**	**34.818**
b) *Vidékről felhozott húsmennyiség.*			
Összes felhozatal[3])	56.014	39.543	31.248
Ebből:			
elszállítás vidékre	50	18	18
kobzás ipari célra	20	15	21
Fennmaradó mennyiség (bőrben)	55.944	39.510	31.209
Budapesten fogyasztásra került[2])	**36.644**	**25.879**	**20.442**
Összes borjúhúsfogyasztás	**73.480**	**66.023**	**55.260**

A borjúhús fogyasztása a marhahúséhoz hasonlóan a hanyatlás képét mutatja. A Budapesten fogyasztásra került borjúhús *igen jelentékeny része* (kb. fele) *vidékről vágott állapotban* érkezik. A vidéki hús részesedése azonban csökkenőben van.

Juh-, bárány-, kecskehús.

Az *aprómarhák* húsának fogyasztására hasonló számítások szolgáltak. Itt csak a végeredményt jelzi az alábbi tábla:

	1933	1936 métermázsa	1937
Júhhús	1.236	3.153	3.268
Bárányhús	2.419	2.431	2.720
Kecskehús	6	18	21
Aprómarhák húsa együtt	**3.661**	**5.602**	**6.009**
Ebből:			
helybeli vágású	1.632	3.542	4.069
vidéki vágású[4])	2.029	2.060	1.940

A juh-, bárány- és kecskehús fogyasztása emelkedő irányzatú ugyan, de *mennyiség tekintetében még mindig igen csekély.* A bárány-, illetve birkafeleslegek külföldi értékesítésének nehézségeire való tekintettel a földművelésügyi minisztérium egyébként 1937-ben propagandát indított a júhhús népszerűsítésére. Budapesten a K. É. Ü. által végzett propagandatevékenység hatása — ha egyáltalában számottevő eredménye lesz — csak a következő évi adatokban mutatkozhat.

---

[1]) Bőrben, az élősúly 80·4%-a.

[2]) A leölt borjú súlyának 65·5%-a. A korábban közzétett adatoktól eltérően a fogyasztásra kerülő húsmennyiségből a kicsinybeni kimérésnél adódó ipari csont is leszámíttatott.

[3]) A Központi Húsvizsgáló Állomásra érkezett mennyiség.

[4]) A vidékről behozott bárányok összes súlyából bőr és belsőség címén 36%-ot levonásba hoztunk.

A *sertéshúsfogyasztás levezetése a következő:*

	1933.	1936. métermázsa	1937.
Vágóhidi (helybeli) termelés.			
Kitermelt húsmennyiség:			
sertésekből[1])	187.169	251.785	247.730
süldőkből	1.179	1.114	558
malacokból	52	36	48
Együtt	**188.400**	**252.935**	**248.336**
Ebből:			
elszállítás vidékre és külföldre[2])	18.937	47.324	33.366
kobzás ipari célra	84	738	686
felhasználás szalámigyártásra	7.460	8.378	8.360
Budapesti közfogyasztásra maradt	**161.919**	**196.495**	**205.924**

A sertéshúsfogyasztás emelkedésének megállapítása kapcsán rá kell mutatni arra is, hogy *a Budapestről történő elszállítás* — különösen az 1936. évben — *jelentős mennyiségű volt.* Ezért a sertéshústermelés az összehasonlításul választott 1933. évet 1936. és 1937-ben 35—36 ezer métermázsával meghaladta. A húselszállítás növekedése főleg a hasított-sertéskivitel következménye, ami a budapesti húsipar foglalkoztatása szempontjából kedvező jelenség, megjegyzendő azonban, hogy az itt feltüntetett adatok a kivitel túlnyomó részét kitevő zsírmennyiséget nem tartalmazzák.[3])

A fenti vágóhídi hústermeléshez járul:

	1933.	1936. métermázsa	1937.
Kőbányai sertésszállások kényszervágásai	4.450	4.463	9.851
Háziölések (újévi malacokkal együtt)	568	410	570
A fogyasztásra került összes helybeli vágású hús mennyisége tehát	**166.937**	**201.368**	**216.345**

A vidékről felhozott sertéshús mennyisége a következőképen alakult:

	1933.	1936. métermázsa	1937.
a) *Húsvizsgáló állomásra érkezett.*			
Sertés és süldő	6.563	[4]) 4.356	[4]) 212
Malac	418	683	617
Füstölt áru	5	2	5
Összesen	**6.986**	**5.041**	**834**
Ebből:			
elszállítás vidékre	93	28	43
kobzás ipari célra	**33**	**2**	**4**
budapesti közfogyasztásra maradt	**6.860**	**5.011**	**787**
b) *Vidékről felhozott 10 kg-nál kisebb szállítmányok.*[5])			
Vámkirendeltségeknél	.	12.374	10.135
Postán	.	6.566	5.989
Együtt	**16.645**	**18.940**	**16.124**
Ebből budapesti közfogyasztásra került hús[6]).	13.316	15.152	12.900

[1]) Zsírsertéseknél a vágósúly az élősúly 85%-a, ebből 35% húsnak és 65% fehérárunak vétetett. Hússertéseknél az »életre« 25%-ot számítottunk le, a vágósuly 90%a hús és 10%-a zsír. Az 1933. évi adatok kiszámítása a zsír- és hússertések valószínű aránya alapján történt.

[2]) Ezeknek az adatoknak a megállapítása a sertésközvágóhídról vasúton, hajón és közúton elszállított mennyiségek, valamint a fogyasztási adóvisszatérítések kimutatása alapján történik.

[3]) Az 1937. évben a fogyasztási adóvisszatérítések alapján megállapított összes elszállított sertéshús és fehéráru együtt 232.071 q-t tett. A két budapesti húskonzerv (dobozsonka)-gyár, (a Poels és Exporco cég) által elszállított mennyiség 15.982 q volt.

[4]) A kőbányai sertésszállásokból a Húsvizsgáló Állomásra (illetve a hideghúsvásárra) érkezett mennyiség nélkül.

[5]) Ezek a Húsvizsgáló Állomásra nem kerülnek. A feltüntetett adatok a Budapestre érkezett húsmennyiségből újból kiszállított (tranzitó) húst már nem tartalmazzák.

[6]) Levonva becslés alapján 20% étkezési szalonnára.

A sertéshúsfogyasztás ezek szerint a következőképen alakult:

	1933.	1936. métermázsa	1937.
Helybeli vágású hús	166.937	201.368	216.345
Vidéki hús	20.176	20.163	13.687
Összesen	**187.113**	**221.531**	**230.032**

A sertéshúsfogyasztás tehát végeredményben javuló irányzatú és legalább részben pótolja a marha-, illetőleg a borjúhúsfogyasztás terén mutatkozó kiesést. Az emelkedés a helybeli termelés révén állt elő, a vidékről felhozott hús mennyisége nem változott lényegesen.

A fenti számításokat kiegészítik még a szalámi és szelencehús, a lóhús, valamint a baromfi, vad és hal fogyasztásának adatai.

Utóbbi adatokat az osztály a fogyasztási adószámviteli kimutatásban foglalt megadózott és adóvisszatérítés alá eső mennyiségek alapján számította ki.[1]) Az eredmények részletes ismertetése helyett utalunk a 41. oldalon lévő táblázatra.[2])

A húsfogyasztási adatok végeredménye az 1936—1937. évekre nézve nem kedvező. A fogyasztás adatai a gazdasági válság idejére eső 1933. évi adatokkal szemben nem mutatnak emelkedést, sőt árnyalatilag elmaradnak azok mögött. A főváros lélekszámszaporodását tekintetbevéve, *az egy főre eső húsmennyiség gyengén csökkenő irányzatú.* Ez a körülmény *igen súlyosnak jelzi a húsdrágulás okozta fogyasztáscsökkenést,* hiszen arra az időre esik, amikor az általános gazdasági konjunktúra révén a pénzjövedelmek emelkedtek. Az 1936. és 1937. év között a marha- és borjúhús fogyasztásának (legerőteljesebb áremelkedés!) csökkenését a sertéshúsfogyasztás fokozódása nem egyenlítette ki teljesen. Valamelyest nagyobb volt *a lóhús fogyasztása is,* mely a szoros értelemben vett húsfogyasztásnak 3%-át éri el csupán, mindazonáltal 16.786 q-ás mennyiségével a szegényebb néprétegek fontos élelmezési cikke.

A baromfifogyasztás 1937. évi megélénkülését a viszonylag kedvező árakban kell keresni. Szembetűnő — 1933. évvel szemben is — az egyébként még nem nagy tételt jelentő *halfogyasztás emelkedése,* ami 4 év alatt 25·8%-ot tett ki.

Igen jellemző *az egyes húsfajták között mutatkozó eltolódás.* A tárgyalt 4 év folyamán a marhahús fogyasztása 2·8 millió métermázsával, a borjúhúsé 1·8 millió métermázsával hanyatlott, ugyanakkor a sertéshús 4·3 millió métermázsa többfogyasztást jelez.

---

[1]) A darabszám szerint adózott cikkeknél a fogyasztást becslésszerű átlagsúlyok alapulvételével kellett kiszámítani.

[2]) Megjegyzendő, hogy úgy a tábla, mint az eddig bemutatott számítások kizárólag a húsra vonatkoznak. A zsírfogyasztás adatairól a következőkben külön számolunk be; a belsőrészek fogyasztására vonatkozólag az osztály szintén folyamatba tette a számításokat.

Budapest húsfogyasztásának összefoglalása.

	1933.	1936.	1937.
a) *A fogyasztott húsmennyiség kg-ban.*			
Marhahús[1])	11,518.285	10,159.860	8,696.354
Borjúhús[1])	7,347.952	6,602.301	5,526.035
Juh-, bárány-, kecskehús	366.143	560.205	600.894
Sertéshús (süldő- és malachússal együtt)	18,711.300	22,153.128	23,003.154
Együtt	**37,943.680**	**39,475.494**	**37,826.437**
Szalámi és szelencehús	503.068	586.071	506.825
Lóhús	1,856.721	1,554.341	1,677.855
Szoros értelemben vett húsfogyasztás összesen	**40,303.469**	**41,615.906**	**40,011.117**
Baromfihús	12,650.516	10,699.277	12,431.975
Vad	382.430	276.773	263.191
Hal és rák	1,842.871	2,046.685	2,336.954
Mindössze[2])	**55,179.286**	**54,638.641**	**55,043.237**
b) *A fogyasztott húsmennyiség %-ban.*			
Marhahús	20·9	18·6	15·8
Borjúhús	13·3	12·1	10·0
Juh-, bárány-, kecskehús	0·7	1·0	1·1
Sertéshús (süldő- és malachússal együtt)	33·9	40·5	41·8
Együtt	**68·8**	**72·2**	**68·7**
Szalámi és szelencehús	0·9	1·1	0·9
Lóhús	3·4	2·9	3·1
Szoros értelemben vett húsfogyasztás összesen	**73·1**	**76·2**	**72·7**
Baromfihús	22·9	19·6	22·6
Vad	0·7	0·5	0·5
Hal és rák	3·3	3·7	4·2
Mindössze	**100·0**	**100·0**	**100·0**
c) *A fogyasztott húsmennyiség átlag egy főre (kg).*			
Marhahús	11·15	9·53	8·06
Borjúhús	7·12	6·19	5·13
Juh, bárány-, kecskehús	0·35	0·53	0·56
Sertéshús (süldő és malachússal együtt)	18·12	20·76	21·33
Együtt	**36·74**	**37·01**	**35·08**
Szalámi és szelencehús	0·49	0·55	0·47
Lóhús	1·80	1·46	1·55
Szoros értelemben vett húsfogyasztás összesen	**39·03**	**39·02**	**37·10**
Baromfihús	12·25	10·03	11·53
Vad	0·38	0·26	0·24
Hal és rák	1·78	1·92	2·17
Mindössze	**53·44**	**51·23**	**51·04**

[1]) Ezek az eredmények eltérnek a multban számított és közölt adatoktól, melyek az élőállatból a nagybani forgalomra alkalmas alakban kitermelt mennyiséget jelentették. Itt levontuk még azt az ipari csont- és faggyúmennyiséget, valamint veszteséget is, mely a kicsinybeni kimérésnél áll elő. (A piackutatás szempontjából egyébként mindkét számítási módra szükség van.)

[2]) A fogyasztásra került állati belsőrészek mennyisége nélkül. Utóbbi az 1937. évben 34.168 q volt.

Fehéráru (szalonna, háj, zsír) forgalma és fogyasztása.

Budapest élelmiszerfogyasztásának megállapítása kapcsán a piackutató osztály a húsfogyasztás kiszámításával összefüggésben a fehéráru (szalonna, háj, zsír) adataira is kiterjesztette vizsgálatait. Az egyébként havonta végzett számítások főeredményei a következők:

	1936. métermázsa	1937. métermázsa
Helybeli termelés:		
Sertésközvágóhidon[1])	359.853	351.817
Kőbányai sertésszállásokban és háziöléseknél	8.936	19.180
Helybeli termelés együtt	**368.789**	**370.997**
Ebből elszállítás:		
szalonna, háj	110.149	100.286
zsír	79.617	88.875

Az elszállítás adatainál tekintetbe kell venni azt a súlykülönbséget, mely a zsír kiolvasztásánál (párolgás, kihülés folytán stb.) keletkezik. Ezért a Budapesten maradt fehéráru megállapításánál az elszállított zsír 13·6%-ával növelt mennyiséget kellett levonásba hozni.

Eszerint *a helybeli termelésből budapesti fogyasztásra került fehéráru mennyisége* 1936-ban 168.195 métermázsa, 1937-ben pedig 169.749 q volt. Ezenkívül:

	1936. métermázsa	1937. métermázsa
A vidékről felhozott fehéráru mennyisége[2])	19.103	16.185
Budapesten fogyasztásra került (helybeli és vidéki) összesen	**187.298**	**185.934**

A vidéki zsír és szalonna mennyisége tehát csekély; a helybeli fogyasztásnak mintegy 10%-át teszi ki. Végeredményben Budapest lakosságának fehéráru-fogyasztása a megfigyelt két évben csupán lényegtelen eltolódást mutat. A fejenkinti évi átlag 1937-ben 17·24 kg volt.

A szalonna és zsír forgalma egyébként a két esztendőben igen jelentős volt; *a helybeli termelés kerekszámban 200 ezer q-val haladta meg a helyi fogyasztás méreteit.*

B) Állati termékek.

1. Tejellátás.

Magyarország tejtermelése.

A piackutató osztály e tárgykörre vonatkozó munkáit szintén a termelés, forgalom és fogyasztás vizsgálatával kezdte meg. Minthogy az ország tejtermelésére vonatkozólag rendszeres statisztika nem készül, ezért becslésszerű megállapításokra volt utalva. A számítás alapját *az ország tehénállományának adatai* képezték. Az 1935. évi általános mezőgazdasági összeírás szerint a tehénállomány 961.727 db volt. E számtól a tavaszi állatösszeírás ugyanez évben csekély (5·2%-os) eltérést mutatott; lehetőség volt tehát a tehénállomány évenkinti korrigált adatainak megállapítására.

A tejtermelés kiszámítása *az átlagos tejhozam* alapján történt. Az egyes szakértők (Wellmann, Gratz, Törs, Valkó stb.) 4·8—6·4 liter között jelölik meg

[1]) A számítás alapjául szolgáló arányszámokat a 39. oldal jegyzete közli.

[2]) Nem foglaltatik számításainkban a vidékről felhozott és beolvasztás után külföldre szállított (tranzitó) zsír mennyisége.

egy tehén napi tejtermelési átlagát. A fejési napok száma ugyancsak szakértői adatok szerint évi 290—295 napra tehető. Feldolgozta a hivatal a törzskönyvelt tehenek rendelkezésre álló fejési adatait is, melyek természetesen az országos átlagot jelentékenyen meghaladják.

Közvetlen támpontul két forrás: a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal 1930. május 1-én felvett fejési statisztikája és 1933. évi tejtermelési statisztikája szolgált. Előbbi a tehénállománynak kb. 72%-át, utóbbi a legalább 5 tehénnel rendelkező gazdaságokat vette figyelembe. Segítségükkel a további számítás alapjául szolgáló tejelési átlagok:

100 kat. holdnál kisebb birtokon:			
a) 5-nél kevesebb tehénnel	napi	5·7	liter
b) 5-nél több tehénnel	«	6·1	«
100 kat. holdnál nagyobb birtokon	«	7·9	«

Ezen az alapon *az 1937. évi tejtermelés országos eredményét a számítás 1.664,411.000 liternek jelzi.* A röviden körvonalazott módszerrel az osztály a tejtermelést földrajzi tagozás (vármegyék) szerint, valamint évenkinti alakulásban visszamenőleg is kiszámította. *Az utolsó 3 év folyamán* a tehénállomány némi csökkenése következtében *a tejtermelés kb. 1·5%-kal hanyatlott;* a főváros ellátására azonban ez a csekély különbség befolyással nincsen.

Budapest tejforgalma.

Budapest tejforgalmára nézve a Székesfővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet révén közvetlen adatok állanak rendelkezésre. *A Budapestre beszállított tejmennyiség* ezek szerint *két év óta erőteljes fokozódást mutat;* az 1935. évi 107 millió literről a következő évben 132·4, míg 1937-ben 138·2 millióra emelkedett. A felhozatalnak az elmult évben 88·0%-át a fővárosi tejvállalatok forgalmazták, míg 4·4% a vidéki tejüzemek, 7·6% pedig a nagytermelők felhozatalából származik. Ez utóbbi 10·5 millió literes tejmennyiség erősen felülmulja a megelőző éveket: 1934-ben 4·5, a következő évben 5·0, majd 1936-ban 9·0 millió liter volt e címen a felhozatal.[1])

Közlekedési eszközök szerepe a tejforgalomban.

A tejszállítás adatainak másik forrása, a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal *áruforgalmi statisztikája,* a mennyiséget bruttó métermázsában[2]) mutatja ki. A tényleges tejmennyiség az átlagos kannasúly alapulvételével kiszámítható.[3]) Ezeket az adatokat a közlekedési eszközök szerint részletezve dolgozza fel a hivatal s így azoknak a tejforgalomban elfoglalt szerepét mutatják meg. Ezek szerint 3 jellegzetes évben Budapest tejforgalmából

	1930.	1933.	1936.
	százalékban		
Vasúton (és hajón) érkezett	67·1	90·2	70·0
Közúton érkezett	32·9	9·8	30·0

Ezidőszerint tehát *a tejszállításnak* $^7/_{10}$ *része történik vasúton,* beleértve a csekély hajóforgalmat is. A milimári felhozatal megszüntetésekor a közúti

[1]) Megjegyzendő azonban, hogy korábbi években a termelők kimutatott felhozatala ennél jóval nagyobb mennyiségű volt; majd az 5000/1933. M. E. rendelet után az úgynevezett milimári tej elmaradása révén erősen csökkent s újabban a fentiek szerint nagytermelők révén ismét emelkedő. .

[2]) Kannasúllyal együtt. Az adatok egyébként a tej és tejszín együttes mennyiségét tüntetik fel.

[3]) A szokásos 25 literes kanna súlyául 7 kg-ot véve, a tara 21%-nak adódik.

forgalom (autó-, kocsi- és gyalogszállítás) 10% alá esett, majd újabban a környékbeli szállítóhelyek és a teherautóforgalom jelentőségének növekedése révén ismét 30%-ot ért el.

Az autón szállított tej növekvő jelentőségét mutatja, hogy 1933-ban e módon mindössze 123 ezer q, majd a következő években rendre 253, 310 és (1936-ban) 417 ezer q érkezett.[1])

Tejszállító vidékek.

Igen fontos kérdés, hogy *Budapest mily távolságra fekvő helyekről szerzi be tejszükségletét.* Szükséges tehát, hogy a piackutatás e kérdésre vonatkozólag is tájékoztatást tudjon nyujtani. Rendelkezésre áll a tejszállítás 1930. évi statisztikája községek szerint, továbbá Budapest 1933. évi összes áruforgalmának állomások, illetve községek szerinti feldolgozása.[2]) Ez utóbbi munkálat azóta — bármennyire kívánatos volna — költségfedezet híján nem volt megismételhető. A közúton érkező mennyiséget községek szerint újabban is feldolgozta a hivatal.[3])

A budapesti tejbehozatal nagyobbik fele (53·8%) a Dunántúlról ered (Alföld : 32·6%, Észak : 13·6%). A vármegyék közül — 1933. évi adatok szerint — Fejér, Tolna és Veszprém, a dunabalparti részeken Pest és Heves megyék vezetnek. A szállítási távolságok tekintetében jellemző, hogy *Budapest tejszükségletét igen széleskörű beszerző piacokról nyeri.* 10 km-es távolsági övezetek adatai a felhozatalt a távolsággal növekvőnek mutatják egészen a *60—70 km-es sávig*, mely 189.000 bruttó q szállítással a tetőpontot jelzi. Innen távolodva a felhozatal egyre kevesebb, de azért még 180 km-es távolságról is igen számottevő. Sőt a 200 km-nél távolabb fekvő állomások szállítása is 92 ezer q-t (az összes felhozatal 5·7%-át) teszi.[4])

A legfontosabb eredményeket az alábbi táblák is bemutatják, 50 km-es övezetek alapulvételével. *A vasúti* (és hajó) *forgalom* adatai a következők (1933. évre vonatkozólag):

Távolsági év (km)	Szállító állomások száma	Felszállított tejmennyiség bruttó q	százalék	egy községre átlag
— 50	62	91.279	6·32	1,472·24
51—100	115	663.930	45·97	5.773·30
101—150	144	412.623	28·57	2.865·44
151—200	133	185.012	12·81	1.391·07
201—250	132	89.468	6·19	677·79
251—300	67	1.781	0·12	26·58
300—	24	310	0·02	12·92
Összesen	**677**	**1,444.403**	**100·00**	**2.133·54**

Az adatok a hajón érkezett, egyébként csekély mennyiségű (18 községből 1800 q) tejet is tartalmazzák. Ugyanebben az évben (1933) a közúton behozott 158.000 métermázsának 90·5%-a 50 km-nél közelebbi, 6·0%-a 50—150 km

[1]) Az adatok nettó métermázsára (kannasúly nélkül) vonatkoznak.

[2]) Az eredmények úgy táblás, mint grafikus feldolgozásban dr. *Illyefalvi I. Lajos:* »Budapest székesfőváros áruforgalma« c. kötetben jelentek meg.

[3]) A vasúti tejszállítás távolságára nézve is kilátásban van újabb adatok beszerzése.

[4]) A távolságok nem légvonalban, hanem a közlekedési utak (vasút, közút) mentén mérve értendők.

távolságból érkezett. Az időközben megnövekedett *közúti forgalomról* az alábbiak az 1936. évi helyzetet tüntetik fel:

Távolsági öv (km)	Szállító községek száma	Felszállított tejmennyiség bruttó q	százalék	egy községre átlag
— 50	113	366.540	69·05	3.243·72
51—100	47	161.076	30·35	3.427·15
101—150	13	2.447	0·46	188·23
151—200	8	435	0·08	54·38
201—250	5	315	0·06	63·00
251—300	—	—	—	—
Összesen	186	530.813	100·00	2.853·83

Az adatok további érdekessége, hogy *a nagyobb távolságról való felhozatal erősen elaprózódik;* az egy-egy községre eső tejszállítás annál nagyobb, minél közelebb vannak azok a fővároshoz. Mindazonáltal *nagy távolságokban is találhatók jelentős mennyiséget forgalmazó községek.*[1])

Elvi szempontokból kétségtelenül indokolt volna, hogy nagyobb távolságokról a tej inkább a kisebb fuvarköltséget jelentő tejtermék alakjában érkezzék Budapestre és édestejjel a közeli termelőhelyek szolgálják ki Budapest lakosságát. Mindazonáltal — kivált a termelői tejár mai kötött rendszerénél — a szállítás távolsága nem jelenti a főváros lakosságának a megterhelését, mert a fuvardíjkülönbözetet a termelő viseli. Úgy látszik, az édestejként való értékesítés még a szállítási költségtöbblet mellett is rentabilisabbnak mutatkozik. Vitatható tehát, indokolt-e a főváros szempontjából a nagyobb távolságról való tejszállítás korlátozása.

Tejfogyasztás.

Az 1937. évben a Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet kimutatása szerint a Budapesten rendelkezésre álló összes tejmennyiség (felhozatal és helyi termelés, kezelési hiány nélkül) 143,853.838 liter volt. A feldolgozásra került 24,468.060 liter leszámításával a közvetlen fogyasztás célját 119,385.778 liter szolgálta. A megelőző évekkel szemben — 1935. óta — ez a szám *a fogyasztás emelkedését* jelzi, míg 1929—1934-ig annak fokozatos hanyatlása volt észlelhető. A fejenkinti tejfogyasztás napi átlaga így az 1935. évi 0·22 és az 1936. évi 0·29 literről 0·31 literre emelkedett.

Kétségtelen, hogy ennek a növekedésnek az oka egyrészt a pénzjövedelmek nagyobbodásában keresendő, mely ha nem is a fizetések és munkabérek, de a foglalkoztatottság emelkedése révén következett be. Másrészt egyéb élelmiszerek drágulása révén a tej ára *relative olcsóbbnak mutatkozott.* A fogyasztói tejárnak 1938. február hónapban földművelésügyi miniszteri intézkedéssel történt 2 filléres emelése nyilván ismét hatással lesz a fogyasztásra; ennek mértékéről ezidőszerint azonban még nem lehet képet alkotni.

Annak révén egyébként, hogy a tej ára, sőt — a 6880/1935. M. E. számú rendelet által életbeléptetett enyhítések dacára — a forgalom is kötött jellegű,

[1]) Például 201—250 km távolságról: Sarkad, Ihász, Hegyeshalom, Taktaharkány, 151—200 km távolságról: Szakályhőgyész, Újdombovár, Gyömöre, Vaszar stb. (1933. évi vasúti forgalmi eredmények.)

a piackutatásnak e téren kevesebb lehetősége van a gazdasági törvényszerűségek áralakító hatásainak vizsgálatára. Mindazonáltal arra törekszik, hogy a tejforgalomra vonatkozólag is a székesfőváros közélelmezési politikája részére hasznos anyagot állítson össze és a tej árkalkulációjának kérdéséhez is nyujtson majd anyagot.

2. Tojáspiac.

Magyarország tojástermelése.

Az ország tojástermelésének megállapítása közvetlen adat híjján csak megközelítő becsléssel történhetik. Erre vonatkozólag az újabb szakirodalomban több kísérlet történt (Jánki Gyula, Winkler János, Horn Artur, Matolcsy Mátyás és Varga István). A piackutató osztály számítása e becslések eredményein és az 1935. évi általános mezőgazdasági összeírás kapcsán megállapított baromfiállományon alapszik.

Az 1935. évi február havi állapot szerint *Magyarország baromfiállománya* 22,926.484, s ebből a tyúkfélék száma 17,880.027 volt. A tojótyúkok száma ennek az állománynak kb. 65%-ára tehető.[1]) Egyéb számítások tekintetbevételével is az ország *tojóállománya kerekszámban 12 millió darabnak adódik. Az átlagos évi tojóteljesítmény* 60—70 darab között ingadozik. Átlag 65 darabos teljesítményt véve alapul, *az ország tojástermelése kerekszámban 780 millió darabra*, nagy megközelítéssel mindenesetre 750 és 800 millió közötti mennyiségre becsülhető.

A tojástermelés egyébként évenkint nem csekély ingadozásokat mutat. Az 1934. évi felhozatali és kiviteli adatok igen kedvező termelésre engednek következtetni, ezután — kivált 1936-ban — a termelés csekélyebb volt, majd 1937-ben ismét erősödött.

A tojástermelés elosztása.

Becslésszerű számítások *a tojástermelés elosztására* vonatkozólag is végezhetők. Az utolsó 5 év átlagában a budapesti felhozatal (a következő pont értelmében) 159 millió, a kivitel 172 millió darabot tett ki. Előbbi a termelésnek 20, utóbbi 22%-át képviseli. *A budapesti piac tehát a hazai termelés szempontjából jelentőségben alig marad el a külföldi mögött.* A keltetésre szükséges tojásmennyiséget különböző alapokon 60—80 millió darabra lehet becsülni s így a vidéki fogyasztás céljára kerekszámban 380 millió darab maradna.

A fejenkinti évi átlagfogyasztás tehát országos viszonylatban 80, Budapesten — nyers eredményként 150 darabnak adódik. Ez utóbbi szám azonban nemcsak a háztartási, hanem az élelmiszeripari — tehát közvetett — felhasználást is tartalmazza. A fenti 159 millió darabból a budapesti gyáripar szükséglete 4·2 millió darab (tésztagyártás és sütőipar 1·6 millió, cukrász, ostyakészítő stb. ipar 2·5 millió db); a közép- és kisipari cukrászüzemek felhasz-

[1]) A szántófölddel bíró gazdaságokban a tyúkfélék állománya az 1928. évi május hó 1-i állapot szerint 28,718.831 db volt. A szántóföld nélküli baromfitartókra kb. 20% többletet lehet számítani, viszont a kimutatott állomány a májusig történt keltetésekből eredő új szaporulatot is tartalmazza. Jánki szerint az évenkint felnevelt fiatal állomány 40—50 millió darabra tehető, az egész évi keltetésnek mintegy 60%-a történik május 1-ig, a törzsállomány pedig 11—13 millió darab.

nálása is több millió darabot ér el. Leszámítandó még a beérkezett mennyiség 2%-a gyanánt kb. 3 millió darab romlás és törés címén is.[1])

Budapest tojásforgalma.

Az utolsó öt év folyamán a fővárosnak vasúton és hajón lebonyolított tojásforgalma a következő volt :

	1933.	1934.	1935.	1936.	1937.
	bruttó métermázsa				
Felhozatal	80.762	88.185	71.647	69.044	51.949
Elszállítás	15.375	11.444	12.443	13.949	9.344
Budapesten maradt	**65.387**	**76.741**	**59.204**	**55.095**	**42.605**

A vasúton és hajón lebonyolított forgalom tehát csökkenő irányzatú. Az 1934. év ugyan kivételesen kedvező volt, azonban az azt megelőző 5 év mindegyike meghaladja az 1935—1937. évek felhozatalát. Az adatoknak a 49. oldalon ábrázolt havonkinti alakulása részletesebb tájékoztatást nyujt a helyzetről. *A közúton behozott tojásmennyiség ezzel szemben ingadozó ugyan, de azért növekedő jellegű.* Az autón és kocsin Budapestre érkező mennyiség a következő :

1933.	1934.	1935.	1936.	1937.
bruttó métermázsa				
29.445	45.450	35.208	36.297	52.088

A legutolsó évben már *a tojás közúti forgalma árnyalatnyival meg is haladta a vasúton és hajón történő felhozatalt*, holott 5 évvel ezelőtt még a felét sem tette annak.

Az elszállítás tekintetében sajnos, csak a vasúti és hajóforgalomról vannak adatok, bár kétségtelen, hogy — főleg hűtőházakból a környező városokba, ill. községekbe — teherautón is jelentős szállítás történik. Ezenkívül hiányosak a termelők — vagy áltermelők — által kézipoggyászként felszállított mennyiségekre (ú. n. batyustojásra) vonatkozó ismereteink is. Szakértők becslése szerint azonban ez a felhozatal igen jelentékeny. Ezidőszerint pusztán a vásárcsarnokokba és piacokra ú. n. »gyalogosok« által felhozott tojásmennyiség ismert, mely a következő volt :[2])

1933.	1934.	1935.	1936.	1937.
métermázsa				
3.775	3.015	2.915	3.066	3.536

Megjegyzendő még, hogy az utolsó számsor kivételével adataink *bruttó súlyra* vonatkoznak. A tojásforgalom túlnyomó része 1440 darabot tartalmazó ládákban bonyolódik le, egy-egy láda átlagos tarasúlya 11—18 kg között ingadozik.[3]) Ezen az alapon a helyi fogyasztásra került nettó mennyiség és a tojás-

[1]) A közvetlen háztartási felhasználásról tájékoztatnak a statisztikai hivatal által gyüjtött *háztartási számadások*, melyek szerint (1929. évi adatok) 50 polgári család átlag 137 db, 50 munkáscsalád pedig 61 db tojást fogyasztott fejenkint.

[2]) Bennfoglaltatik a vasúton személypoggyászként és villamoson behozott mennyiség, valamint a piacokon kocsiról, kis mennyiségben (3 q-án alul) lerakva történő árusítás. Az 1937. évig nem az árumennyiség, hanem az árufelhozók (esetek) száma jegyeztetett fel ; a mennyiség kiszámítása esetenkint 20 kg átlagsúly alapulvételével történt.

[3]) A tojásos ládák bruttó és nettó súlyainak próbamérlegelései szerint átlagban a tara 19%-nak vehető.

fogyasztás darabszám szerint is kiszámítható. Az összes számbavett fogyasztás ezek alapján a következő volt:

	Nettó mennyiség métermázsa	darab[1])
1933	80.588	153,117.200
1934	101.990	193,781.000
1935	79.388	150,837.200
1936	77.093	146,476.700
1937	80.237	152,450.300

A fogyasztás tehát 1934. után csökkenő irányzatot mutat, csupán 1937. jelent némi javulást. Az adatok ilyetén való alakulása annál feltűnőbb, mert ez az időszak javuló gazdasági konjunktúrára esik, ami a tojásfogyasztás kiterjedését indokolná. Lehetséges azonban, hogy a fentebb jelzett és számításba nem vehető forgalmi mozzanatok, valamint az egyik évről a másikra átvitt évvégi készletek a végeredményt még némileg befolyásolnák.

A Nagyvásártelep részesedése a tojás-forgalomban.

Az élelmiszerforgalom nagyvásártelepi összpontosítása szempontjából megvizsgálta az osztály *a forgalomnak érkezési hely szerinti megoszlását.*

a) *Vasúton és hajón.*	1934.	1935.	1936.	1937.
	bruttó métermázsa			
Összes felhozatal	**88.185**	**71.647**	**69.044**	**51.949**
Ebből:				
Nagyvásártelepre	41.757	38.784	32.536	23.464
kereskedőhöz közvetlenül	46.428	32.863	36.508	28.485
Nagyvásártelepi felhozatal %-ban	47·4	54·1	47·1	45·2
b) *Közúton (autón, kocsin).*[2])				
Összes felhozatal	**45.450**	**35.208**	**36.297**	**52.088**
Ebből:				
Nagyvásártelepre autón	16.800	13.020	11.380	16.600
« kocsin	531	324	84	391
« együtt	**17.331**	**13.344**	**11.464**	**16.991**
kereskedőhöz közvetlenül	28.119	21.864	24.833	35.097
Nagyvásártelepi felhozatal %-ban	38·1	37·9	31·6	32·6

A vizsgálat módszere abban áll, hogy Budapest összes áruforgalmát[3]) szembeállítva a nagyvásártelepi forgalom adataival, a különbözet mint a decentralizált kereskedelemhez közvetlenül érkező árumennyiség értékelhető. Az adatok tanusága szerint *a tojásforgalomban a Nagyvásártelepnek nincs meg a kellő túlsúlya.* A legutóbbi év adatai szerint *a vasúti forgalomnak 45·2%-a, a közúti forgalomnak pedig $^1/_3$ része* (32·6%) *érinti a Nagyvásártelepet.* Az ú. n. batyus felhozatal pedig nyilván még nagyobb mértékben közvetlenül a kereskedőhöz vagy esetleg a fogyasztókhoz irányul; az így érkező árut különben rendszerint nem a felhozók adják el, hanem az ú. n. batyus gyüjtőhelyeken keresztül, közvetítők útján kerül forgalomba.

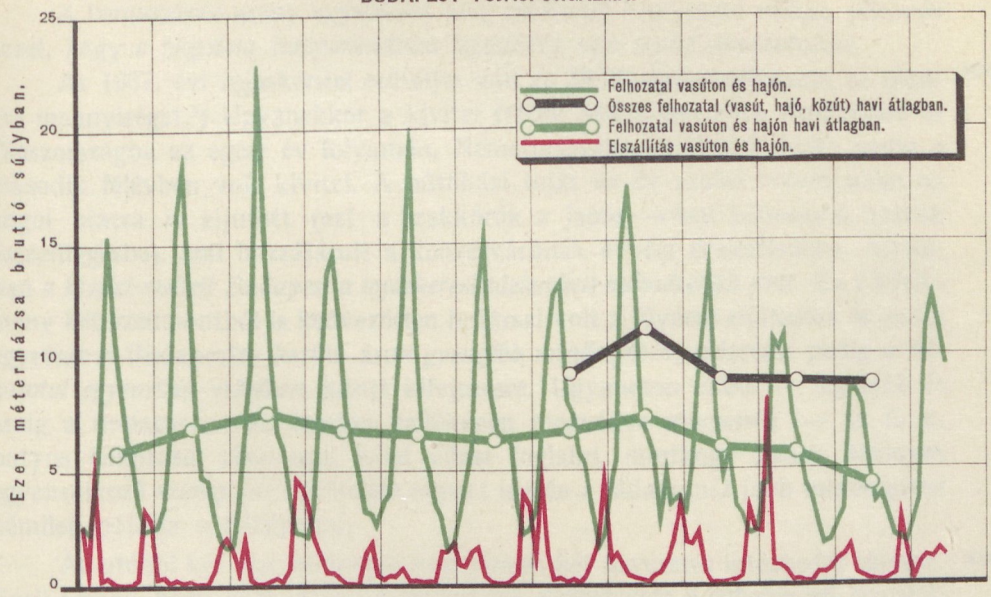
[1]) Az »egész« ládáknak az Élelmiszernagyvásártelepen végzett mérések alapján az átlagos nettó súlya 75·43 kg volt. Ennek alapján 1 kg-ra kb. 19 db tojást lehet számítani.

[2]) Bizonyos mértékben befolyásolhatja az eredményeket, hogy az összes közuti felhozatal adatai inkább bruttó, míg a nagyvásártelepi forgalom — átlagos szorzószámokkal megállapított — adatai inkább nettó mennyiségeket jelentenek. Ennek feltételezésével a közuti tojásforgalom nagyvásártelepi koncentrációjának mértéke — felső határ gyanánt — 1937-ben 40·3%-nak adódik.

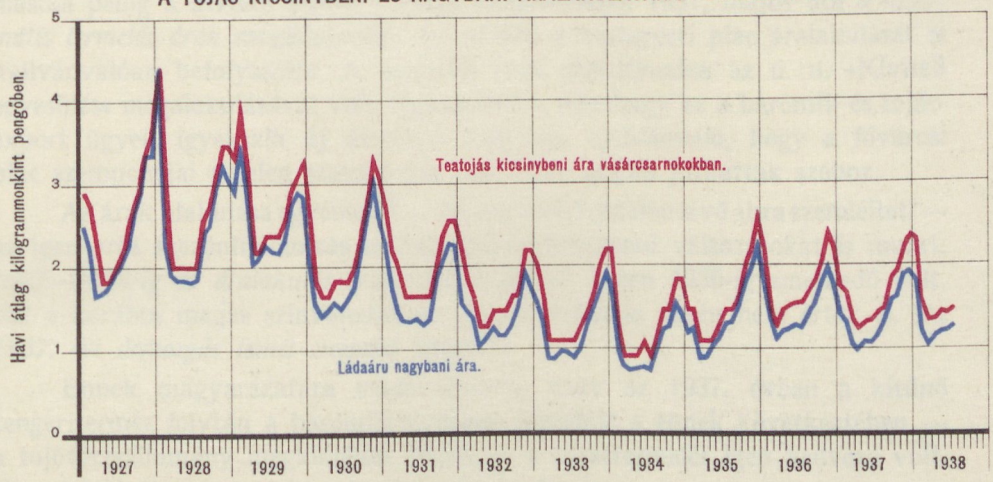
[3]) A Székesfővárosi Statisztikai Hivatal havonkinti adatgyüjtéséből.

TOJÁSPIAC.

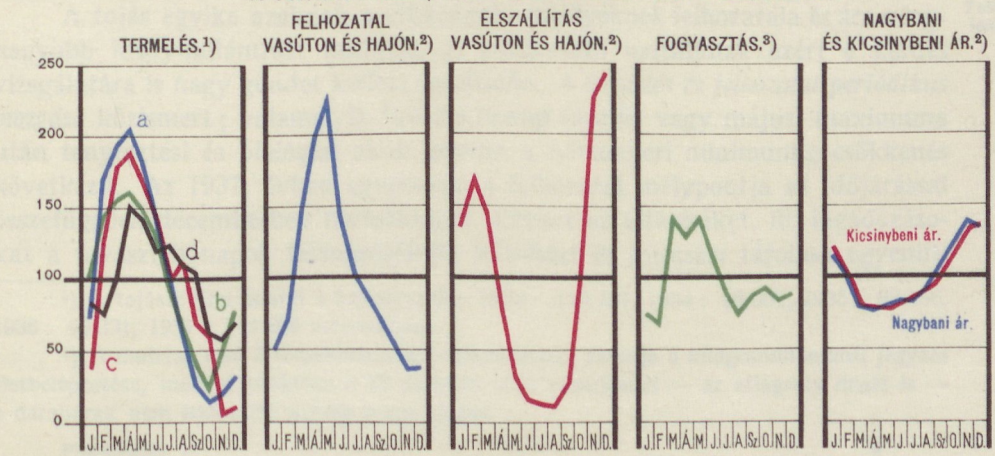
BUDAPEST TOJÁSFORGALMA.

A TOJÁS KICSINYBENI ÉS NAGYBANI ÁRALAKULÁSÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA.

A TOJÁSTERMELÉS, FORGALOM ÉS ÁRAK IDÉNYHULLÁMZÁSA.

[1]) Különböző források alapján (a és b: Caukás Z.; c: Koós T.; d: Róth M.) az évi átlag %-ában. [2]) Szezonindex Persons módszere alapján.
[3]) 50 polgári és 50 munkáscsaládra vonatkozó háztartási számadások adatai az évi átlag %-ában.

A bemutatott arány egyébként még csökkenő irányzatot mutat, jelezvén ezzel, hogy *a forgalom összpontosítása legalábbis nem mutat előrehaladást.*

Kivitel.

Az 1937. évi tojáskivitel erőteljes volt és 39·5%-kal meghaladta az előző évi mennyiséget.[1]) Ugyanekkor a kivitel értéke 34·2%-kal nőtt. Ausztriába és Olaszországba az egész év folyamán, Németországba az első, Svájcba pedig a második félévben volt kivitel. A hűtőházi tojás az év utolsó hónapjaiban az angol piacra is eljutott (ezt a szakkörök a japán—kínai háborúval hozzák összefüggésbe), ami hozzájárult a konzervárunak évvégi drágulásához. Általában *a kivitel mellett Budapest a tojáskereskedelemben másodrendű piac.* Ez a körülmény két szempontból is kedvezőtlen hatással volt a főváros ellátására és pedig egyrészt a Budapestre kerülő áruk *gyengébb minőségében*, másrészt pedig *a felhozatal egyenetlen voltában* jutott kifejezésre. Ugyanezen okból — legalább is amíg a budapesti piac érdekei kellőképen megvédve nincsenek — az ú. n. batyus felhozatal ellen sem lehet állást foglalni, minthogy annak bizonyos egyensúlyozó szerep jut: erőteljes export idején a ládaárunál jobb minőségével némileg pótolja a hiányokat.

Áralakulás.

Az utóbbi két esztendőben a tojáspiacon két nevezetes intézkedés történt. Ezek egyike, hogy 1936. május 1-től kezdve életbelépett *a súlyszerinti árusítás*, másika pedig a kiviteli piacra történő vásárlásoknál 1937. május óta *a minimális termelői árak* megállapítása. Ez utóbbi a budapesti piac áralakulását is nyilvánvalóan befolyásolta. A termelői árak szabályozása az ú. n. »Kiviteli egyesülés« megalakulásával volt kapcsolatos s minthogy ez a baromfi- és tojásexport ügyeit igyekszik új alapokra helyezni, nyilvánvaló, hogy a fővárosi piac szempontjai a jelen szabályozás keretében aligha juthattak szóhoz.

Az árak alakulása egyébként — mint az előző oldalon lévő ábra szemlélteti — az igen erős szezónhullámzás mellett hosszabblejáratú változásokat is mutat. *1927—1934-ig az áralakulás irányzata csökkenő*, innen 1936-ig emelkedő volt, bár a korábbi magas színvonalat az árak a drágulás révén nem érték el. *Az 1937. évi ármozgás ismét enyhülő jellegű*[2].)

Ennek magyarázatára megemlítendő, hogy az 1937. évben a kitűnő tengeritermés folytán a baromfitenyésztés fejlődött s ennek következtében — a tojótörzsállomány megkímélése révén — a tojástermelés igen kedvező volt. Ez a körülmény hatott ki a kivitel alakulására is.

Felhozatal és árak idényhullámzása.

A tojás egyike azoknak a cikkeknek, amelyeknek felhozatala és ára a legnagyobb idényhullámzást mutatja. A piackutató osztálynak ezért e kérdés vizsgálatára is nagy gondot kellett fordítania. *A termelés és felhozatal periódikus mozgása* közismert; valamelyik tavaszi hónap (április vagy május) maximuma után tenyésztési és biológiai okok folytán a novemberi minimumig csökkenés következik. Az 1937. évben egyébként a felhozatal mélypontja az időjárással összefüggően decemberben mutatkozott. Ezeket az eltéréseket, ill. ingadozásokat a tavaszi hónapok felhozatalának hűtőházi és »meszes« tárolása egyenlíti

[1]) A tojáskivitel adatai a következők: 1933: 115.157, 1934: 95.057, 1935: 82.556, 1936: 69.331, 1937: 114.606 métermázsa.

[2]) A multtal való árösszehasonlítást mindenesetre zavarja a kilogrammonkinti jegyzés életbeléptetése, mellyel különben a 10 darabon aluli vásárlásnál — az átlagsúly miatt is — a darabárak nem hozhatók mindig közös alapra.

ki s ez a konzervtojás látja el az őszi és téli hónapok szükségletének a felhozatal által nem fedezett részét. A hűtőházakból vidékre és külföldre kerülő tojásmennyiség révén *a téli hónapokban Budapest tojásforgalmának egyenlege passzív.*[1])

A felhozatal hullámzása azonban korántsem felel meg *a fogyasztás havonkinti alakulásának.* Ez utóbbira vonatkozólag a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal által feldolgozott »háztartási számadások« nyujtanak támpontot.[2])

Az árak idényhullámzása.

Az árak idényhullámzása a felhozataléval nagyjában ellentétes. A tavaszi hónapok minimuma után az ár fokozatosan emelkedik és rendszerint november—december hónapokban éri el tetőpontját. Az 1937. évben az említett okok miatt a legmagasabb árak az év utóbbi hónapjában jelentkeztek.

Árkülönbözet.

A piackutató osztály *a kicsinybeni és nagybani árak közötti különbözetre* is kiterjesztette figyelmét. Az áralakulásról nyers összehasonlítást nyujt a ládaáru nagybani és a teatojás kicsinybeni árának egybevetése is. Az 1937. év havi átlagárai alapján ez a különbözet 21 és 46 fillér között ingadozott. Az árkülönbözet helytállóbb megállapítása céljából tekintetbe kell venni, hogy a nagykereskedelmi forgalom tárgyát képező, ú. n. originál-ládából milyen arányban nyerhető teatojás, apró-, piszkos-, stb. tojás és mennyi a romlás aránya. A piackutató osztály ez irányban is megkezdte számításait.[3]) Ennek alapján 1937-ben a ládaáru és a vásárcsarnoki kiskereskedelmi mérlegelt átlagár közötti különbözet kilogrammonkint 17—33 fillér; évi átlagban 26 fillér volt.

Az árkülönbözet ingadozása tehát igen jelentékeny és az idény szerint változik. Az 1937. év tapasztalatai szerint nyáron a különbözet csekélyebb, míg a téli hónapokban kitágul.

C) Gabona, liszt és kenyér.

1. Lisztfogyasztás, gabona-liszt árkülönbözet.

Budapest lisztszükséglete.

A piackutató osztály feladatához híven *Budapest lisztszükségletének megállapítását is* folyamatba tette. Sajnos, a rendelkezésre álló anyag ezidőszerint még a munkák befejezését nem tette lehetővé. A kiindulópontot *a budapesti malmok liszttermelése* képezte, amely az 1936. évben 1325 ezer q búzalisztet és 20 ezer q rozslisztet tett ki (takarmányliszt nélkül). A Budapestre érkező liszt (búza- és rozsliszt együttesen) mennyisége a következő volt:

Vasúton	699.637 q	75·3%
Hajón	57.574 «	6·2%
Autón, kocsin	172.353 «	18·5%
Összesen	**929.564** q	**100·0%**

A vidékről Budapestre szállított liszt mennyisége (közel 1 millió q) *tehát igen jelentékeny,* a budapesti termelés mennyiségének kb. kétharmad részét

[1]) Éppen a tojástárolás nagy szerepe volt az egyik inditóok arra, hogy a piackutató osztály a hűtőházi tárolás és a tojás úgynevezett »meszes« tárolásának statisztikáját megvalósítsa (I. fejezet 3/c pontja).

[2]) A nyert adatokat, a többi jellemző szezóngörbével egyetemben a 49. oldalon lévő ábra szemlélteti.

[3]) Egyelőre irodalmi adatokra való tekintettel (Pákozdy László, Keöpeczi Deák József) az alapul vett »kitermelési« arány: teatojás 63%, főző és apró 35%, kiesés (romlás, törés) 2%. A továbbiakban közvetlen adatbeszerzésre is szükség lesz.

éri el. Ezek a számok igazolják a fővárosi malmoknak a vidéki liszt erős versenyére vonatkozó észrevételeit. Az elszállítás tekintetében, sajnos, ezidőszerint csak a vasúti és hajóforgalom adatai állanak rendelkezésre, ami 473.825 q-t tett ki. A közúton elszállított mennyiségről tehát statisztika nincsen, holott annak jelentősége úgy a Budapestet környező kb. 400 ezer lakosú elővárosöv ellátása, mint távolabbi fogyasztópiacra való szállítás tekintetében is kétségtelen. A budapesti tényleges fogyasztás tehát a felsorolt adatokból számított 1,800.000 q-nyi mennyiségen alul marad.[1])

A statisztikai forrásanyag hiányossága miatt a fogyasztás megállapítására más módszerekkel is történt kísérlet, mégpedig *a fogyasztás elemei tétettek vizsgálat tárgyává. A sütőipar és tésztagyárak lisztfogyasztása*[2]) 787.000 métermázsát tesz. A cukrászok, mézeskalácsosok lisztfogyasztása csekély mennyiségű (évi 1—2000 mázsa), az egyéb ipari felhasználást (pl. csirizkészítés) ezidőszerint még nem tudjuk tekintetbe venni. *A háztartások által liszt alakjában felhasznált mennyiségre* a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal háztartási számadásai alapján lehet következtetni. Száz polgári és munkáscsalád adatai szerint előbbiek egy főre évente 30 kg, utóbbiak 43 kg lisztet fogyasztanak.[3]) Ezek alapján a *lakosság fogyasztása liszt alakjában 400.000 métermázsára tehető.* Ilymódon kiszámítva a fogyasztás minimuma kereken 1,200.000 métermázsának adódik.[4]) E mennyiség azonban nem foglalja magában az internátusok, közintézmények (laktanyák, kórházak, árvaházak stb.) házi kenyérsütéséhez felhasznált lisztet. E tételekkel, valamint a fentebb tekintetbe nem vett ipari felhasználással együtt — más becslések segítségével is — a budapesti lisztfogyasztás 1·4 millió métermázsára tehető.

Ezek a számok természetesen egészen nyers, tájékoztató adatok. Az első lépések már megtörténtek abban az irányban, hogy a Budapestről elszállított mennyiségekről pontos képet nyerjünk s erre vonatkozólag — a malmok közvetlen adatszolgáltatásának biztosítása érdekében — a Magyar Fővárosi Malomegyesület vezetőségével az osztály érintkezésbe lépett. Búzaár.

A búza áralakulásának vizsgálatával a piackutató osztály eddig részletesen nem foglalkozott, bár ezt a kérdést sem fogja munkaköréből kirekeszteni. A búza áralakulása ugyanis oly mértékben függ *a világgazdasági hatóokok alakulásától*,[5]) hogy azzal Budapest közélelmezésében mint adott ténnyel kell számolni. Az 1928. évet megelőző idők 30 pengő feletti búzaárai után az ár métermázsánkint egészen 7·50 pengőig süllyedt,[6]) majd az 1933. évvégi mélypont óta bekövetkezett emelkedés révén 1937. januárjában ismét 21·10 pengőt

[1]) Részletes számításaiban az osztály az évvégi átvitt készletek változásaira is tekintettel volt.

[2]) Részletesen a következő fejezetben.

[3]) Az egy főre eső átlag mellett a számítás az egy fogyasztási egységre eső átlagok alapján is végrehajtatott.

[4]) A két számítás közötti különbözet (600 ezer q) keretén belül marad tehát az a mennyiség, mely Budapestről közúton elszállításra kerül.

[5]) Az idevonatkozó vizsgálatok értelmében kevésbbé közvetlenül a terméseredmények, mint elsősorban a világpiaci készletek játszanak döntő szerepet.

[6]) 1933. október—november havi átlag. Az adatok az összes származási helyek és hektolitersúlyok átlagára vonatkoznak.

ért el. Ezek a nagy változások természetesen Budapest közélelmezésére is jelentékeny hatással voltak. A fővárosi fogyasztó szempontjából az árutőzsdei árjegyzéshez hozzá kell számítani 1934. július haváig a gabonajegy értékét, ez időponttól kezdve pedig q-kint 4·50 pengőt kitevő lisztforgalmi adóváltság összegét, minthogy ezek a búzatermékek árában közvetlenül jelentkeznek. Ennek a szempontnak a figyelembevételével az 1934. évi erőteljes áremelkedés 99·4%-ot, az utolsó három év leforgása alatt a további drágulás pedig 20·8%-ot tett ki. Az 1936. év januárja óta még kb. 3 pengős áremelkedés mutatkozik, míg az elmult év árszínvonala úgyszólván változatlan.

Az 1937. évi helyzetre vonatkozólag megjegyzendő, hogy a 19 millió q-ás alacsony búzatermés a kiviteli felesleg terén érezteti hatását, míg a főváros közélelmezési helyzetére nincs befolyással. A tiszavidéki 80 kg-os búza havi átlagára 20·04 és 21·59 pengő között ingadozott és a világpiaci árak felett maradt. Az árak tartott voltát az új termés piacrahozatalánál mutatkozó tartózkodó kínálatnak tulajdonítják; a kiviteli piacainkkal szemben mutatkozó árdiszparitást a kormány a kivitel támogatásával hidalta át.

Lisztárak alakulása.

A búzalisztárak emelkedése az 1936. évvel szemben a 0. és 2. sz. lisztnél 18%, a 4. és 5. sz. lisztnél 17%, a 6. sz. lisztnél pedig 14%. Egyedül a 7. sz. kenyérliszt áremelkedése volt csekély mértékű (1·6%). A rozsliszt ára átlagban 28%-os drágulást mutat egy év leforgása alatt.

Gabona-liszt árkülönbözet.

A piackutató osztály programmjába vette, hogy *a gabonaárak és lisztárak között mutatkozó különbözetet* is rendszeresen figyelemmel kísérje. Az árutőzsde keretében 1938. február 15-én felállított Budapesti Lisztárjegyző Bizottság jegyzései az ehhez szükséges alapot biztosítani fogják. Ezideig a Magyar Fővárosi Malomegyesület irányárait vette az osztály alapul, azonban a tényleg elért árakra való tekintettel — szakköröktől nyert értesülések figyelembe vételével — azokból 1·50 pengőt levonásba hozott.

Az árkülönbözet számítása érdekében az *1 métermázsa búzából nyert különféle minőségű lisztek és korpa mennyiségéből* kellett kiindulni. Idevonatkozó számításait az osztály egyrészt a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal gyáripari statisztikájára, másrészt pedig a különböző szakmunkákra és közvetlenül beszerzett adatokra alapította.[1]) A számítás alapjául a gabonajegy értékével, illetve a lisztforgalmi adóváltsággal növelt búzaár szolgált, az eredményeket az osztály havonkint rendszeresen nyilvántartja. Ezidőszerint az árkülönbözet búza q-kint kb. 4 pengőt tesz ki.[2]) Az 1936. év második felében a különbözet valamelyest csekélyebb volt, évi átlagban azonban 5 pengő körül mozgott. *A lisztárak 1934. óta bekövetkezett drágulását tehát a búza áremelkedésére kell visszavezetni.*

---

[1]) Számítási alapul szolgáló kiőrlési arányszámaink a következők: 0 sz. liszt 41%, 2 sz. liszt 2%, 4 sz. liszt 20%, 5 sz. liszt 1%, 6 sz. liszt 10%, 7 és 7½ sz. liszt 1%, 8 sz. liszt 17%, korpa 8%.

[2]) Nyomatékosan rá kell mutatni arra, hogy az évi, illetve havi átlagárak ily módszerű összehasonlítása nem jelenti a malomipar által tényleg elért bruttóhasznot. A gabona és liszt ára ugyanis éven belül is nem csekély mértékben ingadozik, a valóban elért árkülönbözet tehát attól függ, hogy a malom mely időpontban fedezte szükségletét, illetve mikor adta el őrleményeit és így a fenti számtól eltérő is lehet.

A malomipar helyzetét egyébként az adatok nem mutatják kedvezőnek, a kivitel fokozására biztosított térítés a bel- és külföldi búzaár közötti különbözetet nem fedezte s így a kivitel növelését nem érte el. A készletek emelkedése folytán a malmok üzemredukcióra is készültek s ez a helyzet a 48 órás munkahét bevezetését is megkönnyítette.

Mindenesetre rá kell mutatni *arra a súlyos teherre, mely a lisztárakban a lisztforgalmi adóváltság révén* jelentkezik. A búza q-ja után fizetett 4·50 pengő váltság 1 q lisztre (75%-os kiőrlést véve alapul, takarmányliszt és korpa leszámításával) 6 pengőt tesz ki. Ez az összeg a *lisztek* (kiőrlési arány szerint számított) *átlagárát véve alapul, annak 1936-ban 20·3, 1937-ben pedig 17·1%-át jelentette.* A fentebb kiszámított 1·2 millió q minimális fogyasztást véve alapul, Budapest lakossága e címen kb. 7·2 millió pengő megterhelést visel.

2. Kenyérfogyasztás, liszt-kenyér árkülönbözet.

Kenyértermelés.

A statisztika mindezideig nélkülözte a budapesti kenyértermelésre vonatkozó adatokat, úgyhogy a piackutató osztálynak etekintetben teljesen új területen kellett megkezdenie munkáját. A sütőipari termelésre vonatkozólag egyrészt a Sütők Ipartestületétől, másrészt a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal gyáripari és középipari statisztikájából szerzett adatokat, ezenkívül rendelkezésre áll a volt pékkartel nyilvántartásának anyaga is. Mindezek egyenkint nem ölelték fel a budapesti sütőipar teljes egészét, egymással egybevetve azonban körülményes számításokkal mégis jól elfogadható számítási alapot nyujtanak. Az adatok általában az 1936. évre vonatkoznak, azonban a kenyérfogyasztás csekély ingadozása folytán a mai állapotra is jellemzőek.

A sütőipartestület a benne tömörült 287 üzem termelését évi 568 ezer q-ban (napi 1827 q) jelöli meg. A mult év végéig fennállott budapesti pékkartel 260 üzemére vonatkozó és a piackutató osztály által feldolgozott adatok napi 1915, illetve évi 632 ezer q kenyértermelést jeleznek. A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján:

28 gyáripari[1]) jellegű üzem termelése	399·2 ezer q
177 kis- és középipari jellegű üzem termelése	296·7 « «
205 üzem termelése összesen	695·9 ezer q

A részletes feldolgozási eredmények értelmében *Budapest évi kenyértermelése 890 ezer q-t, egy főre számítva 83·93 kg-t tesz ki.*[2]) Az intézeti sütőüzemek és a házisütések mennyiségét a fenti adat nem tartalmazza. A termelésből a 6 kenyérgyár 281 ezer q-t (31·6%-ot), a közép- és kisüzemek 609 ezer q-t termelnek. Az adatok üzemnagyságkategóriák szerint (a munkáslétszám alapján) is feldolgoztattak. *Kenyérfajták szerint* a számítás eredménye a következő:

[1]) A gyáripari statisztika megkülönböztetése alapján. A tulajdonképeni kenyérgyárak száma 6. (Községi kenyérgyár, Korona, Perl, Központi Tejcsarnok, Bánd, Ziegler.)

[2]) A környékről 1936-ban közúton 36.550 q kenyeret hoztak Budapestre. A fővárosból való elszállítás mennyiségére vonatkozólag ezután kell még adatok beszerzésére kísérletet tenni.

Fehér kenyér	11.444 q	1·3%
Félfehér	512.018 «	57·5%
Félbarna	202.252 «	22·7%
Barna	138.328 «	15·6%
Rozs	25.972 «	2·9%
Összesen	**890.014** q	**100·0%**

Péksütemény-termelés.

Hasonló alapon, számos forrásanyagból részleteiben összeállítva, a piackutató osztály *a péksüteménytermelést évi 215 millió darabban állapította meg*, ami egy darab súlyát 4·5 dkg-nak véve, 96.750 q-t tesz ki. Az egy főre eső átlagos évi péksüteményfogyasztás tehát 203 darab.

A péksüteménytermelés túlnyomórészben közép- és kisüzemekből származik. Az adatok szintén üzemi nagyságkategóriák szerint feldolgozva állanak rendelkezésre.

A sütőipar lisztfelhasználása.

A fentebb jelzett források alapján a piackutató osztály az ipari lisztfelhasználás adatait is megállapította. A nagy körültekintést igénylő, terjedelmes számítás bemutatását mellőzve, csak a végeredményt jelezzük.

	Lisztfelhasználás (q)
Sütőipari üzemek (kenyérgyárakkal együtt):	
kenyérgyártáshoz	634.977
péksüteményhez	83.733
tésztagyártásra és más célra	29.763
Egyéb üzemek:	
tésztagyártásra	16.734
más célra	21.445
Összesen	**786.652**

Feldolgozások és számítások történtek a felhasznált liszt fajták szerint való részletezésére is, ezek azonban csak megközelítő értékűek. A sütőüzemek által felhasznált lisztmennyiségnek ezek szerint 3·7%-a rozsliszt. A búzaliszt mennyiségéből viszont a Og és 2. sz. lisztre 13%, a 4. sz. lisztre 54%, a 5 sz. lisztre 18%, a 7—7½ számúra pedig 15% esik.

Liszt-kenyér árkülönbözet.

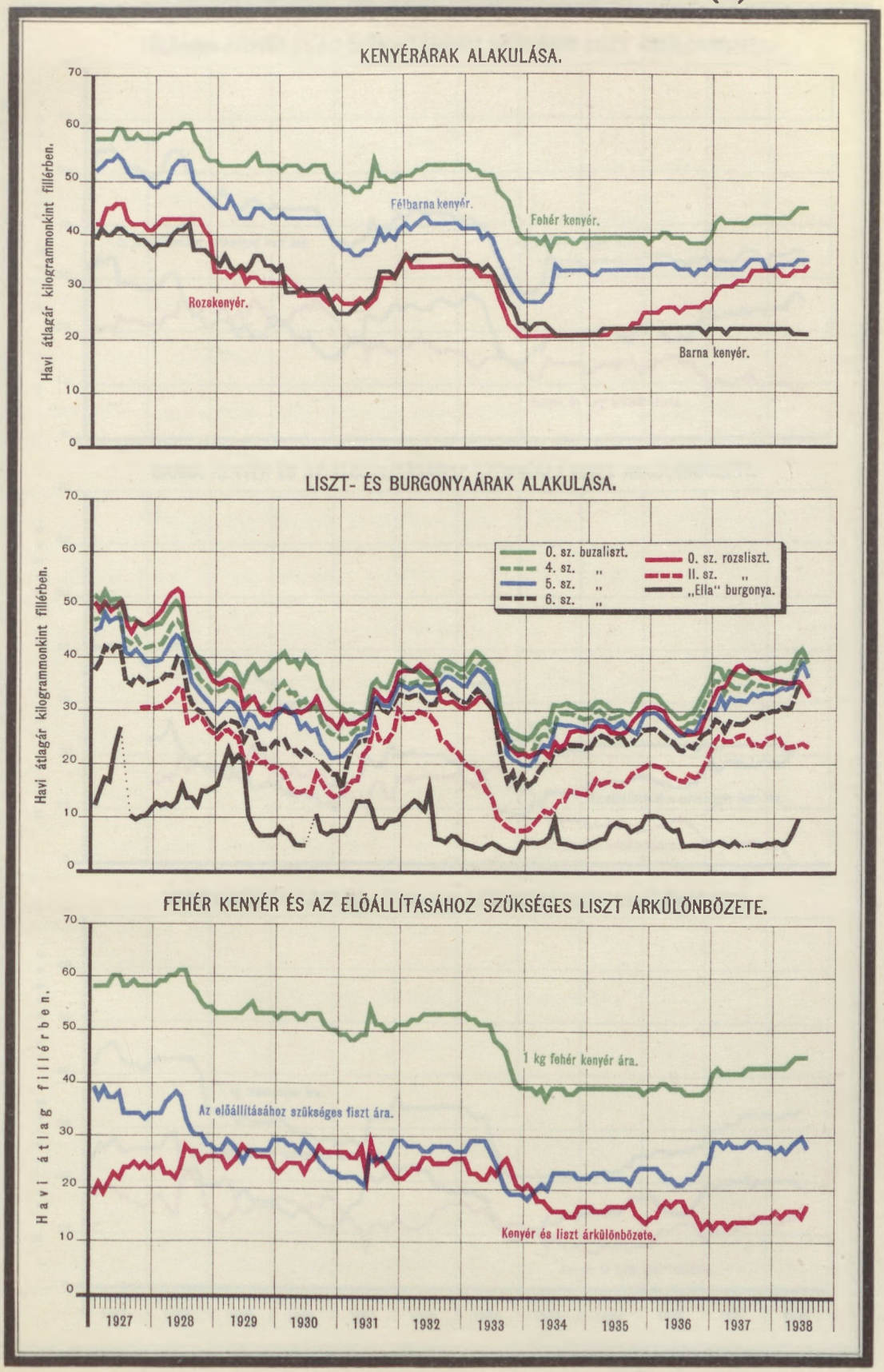
Megvalósította a piackutató osztály *a liszt és kenyérár közötti különbözet* rendszeres havi kiszámítását is. E munkálat során 1 kg kenyér kiskereskedelmi ára és az annak előállításához szükséges lisztmennyiség (nagykereskedelmi árral számított) értéke közötti különbözet nyert megállapítást. *Az árkülönbözet tehát magában foglalja a lisztköltségektől eltekintve az összes többi költségtényezőket,*[1]) vagyis bruttó jellegű.

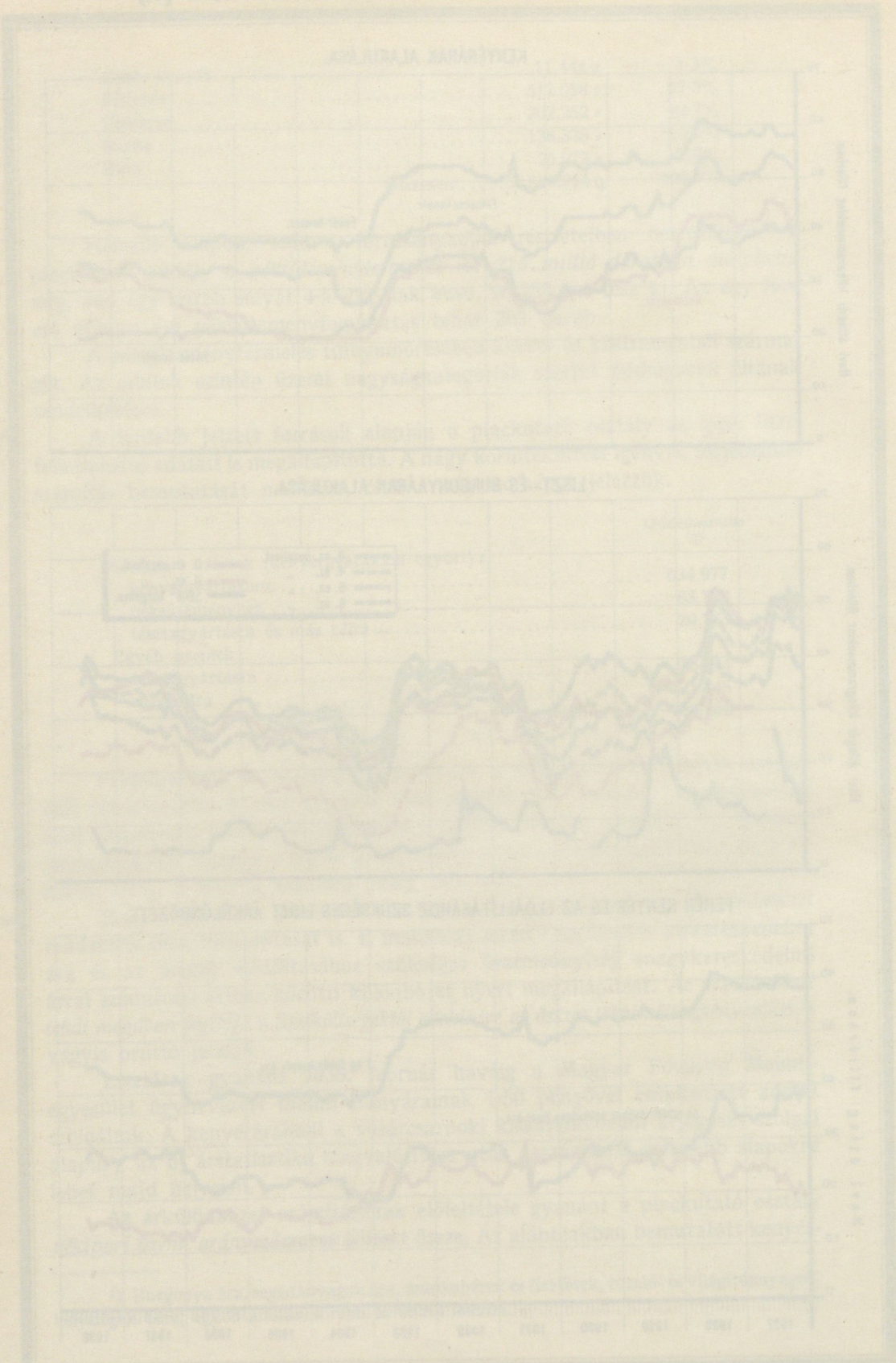
Lisztárak gyanánt 1938. február haváig a Magyar Fővárosi Malomegyesület úgynevezett malmi irányárainak 1·50 pengővel csökkentett adatai szolgáltak. A kenyéráraknál a vásárcsarnoki kiskereskedelmi árjegyzés szolgál alapul; az új árstatisztika megvalósítása után a számítást szélesebb alapokra lehet majd helyezni.

Az árkülönbözet számításának előfeltétele gyanánt a piackutató osztály *pékipari üzemi arányszámokat* állított össze. Az alábbiakban bemutatott kenyér-

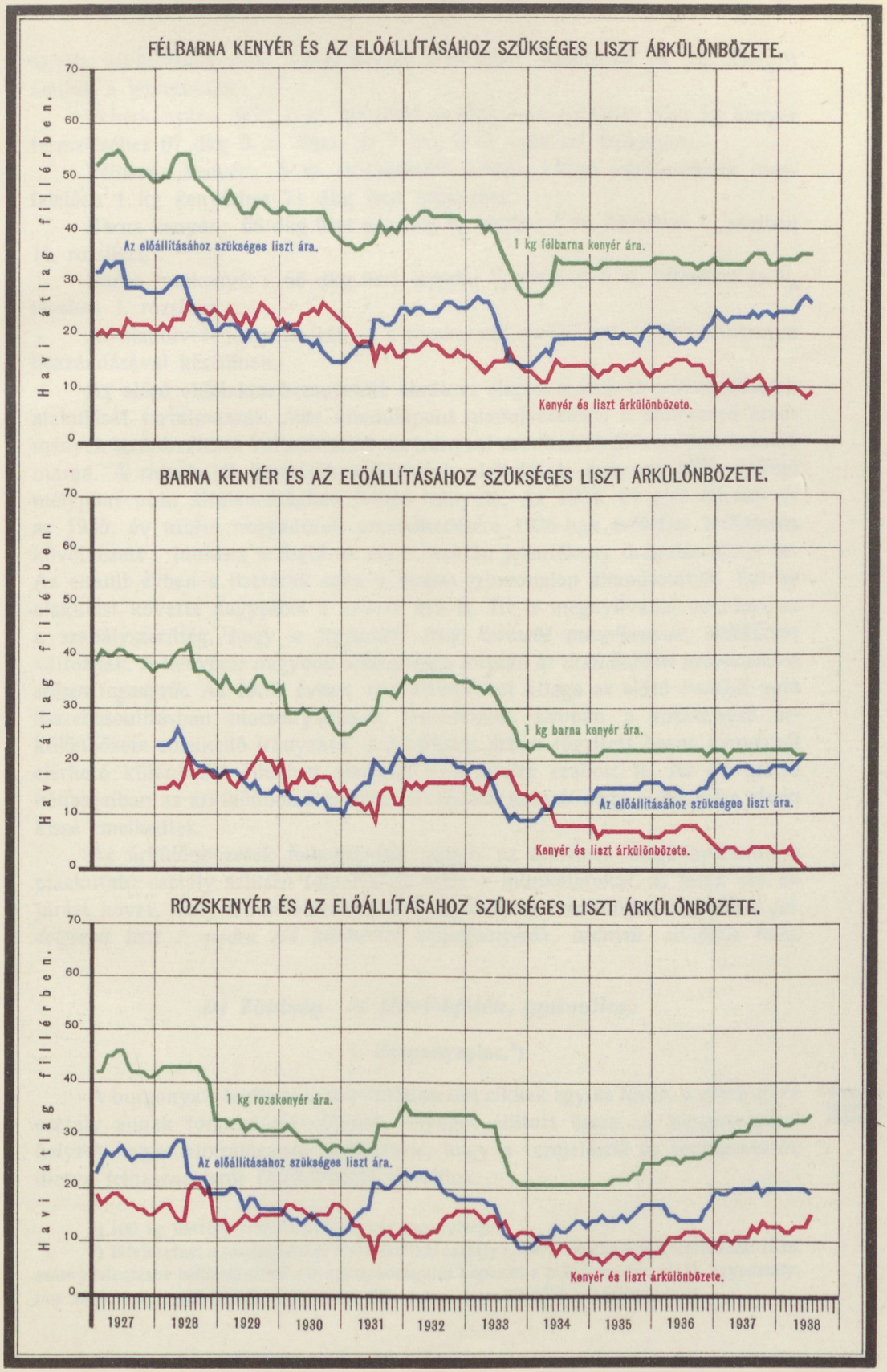
[1]) Burgonya ára, segédanyagok ára, munkabérek és fizetések, tüzelő- és világítóanyagok, helyiségek bére, egyéb általános rezsi és tiszta haszon.

KENYÉRÁRAK ÉS ÁRKÜLÖNBÖZETEK ALAKULÁSA. (I.)

KENYÉRÁRAK ÉS ÁRKÜLÖNBÖZETEK ALAKULÁSA. (II.)

fajták árkülönbözetének számításához szükséges összetételi és kiadósági[1]) adatok a következők:

Fehérkenyér: 90% 0 sz. búzaliszt és 10% 0 sz. rozsliszt. Egy kg kenyér termeléséhez 67 dkg 0 sz. búza- és 7 dkg 0 sz. rozsliszt szükséges.

Félbarna kenyér: 5 sz. búzalisztből készül, 140-es kiadósságnak megfelelően 1 kg kenyérhez 71 dkg liszt szükséges.

Barna kenyér: 66 dkg liszt és pedig $^2/_3$ részben 6 sz. búzaliszt, $^1/_3$ részben II. rozsliszt.

Barna rozskenyér: 66 dkg liszt éspedig $^1/_3$ részben 6 sz. búzaliszt és $^2/_3$ részben I. rozsliszt.

Az alapulvett kenyérfajták — a rozskenyér kivételével — 20% burgonya hozzáadásával készülnek.

Az előző oldalakon bemutatott ábrák ez alapon számított árkülönbözetek alakulását tartalmazzák. Más kiindulópont alapulvételével a számszerű eredmények természetesen változhatnak, az irányzat azonban nyilvánvalóan hasonló marad. A rajzok jól mutatják a lisztárak alakulását, mely az 1933. évvégi mélypont után általánosságban felfelé irányuló. Az 1934. év első felének és az 1935. év utolsó negyedének áremelkedésére 1936-ban erőteljes hullámzás következett: júniusig a lisztárak esése, azután jelentékeny drágulás állott be. Az elmult évben a lisztárak ezen a magas színvonalon állandósultak. Ezt az alakulást követte nagyjából a kenyér ára is. Itt is megnyilvánul azonban az a szabályszerűség, hogy *a fogyasztói árak kevésbbé mozgékonyak*, ritkábban változnak. A kenyérár nagyobb állandósága folytán *az árkülönbözet természetesen erősen ingadozik*. Az 1937. évben az árkülönbözet átlaga az előző évekkel való összehasonlításban alacsonyabbnak mutatkozik. Csupán a rozskenyér árkülönbözete emelkedő irányzatú, a 22 filléres árban rögzített barna kenyérnél elérhető különbözet ellenben alacsony színvonalra szállott le. Az év utolsó hónapjaiban az árkülönbözetek egyes lisztfajták árának némi csökkenése révén kissé emelkedtek.

Az árkülönbözetek felbontására, vagyis az árelemek megállapítására a piackutató osztály szintén folyamatba tette a munkálatokat. E téren oly eljárást követ, mely a rendelkezésre álló statisztikai forrásanyag alapján *a feldolgozott liszt 1 q-jára eső különböző költségtényezők arányát* állapítja meg.

D) Zöldség- és főzelékfélék, gyümölcs.

1. Burgonyapiac.[2])

Burgonya-termelés és elosztás.

A burgonya a legfontosabb népélelmezési cikkek egyike lévén, a piackutató osztály annak forgalmáról részletes anyagot állított össze. A burgonyapiaci helyzet helyes elbírálásának előfeltétele, hogy a termelésről és fogyasztásról, illetve felhasználásról tájékozódást nyerjünk.

---

[1]) 100 kg lisztből előállítható kenyér mennyisége.

[2]) E fejezetnél a piackutató és árstatisztikai osztály I. félévi munkásságáról szóló 330/1938. számú jelentésbe beillesztettük a burgonyadrágulás kapcsán a polgármesteri VIII. ügyosztályhoz 1938. évi április hó 27.-én intézett 433. számú jelentés főbb megállapításait.

Magyarország *szántóföldi burgonyatermelése* a legutolsó 10 év átlagában (1928—1937) 18,308.000 métermázsa volt. Ehhez járult a *kerti termelés 2,449.000* métermázsa[1]) mennyiséggel, úgyhogy a tíz évi összes átlagtermés 20.757 ezer métermázsát tett ki.

A burgonyafelhasználást a piackutató és árstatisztikai osztály számításai szerint tízéves átlagokban a következő adatok szemléltetik :

	Ezer q	A termés %-ában
Vetőgumószükséglet	4.434	21·4
Kiviteli többlet	551	2·6
Belföldi fogyasztás	13.696	66·0
Beszáradás, romlás[2])	2.076	10·0
Összesen[3])	**20.757**	**100·0**

A belföldi fogyasztás további megoszlását hasonló számítások a következőnek jelezték :

	Ezer q	A belföldi fogyasztás %-ában	A termés %-ában
Szesz- és keményítőipari felhasználás	1.453	10·6	7·0
Étkezési fogyasztás :			
Budapest	1.067	7·8	5·1
vidék	7.200	52·6	34·7
Takarmányozás	3.976	29·0	19·2
Összesen	**13.696**	**100·0**	**66·0**

A változó terméseredményeknek megfelelően természetesen a takarmányozásra, sőt a vidéki népélelmezésre szolgáló mennyiség erősen ingadozik. Szakértői vélemény szerint (vitéz Takách Gyula) a mindenkori helyzet megítélésénél egyedül *a nagy feleslegtermelő vidékek termésmennyisége* veendő számításba ; a csekélyebb termelésű vármegyék helyi fogyasztása igazodik a terméseredményhez.

Az 1937. évi termés a most közzétett végleges adatok szerint 25.6 millió q, ami az 1936. évi 24·5 milliós szántóföldi terméssel egyetemben jelentékenyen meghaladja a 18·3 millió q-t kitevő tízéves átlagot. A burgonyával bevetett terület (500 ezer kat. hold körül) keveset változik, a terméseredmények nagy ingadozása az időjárással való szoros kapcsolat következménye. *A mult évi termés 10 év termésátlagánál 39%-kal magasabb.* A jelzett adatok csak a szántóföldi termelést ölelik fel ; a kerti termelésre egyedül az 1935. évi adat áll rendelkezésre. Az akkor megállapított 2·4 millió azonban kedvezőtlen burgonytermelési esztendőre esik s így az *1937. évi kerti termelés* ezt a mennyiséget valószínűleg meghaladja.

Ebből a termésmennyiségből a vetőgumószükségletet 4·5 millió métermázsára, a beszáradást és romlást (10 százalékos alapon) 2·8 millió métermázsára becsülve és a 302.000 q kiviteli többletet leszámítva a belföldi fogyasztást 20·4 millió q szolgálta. Az ipari felhasználást az 1937/38. évadban előzetes tájékoztató adatok alapján 2·5 millió métermázsának lehet tekinteni, így étkezési és takarmányozási célokra 17·9 millió q maradt.

[1]) Az 1935. évi általános mezőgazdasági összeírás eredménye alapján.
[2]) A termés 10%-ára becsülve.
[3]) Szántóföldi és kerti termelés együtt.

Az 1937. évi termés felhasználása.

Az 1937. évi nagy termés felhasználása tekintetében figyelembeveendő, hogy a budapesti egymillió métermázsa körüli fogyasztás egyik évről a másikra jelentékenyen nem változik.

A kivitel mennyisége a budapesti fogyasztásnál is csekélyebb mértékű és 1—3%-ot ért el. Tízévi átlagban kereken félmillió métermázsa a kiviteli többlet. Az 1933. év óta a kivitel a következőképen alakult:

1933	545.387 q
1934	604.392 «
1935	427.805 «
1936	1,092.011 «
1937	794.844 «

A kivitel 1937. év második felében 187.902 métermázsát ért el. Az 1938. év első 3 hónapjának forgalma a következő volt:

Január	28.604 q
Február	34.462 «
Március	48.441 «
Összesen	**111.507** q

Az utóbbi hónapok *kivitele tehát nem volt túlzott mértékű, s így az 1938. év korataveszi hónapjaiban fellépett áruhiány előidézésében része nem lehetett.* 1937. év március—április havában (239 ezer, illetve 189 ezer métermázsával) a kivitel jóval erősebb mértékű volt, mint a folyó év megfelelő hónapjaiban.

Az 1937. évi termésből — a korai burgonya beszámításával — március végéig 302.362 métermázsa került kivitelre; a nagy termés ellenére csekélyebb mennyiség, mint korábbi évek hasonló időszakában.

Az ipari felhasználás tekintetében az 1937/38. termelési időszak adatai még nem állanak rendelkezésre. A nyilvánosságra került tájékoztató adatok szerint az ipar körülbelül 1 millió métermázsával többet használt fel az előző évi mennyiségnél; a termés többletéhez képest azonban ez sem döntő jelentőségű tényező.

Az 1936/37. termelési évben szeszgyártásra 1,125.158 métermázsa burgonya használtatott fel. Ez a mennyiség meghaladja a korábbi évek adatait (1933/34: 642.837 q, 1934/35: 773.754 q, 1935/36: 381.697 q). Az emelkedés főoka, hogy a burgonya használata kötelezőleg előiratott. Az 1937/38. termelési idényben a szeszgyártásra felhasznált burgonya nem haladta meg az előző évi mennyiséget.

A felhasználás túlnyomórésze *vidéken élelmezési és takarmányozási célokra szolgál.* E kétféle fogyasztás elkülönítése közvetlen adat híjján csak durva becslés alapján történhetik. Vitéz Takách Gyula szerint[1]) 20 millió métermázsa burgonyatermés esetén 1 millió métermázsát a vidéki városok és 5·5 millió métermázsát a termelők fogyasztanak el. A piackutató osztály számításai 8 millió vidéki lakos fejenkinti 90 kg-os fogyasztásának feltételezésével 7·2 millió métermázsányi vidéki élelmezési fogyasztást állapítottak meg.

[1]) Burgonyatermésünk felhasználása és a budapesti piac. Mezőgazdasági Közlöny, 10. évf. 4. szám.

Az 1937. évi nagy termésből a fenti kimutatás tanusága szerint az átlagos mennyiségnél kereken *5 millió métermázsával több maradt vidéki élelmezési és takarmányozási célokra.* Valószínű, hogy — kivált nem feleslegtermelő vidékeken — az étkezési fogyasztás is nőtt, a többlet túlnyomórésze azonban minden bizonnyal takarmányozás céljára szolgált.

Minthogy a felhasználásnak ezek szerint túlnyomó része olyan célokra szolgál, melyek a vidéki gazdaságok keretein belül maradnak és amelyek forgalmi mozzanat híjján statisztikailag számba nem vehetők, ezért az idény folyamán eddig felhasznált mennyiségekre és a jelenleg rendelkezésre álló készletekre semmiféle elfogadható számítás nem végezhető.

Valószínű azonban, hogy *a takarmányozási felhasználás jelentékeny volt.* Ezt előmozdította:

1. A kedvező termés és a nagy feleslegekről elterjedt hírek; az ősz folyamán megjelent közlemények az értékesítés nehézségeinek és eladhatatlan készleteknek a hírét terjesztették.

2. A burgonya aránylag alacsony termelői ára a takarmányozási felhasználást a kedvezően értékesíthető tengerivel szemben célszerűnek mutatta.

3. A tavaszi kedvezőtlen időjárás a zöldtakarmány növekedését késleltette, fagykárokat is okozott. A szálastakarmányban pedig sok helyen hiány mutatkozik. Ez a körülmény a legfontosabb burgonyatermelő területek (Szabolcs) homokos talaján kiváltképen érvényesült.

4. Végül megemlítendő az állatállomány újból megindult emelkedése és a hízlalási tevékenység fokozódása.

Mindezek a körülmények arra utalnak, hogy *a burgonyakészletek a nagy termés ellenére tényleg erősen megfogyatkoztak* és a felhozatal nem kielégítő voltában, valamint az áremelkedésben szerepet játszottak.

Vannak emellett tünetek, melyek arra utalnak, hogy a burgonyahiány még sem oly mértékű, mely aggodalomra okot adna, vagy az áremelkedés mértékét indokolná.

Budapest burgonya-fogyasztása.

A főváros burgonyafogyasztásának megállapítása szempontjából ismét az áruforgalom adatait kell alapul venni. Az 1937. évben a felhozatal vasúton 846, hajón 11, közúton pedig 142 ezer q volt. Az elszállítás (vasúton és hajón 6 ezer q) jelentéktelen, épígy a helyi termelésnek kb. 17 ezer q-t kitevő mennyisége. *Budapest burgonyafogyasztása a legutóbbi évben 1008 ezer q volt.* (A fejadag 101 kg.) Ez a szám évenkint igen keveset ingadozik.

A budapesti burgonyafogyasztás ugyszólván teljes egészében emberi táplálkozás célját szolgálja. Meg kell azonban különböztetni a közvetlen fogyasztási felhasználást *a sütőipar burgonyaszükségletétől.* Utóbbi az 53. oldalon ismertetett források és módszerek segítségével megállapítva — az 1936. évben 176 ezer q volt. *Az étkezés céljára fennmaradó burgonyamennyiség* ennélfogva az utolsó évben *831 ezer q-t*[1]) tesz ki és így a burgonya alakjában való közvetlen fogyasztás fejadagja 83 kg.

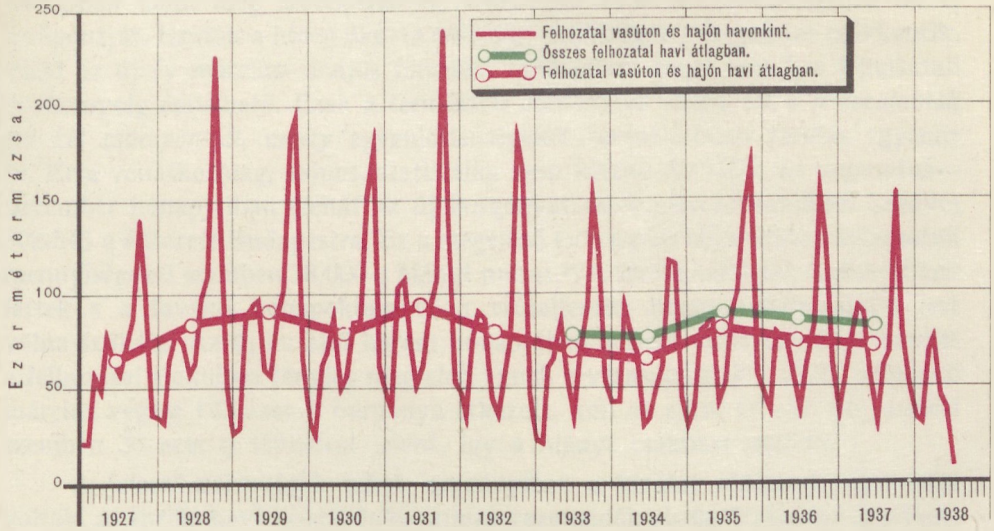
A felhozatal idény-hullámzása.

A budapesti burgonyafelhozatal havonkinti alakulását a túloldalon lévő diagramm szemlélteti. A szállítás az új termés megjelenése után augusztus

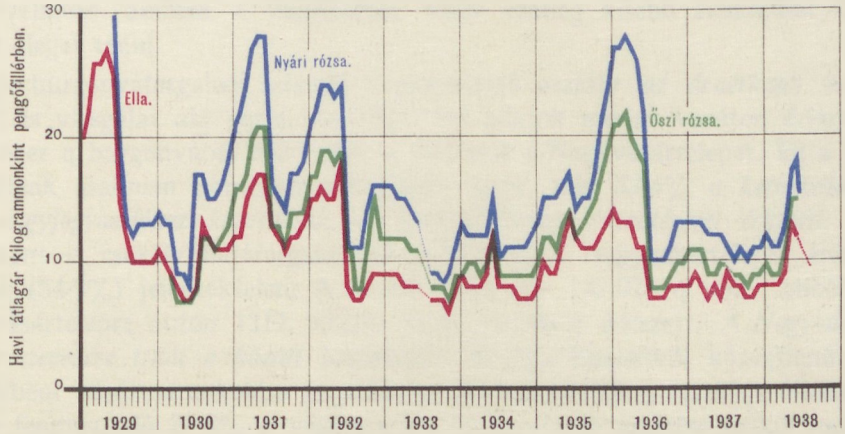
[2]) Tízévi átlagban 890 ezer q.

BURGONYAPIAC.

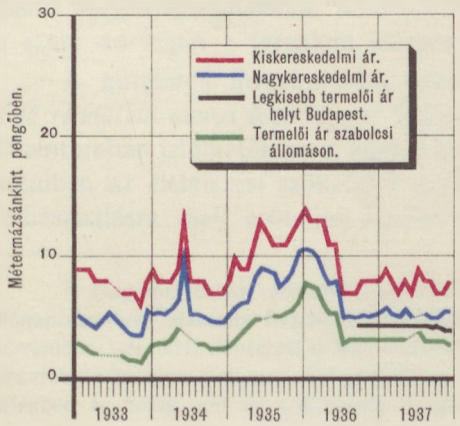
BUDAPEST BURGONYAFORGALMA.

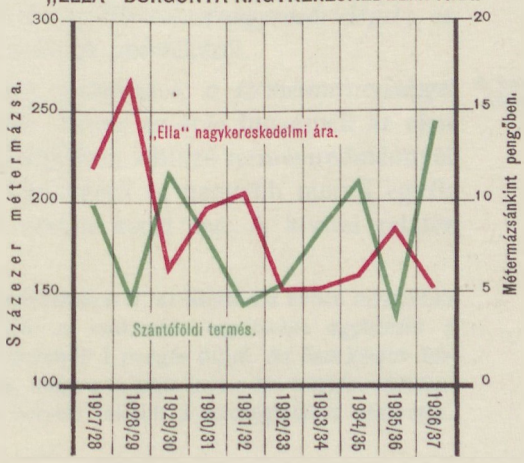
BURGONYAFAJTÁK VÁSÁRCSARNOKI KISKERESKEDELMI ÁRALAKULÁSA.

„ELLA" BURGONYA LEGKISEBB TERMELŐI ÁRA, NAGY- ÉS KISKERESKEDELMI ÁRALAKULÁSA.

BURGONYA ÉVENKINTI TERMÉSMENNYISÉGE ÉS AZ „ELLA" BURGONYA NAGYKERESKEDELMI ÁRA.

hónapban indul meg erőteljesen és rendszerint október—novemberben éri el tetőpontját. Ezután a hideg okozta szállítási nehézségek a forgalmat csökkentik, majd az új év március—május havában rendszerint ismét erőteljes felhozatali tevékenység észlelhető. Ezek a természeti adottságok idézik elő *a felhozatalnak évi két csúcspontját, amely* egyenlőtlenségeket természetesen tárolás egyenlít ki. Erre vonatkozólag, sajnos, statisztika nem készül. Az 1937. év augusztus—december hónapjaiban (tehát az új burgonyatermés piacrahozatalától kezdve) 302.543 q érkezett Budapestre. Ez a megelőző év hasonló időszakának felhozatali mennyiségével szemben 38.000 q hiányt mutat.[1]) A tároló készletek csekélyebbek lettek s a tavaszi hónapokban ezért erőteljesebb burgonyafelhozatalra lett volna szükség. Az új év első három hónapjában a fenti tábla tanusága szerint a felhozatal alakulása tényleg megfelelt ennek a várakozásnak; 1938. januártól március végéig 143 ezer q burgonya érkezett, ami az előző év első negyedével szemben 36 ezer q többletet jelent, így a hiányt csaknem pótolta.

A jelzett nehézségek tehát, amennyiben a kínálat oldaláról reális okai voltak, az április havi kisebb felhozatalra vezetendők vissza. Valószínű amellett, hogy a kereslet részéről is megváltozott a helyzet; az egyéb zöldség- és főzelékfélék 1938. éveleji magasabb ára a burgonya iránti keresletet megnövelhette, aminek a változatlan, vagy esetleg kisebb árukínálat nem tudott eleget tenni.

A Nagyvásártelep szerepe a burgonya-ellátásban.

A burgonyaforgalom adatait a piackutató osztály *az áruérkezés helye* szerint is vizsgálat alá vette. Az 1937. évi adatok szerint vasúton érkezett 845·7 ezer q burgonyából 562·7 ezer q érintette a Nagyvásártelepet. Ez a felhozatalnak csaknem pontosan kétharmad része, míg *33·5% a kereskedőhöz vagy nagyfogyasztóhoz közvetlenül, a Nagyvásártelep elkerülésével érkezett.* Az egyébként is csekély hajóforgalomból (10.822 q) a Nagyvásártelepre érkező 5937 q (54·9%) jelentéktelen. A közúti forgalom 142.074 q volt, ebből a Nagyvásártelepre autón 1317, kocsin pedig 82.394 q érkezett. *A Nagyvásártelep részesedése tehát a közúti forgalomból 59·7%.* Ezenkívül közvetlenül a kicsinybeni vásárcsarnokokba és piacokra kocsin 18.076 q (12·9%) érkezett, míg a fennmaradó 27·4% a vásárcsarnokok és piacok érintése nélkül került szétosztásra. A fenti számokban nem foglaltatik benn a vásárcsarnokok és piacok 2910 q-nyi úgynevezett »gyalogos« felhozatala. Végeredményben *az összes burgonyaforgalomnak 65·5%-a érintette az Élelmiszernagyvásártelepet;* ez a szám ad képet a forgalom összpontosításának mértékéről.

A burgonya áralakulása.

A burgonya áralakulására vonatkozó vizsgálatok *a termésmennyiséggel való rendkívül szoros összefüggést* bizonyítják. Ennek az erős függésnek az okai főként abban jelölhetők meg, hogy a nagymértékben változó terméseredménnyel szemben az élelmezési szükséglet merev természetű és nagyobb mérvű egyéb felhasználásra csak erőteljes árcsökkenés esetén kerül sor. A kivitel relatív

---

[1]) Nagymértékben csökkent a november havi felhozatal, az utolsó tíz évben november hónapban ilyen alacsony forgalom nem fordult elő. A csökkenés egyébként egybeesik a november 1-én életbeléptetett q-kint feladáskor fizetendő 1 pengős díjjal. Az őszi kisebb felhozatalnak részben magyarázatul szolgálhat az is, hogy a hosszú enyhe ősz folytán zöldségfélékben árubőség volt és a közönség burgonya helyett inkább a zöldségféléket vásárolta.

jelentéktelensége a külföldi árak befolyását gyengíti, az áru romlékonysága pedig az egyik gazdasági évről a másikra átmenő készletek tartását nem teszi lehetővé.

Ezt az összefüggést gazdasági évek átlagárai segítségével az 59. oldal grafikonja szemléltetően ábrázolja. A piackutató osztály nem elégedett meg az átlagárak megfigyelésével, hanem a gazdasági év első és második felére különkülön végzett vizsgálatokat. A gazdasági év második felében általában jellemző szilárdulás nagy terméskor csekély mértékben érvényesül, míg kis termés esetén jelentékeny áremelkedés következik be. A munkálatok során különös érdekességgel bírt *a szezónkezdő árak* vizsgálata; gyenge terméső évben az új termés tömegesebb piacrahozatalakor a szokásos áresés jelentéktelen maradt.

Az áralakító tényezőkhöz újabban hatósági előírás csatlakozott a *legkisebb* (minimális) *termelői áraknak* 1935. szeptember 16-tól való megállapítása révén. Ezeknek a legkisebb termelői áraknak az áralakulásra gyakorolt befolyása bonyolult kérdés. Elsődleges feladatuk és hatásuk kétségkívül abban áll, hogy az utolsó két év nagy termésének *árcsökkentő hatását akadályozzák*. Ez a körülmény a nagyvárosi fogyasztó szempontjából kétségkívül igen hátrányos jelenség. Kihatottak ezenkívül *a gazdasági év folyamán jelentkező idényszerű árhullámzás csökkentésére:* 1936. közepe óta a burgonyaárak ingadozása rendkívül csekély mértékű volt. Míg azelőtt előfordultak gazdasági évek, hol az Ella-burgonya legalacsonyabb és legmagasabb havi átlagárai 168%-os (1931/32-ben), sőt 189%-os (1933/34-ben) eltérést mutattak egymástól, addig 1936/37. gazdasági évben a legolcsóbb és legdrágább hónap árai csak 19%-kal térnek el egymástól.[1]) A legkisebb termelői áraknak előbb említett hatása a fogyasztóra nézve kedvezőtlen, utóbbi azonban előnyösnek mondható.

A nagykereskedői és kiskereskedői árak havonkinti alakulását az 59. oldal ábrája tünteti fel. Ugyanez a grafikon öt évre vonatkozólag a termelői árakat is tartalmazza. Az árösszehasonlítást az elmult esztendőre vonatkozó alábbi tábla mutatja, mely a nagyvásártelepi nagybani, valamint a vásárcsarnoki kicsinybeni árakat állítja szembe az előírt minimális árral az Ella-burgonyára nézve:

Hónap	Szabolcs megyei termelői ár[2])	Legkisebb termelői ár[2])	Nagykereskedelmi ár	Kiskereskedelmi ár	A legkisebb termelői ár és a nagykereskedelmi ár közötti %-os eltérés	Nagykereskedelmi ár és a kiskereskedelmi ár közötti %-os eltérés
Január	3·30	4·20	5·33	8	27	50
Február	3·30	4·20	5·72	9	36	57
Március	3·30	4·20	5·13	8	22	56
Április	3·30	4·20	4·94	7	18	42
Május	3·30	4·20	5·58	8	33	43
Június	—	4·20	4·85	7	15	44
Július	3·90	4·20	—	9	.	.
Augusztus	3·15	4·20	5·10	8	21	57
Szeptember	3·15	4·10	4·83	8	18	66
Október	3·20	4·10	4·81	7	17	46
November	3·10	3·80	5·36	7	41	31
December	2·85	3·80	5·34	8	41	50

[1]) Az évközi ingadozások csökkentésére kétségkívül *a nagy terméseredmények közvetlenül is hatással voltak*, az év legnagyobb idényszerű kilengései kistermésű években következtek be.

[2]) A m. kir. Növénytermelési Hivatal adatai helyt feladóállomás (szíves átengedés révén az 1929—1937. évekre vonatkozólag havonkint rendelkezésre áll).

[3]) Helyt Budapest.

Érdemes rámutatni arra a körülményre, hogy 1937. novemberében a minimális árnak 30 filléres leszállítása ellenére a nagybani ár — s ezzel az árkülönbözet — nőtt. A kereskedelem az eddig érvényben volt 1 pengő vizsgálati díjhoz a 6700/1937. M. E. sz. alatt elrendelt további egy pengő díjat okolja, habár ezt az összeget — ha a minőség megfelelő és a legkisebb termelői árak betartását igazolták — visszatérítik.[1])

Úgy ez a körülmény, mint a felhozatal alakulása azt igazolja, hogy *a forgalom szabadságába való beavatkozás rendszerint zavarokat idéz elő.*

Burgonyafajták szerint a tényleges termelői árak alakulása havi átlagban a következő volt :[2])

	Nyári rózsa	Őszi rózsa	Ella	Krüger	Wohltmann
1937 december	4·60	3·40	2·80	2·25	2·25
1938 január	4·60	3·50	2·90	2·25	2·20
1938 február	4·60	3·50	2·90	2·25	2·20
1938 március	4·90	3·90	3·30	2·90	2·30

Az április havi áremelkedés időszakában a piackutató osztály a termelői árak adatait naponkint is feldolgozta és a polgármesteri VIII. ügyosztály rendelkezésére bocsátotta a budapesti nagykereskedelmi és kicsinybeni árakkal való összehasonlításban. Ezeknek az adatoknak közzététele azonban már túlságosan a részletekbe vezetne. A termelői és nagybani árak közötti kölönbözet alakulását Ella burgonyára vonatkozólag az alábbiakban még bemutatjuk :

Időpont	Termelői ár szabolcsmegyei állomáson	Termelői ár budapesti paritásban	Nagybani ár Budapesten	Termelői és nagybani ár különbözete	
	métermázsánkint pengőben			absz.	%
1937 október	3·20	4·15	4·81	0·66	16
1937 november	3·10	4·05	5·36	1·31	32
1937 december	2·85	3·80	5·34	1·54	41
1938 január	2·90	3·85	5·66	1·81	47
1938 február	2·90	3·85	5·15	1·30	34
1938 március	3·30	4·25	5·38	1·13	27
1938 április 13—26[3])	3·70	4·65	6·32	1·67	36
1938 április 21—23[3])	4·94	5·89	7·58	1·69	29

Az adatok azt mutatják, hogy a nagykereskedelmi árak emelkedése meghaladta a termelőnél bekövetkezett drágulást, bár a legfontosabb népélemezési fajtánál, az Ella burgonyánál a százalékos arányszámok közel állanak egymáshoz. A termelői és nagybani árak között különbözet utóbbi időben mindazonáltal kitágult.

[1]) Megjegyzendő, hogy a minimális ár nem jelenti minden esetben a tényleges termelői árat, az üzletkötések nagyrésze azonban a legkisebb termelői áron történik. Az 1937. év utolsó 3 hónapjában a tényleges termelői ár Kisvárda—Budapest közötti fuvardíj hozzászámításával (ab Budapest) a következő volt : 4·15, 4·05, 3·75 pengő.

[2]) A burgonyavásárlási igazolási lapok adatainak feldolgozása alapján.

[3]) Átlag. (Az egynapi adatok némely esetben kevésszámú üzletkötésre vonatkoznak és az árak rendszertelen kilengései miatt kevésbbé jellemzőek.)

Megemlítendő még, hogy míg más élelmicikkeknél az ár és a fogyasztás szoros összefüggést mutat, addig a burgonyánál az adatok ilyen kapcsolatra nem igen utalnak. Ennek oka abban kereskendő, hogy *a burgonya még áremelkedés esetén is a viszonylag legolcsóbb élelmiszer*, viszont az egyébként is többnyire kielégített szükséglet még olcsóbbodás esetén sem növelhető lényegesen.

2. Zöldség- és főzelékfélék.

Budapesti felhozatal.

A Budapestre érkezett zöldség- és főzelékfélék összes mennyisége (burgonya nélkül) 1936-ban 1,183.899 q volt. Ebből:

Vasúton érkezett	430.954 q	36·4%
Hajón érkezett	43.381 «	3·7%
Közúton érkezett	709.564 «	59·9%

Az 1937. évi adatok még csak részben ismeretesek:[1]) vasúton 428.411, hajón 40.932 q volt a felhozatal. A közúti forgalom tekintetében csak a nagyvásártelepi, vásárcsarnoki és piaci érkezés mutatható ki, ez 482 ezer q volt az előző évi 502 ezerrel szemben. *A zöldség- és főzelékfélék fogyasztásának összmennyisége évről-évre — egy millió q körüli mennyiséggel — meglehetősen állandó*, míg zöldségfajták szerinti összetétele természetesen ingadozik. A Budapestről való elszállítás jelentéktelen, a rendelkezésre álló vasúti és hajóforgalmi adatok szerint a felhozatalnak mindössze 2—6%-át teszi.

Közlekedési eszközök szerint *a közúti forgalom túlsúlya* állapítható meg, aránya az utolsó 4 évben 55 és 65% között ingadozik.

A Nagyvásártelep részesedése a forgalomban.

A nagykereskedelmi főpiac minél teljesebb megvalósítása szempontjából itt is meg kellett vizsgálni az *áruérkezés helyének* ügyét. A piackutató osztály számításainak rövid összefoglalását a következő tábla jelzi (1936. évi adatok):[2])

	Vasúton	Hajón	Közúton métermázsa	Összesen
Összes felhozatal	430.954	43.381	690.846	1,165.181
Ebből:				
Nagyvásártelepre	365.022	27.350	407.200	799.572
vásárcsarnokokba és piacokra	—	—	76.115	76.115
a vásárcsarnoki intézmény elkerülésével	65.932	16.031	207.531	289.494
Nagyvásártelepi forgalom %-os aránya	84·7	63·0	58·9	68·6

A fővárosba érkező zöldség- és főzelékfélék igen tekintélyes részben tehát a Nagyvásártelepre kerülnek. Főként a nagyvásártelepi vasúti forgalom 84·7%-os arányára áll ez a megállapítás, míg a közúton érkező mennyiségek 11%-a a kicsinybeni vásárcsarnokokba és piacokra, kerek 30%-a pedig köz-

[1]) Az 1937. évi adatok alapján a »Piackutatási munkálatok« II. kötete ismerteti a kérdést (26. oldal), mégpedig a Nagyvásártelepet megkerülő forgalom részletesebb tagozása kapcsán.

[2]) Az ú. n. gyalogos-felhozatal nélkül.

vetlenül a városi kereskedőkhöz és iparvállalatokhoz érkezik.[1]) Az utolsó négy év adatainak hasonló feldolgozása egyébként azt igazolja, hogy *a Nagyvásártelepre eső forgalomhányad lassan és ingadozásokkal ugyan, de azért növekedést mutat.*

Ugynevezett »gyalogos« őstermelői felhozatal.

Az őstermelők úgynevezett »gyalogos« felhozatalaként — zöldség- és főzelékfélékből — 1936-ban 18.718, 1937-ben pedig 19.725 q-t mutat ki a statisztika.[2]) Ehhez a mennyiséghez még hozzá kell azonban számítani a kocsin felhozott árunak azt a részét, mely nem a polgármesteri határozattal e célra kijelölt 6 piacon került értékesítésre s amelyet azért a kocsiról lerakva épúgy árusítanak az őstermelők, mint a most kimutatott mennyiséget. Ez a kocsin érkezett »batyus« felhozatalnak tekintendő mennyiség zöldség- és főzelékfélékből 1937-ben 33.005 q volt, úgyhogy az összes ilyen természetű őstermelői forgalom az 52·7 ezer métermázsát érte el. Ez a mennyiség az egymillió q-t meghaladó összforgalomhoz képest még mindig nem lényeges, tehát *az őstermelők* (és iparigazolványosok) *vásárcsarnoki és piaci közvetlen árusítása nem túlzottan nagy része a forgalomnak.* Fenntartása ép ezért — amennyiben a környékbeli gazdalakosság megnyugtatása szempontjából kívánatos — az élelmiszerelosztás szervezete szempontjából alig kifogásolható. Emellett csekélyebb mennyisége nem zárja ki esetleges árszabályozó hatásának érvényesülését. A kérdés szociális jelentőségére utal viszont az a körülmény, hogy *az árufelhozó személyek* (esetek) *száma a legutóbbi év folyamán* — csak a szorosanvett »gyalogos«-forgalmat tekintve — *a 85 ezret is meghaladta.*

Kocsiról való őstermelői árusítás.

Az őstermelők kocsiról való közvetlen árusítása a 120.236/1936—VIII. és 116.999/1937—VIII. számú rendelettel engedélyezett 4 illetve 6 piacon (vásárcsarnokoknál) *árumennyiség tekintetében körülbelül hasonló jelentőségű.* Az engedélyezés első évében 65 ezer q, 1937-ben pedig 73 ezer q élelmiszer került ilymódon forgalomba. Az utóbbi mennyiségből 8 ezer q burgonyára, 54 ezer q zöldségfélékre esett.[3]) Ez a mennyiség a zöldség- és főzelékfélék összes forgalmának 4%-át képezi, s a közúton történő forgalomnak sem éri el 7%-át. Árucikkenkint az arány természetesen erősen változó. A legnagyobb mennyiség (17.964 q) paradicsomból érkezett.

Felhozatal zöldségfajták szerint.

Budapest összes felhozatalára vonatkozó áruforgalmi adatgyüjtés a zöldség- és főzelékféléket nagyobb csoportokban foglalja össze, a nagyvásártelepi felhozatal statisztikája azonban egész részletes felsorolást nyujt. Minthogy utóbbi az összforgalomnak túlnyomó részét teszi, a piackutató osztálynak lehetősége volt *az egyes zöldségfajták adatainak* megállapítására. Ezeket a részletes vizsgálatokat természetszerűleg jelen beszámoló nem ismertetheti

[1]) A gyümölcsféléknél — valószínűleg a teherautón tömegáruként jelentkező dinnye hatására — ellenkező a helyzet; ott a főpiac szerepe a közúti forgalomnál domborodik ki erősebben (részletes kifejtése a következő fejezetben).

[2]) A forgalom megállapítása a szállítmányok száma és árufajták szerint 20—25 kg-os átlagsúly alapulvételével történt. (Megjegyzendő, hogy a multban közzétett adatok 10 kg-os átlagsúly alapján készültek; a szorzószám módosítását az 1937. évi szeptemberében megindított tényleges súly szerinti statisztika eredményei indokolták.)

[3]) A felhozatal ezenkívül 2 ezer q gyümölcsből, 3·8 ezer q szőlőből, 5·2 ezer q dinnyéből és 0·1 ezer q egyéb áruból állott. A zöldség- és főzelékfélék mellett ezek a mennyiségek tehát elenyésző jelentőségűek.

behatóan, pedig épen ez az árucsoport annyira különböző cikkeket foglal magában, hogy a tárgyalt szempontok — közlekedési eszközök szerepe, áruelosztása stb. — csak egyenkint adnak jellegzetes képet.

Hagymafélékből Budapest felhozatala 1936-ban a 100 ezer q-t megközelítette. Túlnyomórészben vasúton érkezik. A vöröshagyma 88 ezer, a fokhagyma 5 ezer métermázsával, a zöldhagyma körülbelül ugyanakkora mennyiséggel szerepel. A Nagyvásártelep az összes forgalomnak e cikkekben 82·5%-át képviseli.

Igen jelentékeny mennyiséget (170.000 q) ér el a *fejeskáposzta* forgalma. Emellett a vöröskáposzta mennyisége csekély. A káposztafélék szintén túlnyomórészben vasúton szállíttatnak; a Nagyvásártelep a forgalomban 65·9% (a vasúti felhozatalban 70·1%) erejéig részesedik.

A *főzőtök* felhozatala 87.500 q-t tesz ki; ebből csak 16 ezer q érkezett vasúton és hajón (ebből 79·2% a Nagyvásártelepre kerül), míg túlnyomórésze a közúti forgalomra esik.

A *zöldhüvelyesek* forgalmát a következő adatok jelzik: zöldbab 35 ezer q (ebből közúton 20 ezer q), zöldborsó 64 ezer q (ebből közúton 35 ezer q). A vasúti felhozatalból a Nagyvásártelepre zöldbabnál 87·1%, zöldborsónál 88·8% jut. Érdemes a megemlítésre, hogy az úgynevezett »gyalogos« felhozatal ezekben a cikkekben, valamint uborkában, sárgarépában és petrezselyemben a legjelentékenyebb.

Igen jellemzőek a *paradicsom* forgalmának adatai. Az összes felhozatal 1936-ban 170 ezer métermázsára tehető. Ebből a mennyiségből mindössze 4700 q érkezett vasúton, míg 97%-a autón és kocsin. Ez utóbbi 165 ezer métermázsányi mennyiségből kereken 50 ezer q érintette a Nagyvásártelepet,[1]) 9 ezer q kocsiról való közvetlen árusításként az 1936. évben engedélyezett 4 piacra került,[2]) 4300 q a többi piacra és kicsinybeni csarnokokba érkezett közvetlenül, míg a fennmaradó 100 ezer métermázsát meghaladó mennyiség nyilvánvalóan a vásárcsarnoki intézmény elkerülésével közvetlenül osztatott szét. Ez utóbbi mennyiség igen tekintélyes; tartalmazza azonban a budapesti konzervgyárak által feldolgozott paradicsomnak csaknem egészét is.[3])

A többi zöldség- és főzelékfélék adatairól, melyek a piackutató osztály által részletes elemzésben szintén feldolgoztattak, az anyag terjedelmére való tekintettel ehelyütt egyenkint nem emlékezünk meg.

Munkálatok a fogyasztás nettó mennyiségének megállapítására.

Az eddigi adatok még nem fejezik ki helyesen Budapest lakosságának tényleges fogyasztását. A vasúton és hajón érkezett mennyiségek és az autóforgalom egy része is bruttó métermázsákra vonatkozik, vagyis a csomagolás súlyát is tartalmazza. Erre vonatkozólag a piackutató osztály a Nagyvásártelepen végzett helyszíni tanulmányozás, valamint szállítási okmányok feldolgozása által alapokat nyert a kulcsszámok árunemenkinti megállapítására, melyek segítségével *a tényleges nettó fogyasztás* kiszámítható lesz.

Ugyancsak birtokában van az osztály az ipar *(konzervgyárak)* felhasználási adatainak, s ezúton a *háztartási fogyasztásra eső hányad* is megállapítható.

[1]) Ezenkívül vasúton 4075 q.

[2]) Az 1937. évben már 18 ezer q-t ért el a felhozatalnak ez a formája.

[3]) Az 1936. év a paradicsom szempontjából kedvezőtlen volt; 1937-ben a konzervgyártásra Budapest területén feldolgozott mennyiség 149.700 q volt.

Erre vonatkozólag egyébként a háztartási számadások (háztartási könyvek) alapján más oldalról is támpontokat nyer.

A piackutató osztály egyébként megkezdte *egyes árucikkek részletes monografikus jellegű feldolgozását* e tárgykörben is. A hüvelyesek (zöld- és szárazfőzelékek) csoportjával megindított munka a termelés, felhozatal, fogyasztás, konzervipari felhasználás és áralakulás részletekig menő elemzésére vonatkozik.

Idénycikkek naponkinti vizsgálata.

Ugyancsak megindította az osztály azokat a munkálatokat, melyek *az idénycikkek felhozatalának és áralakulásának* havi, heti és naponkinti vizsgálatára vonatkoznak. E kutató munkálatokkal kívánja az osztály tisztázni a felhozatal és árak összefüggését az idény előrehaladásának függvényében; megállapítani a különböző periódusokban a főváros fogyasztópiaca által normális (sem túl magas, sem túl alacsony) áron *felvehető mennyiségeket* s egyúttal alapokat szolgáltatni olyan célkitűzések számára, melyek a felhozatal rendszertelenségéből eredő hátrányokat (nagy árhullámzás) kiküszöbölni óhajtják.

Kétségtelen, hogy ezen a téren a székesfőváros közélelmezési politikájára jelentős feladatok hárulnak. Részletes vizsgálatoknak és megfontolásoknak kell majd eldönteni azt a kérdést, hogy a felhozatal lökésszerű ingadozásainak kiegyenlítésére a *tárolás* (raktári és hűtőházi) elegendő-e; hogy a nagy felhozatal idején eladhatatlan mennyiségek átvételére hatósági áruközvetítő, vagy magángazdasági vállalat, szövetkezet, részvénytársaság alkalmas-e; avagy pedig *a felhozandó mennyiségek közvetlen, napról-napra való megszabása* vezetne-e célhoz. Utóbbi természetes már igen erős mértékben az *irányított gazdálkodás* körébe tartoznék, s akkor a közélelmezési igazgatásnak az ezzel járó jelentős munkán kívül a nem csekély felelősséget is vállalnia kell.

3. Gyümölcspiac.

Magyarország gyümölcstermelése.

A piackutató osztály e tárgykörbe tartozó számításait szintén a termelés, a forgalom és fogyasztás megállapításával kezdte meg. Minthogy a gyümölcstermelésre vonatkozólag közvetlen statisztika nincsen,[1]) azért *a gyümölcsfaállományból és az átlagos terméshozamból* kellett kiindulni.

Az 1935. évi általános mezőgazdasági összeírás szerint Magyarország gyümölcsfaállománya 34,558.114 darab volt. Ez a szám azonban a még nem termő fiatal, valamint a kivénhedt fákat is magában foglalja. Ezek arányát a legkülönbözőbb szakirodalmi forrásokból és részletes összeállításokból kellett meghatározni, épígy az egy-egy fára eső terméshozam mennyiségét. Utóbbinál a gondozott gyümölcsökre vonatkozó termésátlagokat nem lehet minden további nélkül országos átlagnak elfogadni, a gyümölcstermelés terén országszerte még sajnálatosan érvényesülő extenzív rendszerre való tekintettel. A termőfák arányát az osztály az összes állomány 55—70%-ában állapította meg gyümölcsnemek szerint változóan, míg a fánkinti évi átlagos terméshozam 3 és 14 kg között ingadozik.

[1]) A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal a legalább 200 fával rendelkező gyümölcsösökre vonatkozólag 1937-ben új adatgyüjtést indított meg, melyet ezután évenkint megismétel. Ennek eredményei — közzétételük után — részünkre is fontos támpontot nyujtanak.

Az össztermelés mennyisége e számítással 210 millió kilogrammnak adódott,[1]) mely mennyiség természetesen csak több évi átlagban érvényesül, míg évről-évre erősen ingadozik. A jövőben — a jelzett statisztikai alap igénybevételével — remélhetőleg évről-évre való becslés is megvalósítható.

Gyümölcs-felhozatal Budapestre.

A Budapestre érkezett gyümölcsmennyiség az 1936. évben a következő volt :

	Friss gyümölcs[2])	Déligyümölcs
	métermázsa	
Vasúton	220.849	198.310
Hajón	44.559	3.332
Autón, kocsin	522.840	11.118
Gyalogosan[3])	36.414	8
Összesen	**824.662**	**212.768**

Az 1937. évben vasúton és hajón behozott friss gyümölcs *a kedvezőtlen termés miatt 42 ezer métermázsával kevesebb volt*, s ezt a hiányt *a déligyümölcs-felhozatal 18 ezer métermázsás emelkedése* részben pótolta. Az autó- és kocsiforgalom adatai 1937-re vonatkozólag még nem állanak rendelkezésre. Tájékozódást nyujthat a Nagyvásártelepre, vásárcsarnokokba és piacokra közúton érkezett mennyiség (495.551 q), mely megfelel az előző évi felhozatalnak. Ezt az eredményt a szőlő 32·3 ezer és a dinnye 40 ezer métermázsás többlete idézte elő, míg a többi gyümölcsfajta forgalma 73·3 ezer métermázsával (27·8%) visszaesett. A mennyiségileg és minőségileg *jó dinnyetermés* tehát hozzájárult az egyéb gyümölcs hiányának pótlásához ; az adatok mindenesetre *a budapesti fogyasztásnak a terméseredményektől való igen nagymértékű, közvetlen függését mutatják.*

A közlekedési eszközök szerepe a felhozatalban.

Budapest gyümölcsforgalmában *a közúti szállítás egyre nagyobb szerepet játszik.* A friss gyümölcs felhozatalának 1936. évi adatai szerint a vasút már csak 26·8%-át forgalmazta, míg három évvel azelőtt még 40·7%-ban részesedett. A hajóforgalom aránya is hanyatlott (7-ről 5·4%-ra), az autón és kocsin érkezett gyümölcsmennyiség ezzel szemben az 1933. évben még csak 46·7, 1936-ban pedig 63·4%-át tette az összforgalomnak. Ma tehát a kereken 800 ezer métermázsás gyümölcsfelhozatalnak $^2/_3$ részét közúton szállítják, ami a termelőhelyen való közvetlen felrakás révén e szállítási mód versenyképességét bizonyítja. A déligyümölcsnek természetesen majdnem egész mennyisége (93·2%-a) vasúton érkezik.

A Nagyvásártelep részesedése a forgalomban.

A piackutató osztály az előző fejezetekben ismertetett módszerrel az 1936. évre vonatkozólag a következő eredményeket állapította meg :[4])

---

[1]) Ebből : alma 50·4, körte 28·2, szilva 50·6, kajszibarack 16·8, őszibarack 18·3, cseresznye 14·7, meggy 12·1, dió 13·3 millió kg.

[2]) A fentismertetett gyümölcstermelési adatokból eltérőleg a szoros értelemben vett gyümölcsön kívül a szőlő és dinnye forgalmát is tartalmazza. Részletezést lásd alább.

[3]) Az Élelmiszernagyvásártelepre, vásárcsarnokokba és piacokra úgynevezett »gyalogos« árusok által felhozott mennyiség. A korábban közzétett adatokból eltérőleg újonnan megállapított átlagsúly alapján (esetenkint 25 kg) megállapított mennyiség.

[4]) Az u. n. gyalogos-felhozatal nélkül.

	Vasúton	Hajón	Közúton	Összesen
		métermázsa		
a) *Friss gyümölcs.*				
Érkezett összesen	220.849	44.559	522.840	788.248
Ebből:				
Nagyvásártelepre	151.706	29.689	445.180	626.575
Vásárcsarnokoba és piacokra	—	—	15.160	15.160
Kereskedőkhöz közvetlenül	69.143	14.870	62.500	146.513
A nagyvásártelepi forgalom aránya %-ban	**68·7**	**66·6**	**85·1**	**79·5**
b) *Déligyümölcs.*				
Érkezett összesen	198.310	3.332	11.118	212.760
Ebből:				
Nagyvásártelepre	125.190	10	270	125.470
Kereskedőkhöz közvetlenül	73.120	3.322	10.848	87.290
A nagyvásártelepi forgalom aránya %-ban	**63·1**	**0·3**	**2·4**	**59·0**

Az adatok szerint *a friss gyümölcs forgalmának a Nagyvásártelepre való irányítása meglehetős eredménnyel járt.* Különösen a közúti forgalom bonyolódik le döntő túlsúllyal (85·1%) a Nagyvásártelepen; a kicsinybeni vásárcsarnokok és piacok forgalma 2·9%-ot, míg a kereskedőkhöz és más tárolási helyekre közvelenül érkező szállítmányok 12%-ot tesznek. A vasúti és hajóforgalomnál a koncentrálódás csekélyebb mértékű: a forgalomnak csaknem egyharmad része elkerüli a Nagyvásártelepet.

Jóval *kisebb mértékben részesedik a Nagyvásártelep a déligyümölcskereskedelemben:* a felhozatalnak 41%-a ugyanis a déligyümölcsnagykereskedők városi üzlethelyiségeibe közvetlenül érkezik.

A közelmult esztendőkkel való összehasonlítás egyébként azt mutatja, hogy *a Nagyvásártelep forgalma fokozódóban van* és egyre nagyobb mértékben vonja magához Budapest gyümölcskereskedelmét.

Felhozatal gyümölcsfajták szerint.

Az eddigiekben közölt adatok minden néven nevezendő gyümölcsöt együttesen mutattak ki, tehát a szorosan vett friss gyümölcsön kívül a szőlőt, a diót, sőt a dinnyét is. Az utóbbiakat a közúti forgalomnak a statisztikai hivatalban folyó feldolgozása megkülönbözteti ugyan, de már a vasúton és hajón érkezett mennyiségek e szempontból nincsenek részletezve. Minthogy azonban a Nagyvásártelep felhozatala gyümölcsfajták szerint a legnagyobb részletességgel rendelkezésre áll, és mivel utóbbi Budapest összes gyümölcsfogyasztásának túlnyomórészét képviseli, ezért *számítási alapunk van az összes gyümölcsfogyasztás fajták szerinti részletezésére.* A piackutató osztály idevonatkozólag körültekintő, gondos munkálatokat végzett, s így Budapest szükségletét egyes gyümölcsfajtákból is meg tudja állapítani.[1])

Az eddig ismertetett adatok és számítások még nem fejezik ki pontosan a székesfőváros fogyasztását. Tekintetbe veendő *az elszállítás mennyisége,* mely 1937-ben vasúton és hajón 24.393 métermázsát tett ki és évről-évre csekély

[1]) Egyelőre az 1936. évi adatok alapján a felhozatal a következő volt: alma 114·7, körte 57·3, szilva 58·3, cseresznye 64·2, sárgabarack 58·5, őszibarack 26·9, szamóca 34·9, szőlő 146·9 és dinnye 225·1 ezer métermázsa. A dió-, mogyoró- és mandulaszükséglet 14·5 ezer métermázsát tesz. Déligyümölcs tekintetében a 160·6 ezer métermázsányi narancs-, valamint a 34·3 ezer q citromfogyasztás említendő.

mértékben változik. Az elszállításnak kétharmad része déligyümölcs. A közúti forgalomról ebben a vonatkozásban, sajnos, nincsenek adatok.

A fogyasztás nettó mennyiségének megállapítása.

A fogyasztás megállapításánál igen fontos mozzanat *a tarasúlyok figyelembevétele.* A vasúti forgalom adatai — és részben az autófelhozataléi is — bruttósúlyokra vonatkoznak. A fogyasztás tényleges mennyiségének megállapítása érdekében tehát *a csomagolás* (ládák, rekeszek, kosarak) *súlyát levonásba kell hozni.* Ez a körülmény annál fontosabb, mert a minőségi kívánalmak fokozódásával a gyümölcsnek egyre nagyobb hányada érkezik szakszerűen csomagolt alakban. A piackutató osztály ebben a tekintetben is megindította a munkálatokat, bár szabványosítás hijján a csomagolási módok és eszközök sokfélesége akadályul szolgál. Az egyes gyümölcsfajták — és más árucikkek — tekintetében a nagyvásártelepen helyszínen végzett tanulmányozások adták meg a számítások kiindulópontját, majd a szállítási okmányok statisztikai feldolgozása nyujtott további támpontokat.

Külkereskedelmi forgalom és a budapesti piac.

Magyarország friss gyümölcs-kivitelének mennyisége a termésnek megfelelően az 1933—1937. években 184 és 584 ezer métermázsa között ingadozott. 1937-ben 391 ezer métermázsát tett ki, amely mennyiség 19·4%-a dinnye, 39·4%-a szőlő. A gyengébb termésnek megfelelően erősen visszaesett az alma, szilva és barackfélék kivitele.

Sajnálatos körülmény, hogy az exportfelesleg ellenére almafélékből évről-évre behozatalunk is van (1936-ban 9·2, 1937-ben 6·2 ezer q). Az 1937. évi termésben időjárási okok miatt fellépő romlékonyság az almafélék sürgős értékesítésére késztetett. Míg az előző idényben a külföldi behozatal március—április hónapokra korlátozódott, addig az új termés kivitele októberben megszűnt és a behozatal novemberben megindult. Decemberben a belföldi almakészletek annyira csökkentek, hogy az eredetileg januári értékesítésre szánt külföldi alma árusítását is engedélyezni kellett. Kisebb mennyiségű cseresznye, szamóca és barack érkezett külföldről a magyarországi idény kezdete előtt. Mogyoróból és dióból az ország állandó behozatalra szorul.

III. A piackutatás további feladatai.

1. Visszatekintés és a közeljövő célkitűzései.

Az előzőkben nyujtott helyzetkép természetszerűleg hézagos. Hat hónap ugyanis rövid idő ahhoz, hogy az új osztály a rendkívüli sokoldalúsággal jelentkező feladatokat megoldja, vagy akárcsak azok mindegyikével foglalkozni tudjon. Az eddig végzett munkát tehát csak *az első lépésnek* kell tekinteni abban az irányban, amelyet a polgármesteri rendelet célul megjelölt.[1]) A munkálatok a rendelkezésre álló hitelösszeg csekély volta is rendkívül hátrányosan befolyásolta.

Az eddig végzett munka értékelése.

Mindamellett már e pillanatban is bőséges anyag áll a piackutató és árstatisztikai osztályban használatra készen; a primer adatokat az egyes előadók feldolgozták és az eredményeket összefoglalták. A piackutatással kapcsolatos kérdésekre nézve — legalább az előző fejezetekben bemutatott tárgykörökben — az osztály már *hasznos anyagot képes szolgáltatni.*

A piackutató osztályban egyébként már ezidőszerint folynak *az itt nem érintett kérdésekre vonatkozó munkálatok is*, melyek kezdeti stádiumban lévén, a jelentésbe nem voltak felvehetők. Más feladatok pedig a most következő időszakban kerülnek megvalósításra.

Ezért az alábbiak *a közeljövőben lebonyolítandó és részben már folyamatba is tett munkálatok* legfontosabb mozzanatairól számolnak be. Emellett a szakirányú kutató munka tárgykörei is egyre teljesebbé válnak; a most még nem tárgyalt árucikkek és szakkérdések (borjúárak meghatározó tényezői, baromfipiac, tejtermékek ügye stb.) is vizsgálat alá vonatnak.

A közeljövő célkitűzései.

2. Vázlat a piackutató és árstatisztikai osztály következő feladatairól.

a) *Gazdaságföldrajzi munkálatok.*

A piackutatásnak feladatkörét a szakirodalom általában úgy jelöli meg, hogy az áru útját »a termelőtől a fogyasztóig« figyelemmel kell kísérnie. Kétségtelen, hogy *a piackutatási vizsgálatoknál nem lehet és nem szabad a főváros határánál*

A vidéket érintő vizsgálatok elengedhetetlensége.

[1]) *A piackutató osztály* azt az utat is választhatta volna, hogy jelentésében az élelmiszerellátás kérdéseiről a nyers statisztikai oktatok alapján általános képet adjon. Ez azonban nem jelentett volna haladást az eddigiekhez képest. Ehelyett megkísérelte a *hatóokok szerépét* számszerűen elemezni. Ez természetesen *hosszabb lejáratú munka*, eredményei nem jelentkezhetnek azonnal. Lehetővé teszi azonban, hogy az egyes árképző tényezőket, azok súlyát helyesen vizsgáljuk és a jövőre vonatkozólag e tapasztalatokat felhasználjuk.

megállanunk. Nem feladata ugyan Budapest közélelmezési politikájának az, hogy a vidéken folyó mezőgazdasági termelésnek a földművelésügyi kormányzat hatáskörébe tartozó kérdéseivel foglalkozzék. A fővárosi közélelmezés helyes irányítása érdekében azonban *tudomást kell szereznie Budapest áruellátásának azon mozzanatairól is, melyek határain kívül folynak le,* még pedig attól a pillanattól kezdve, midőn az áru a termelő gazdaságot (a majort) elhagyja, egészen a budapesti piacra való beérkezéséig.

A főváros közélelmezési kérdéseinek megítélésénél tisztában kell lennünk azzal, hogy *az áru az ország mely részéről származik, hogy ott a termelői* (majori) *ár hogyan alakul és milyen költségtényezők terhelik az árut egészen addig, míg az Budapestre érkezik.* Ha megelégednénk a helyi szétosztás költségeinek, illetőleg a nagykereskedői és fogyasztói ár közötti különbözetnek a vizsgálatával, akkor az áralakulás egyik fő részét rekesztenők ki megfigyelésünk köréből.[1])

Áruforgalmi adatok származási hely szerint.

Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala áruforgalmi adatgyüjtése keretében 1933-ban *megállapította a vasúton, hajón és közúton felhozott összes áruk származási helyét,* mégpedig állomások, illetve községek szerint. A munka eredményei járási részletezéssel »Budapest székesfőváros áruforgalma« címen úgy grafikus ábrákban (kartogrammokban), mint táblázatos alakban nyilvánosságra kerültek. Ennek az alapvető fontosságú munkálatnak a megismétlésére a jelentős költségek miatt sajnos, azóta nem volt lehetőség.

A közúton (autón, kocsin és lábon) a főváros vámhatárán át behozott árukról a statisztikai hivatal származási községek szerinti feldolgozását egyébként rendszeresen végzi.

Az 1937. évre vonatkozólag — mint már jeleztük — a Nagyvásártelepre, valamint a vásárcsarnokokba és piacokra vasúton, hajón, autón, kocsin és gyalogosan felhozott áruk községek szerinti eredményeit összesítette a piackutató osztály. Habár ez a felhozatalnak nem teljes egészét, de mindenesetre túlnyomórészét képezi és így az 1933. évi megfelelő adatokkal kiegészítve már igen jó alapot biztosít a budapesti élelmiszerellátás földrajzi eloszlásának, illetőleg származási helyeinek vizsgálatához.

Postai élelmiszercsomagokra vonatkozó adatgyüjtés.

Felvettük a kapcsolatot a *m. kir. Postával* is, *a postai élelmiszercsomagokra vonatkozó adatgyüjtés* rendszeresítése tárgyában.[2]) A Postavezérigazgatóság illetékes osztálya ezidőszerint próbafeldolgozást végez, a szükséges fedezetről legalább részben előreláthatólag a székesfővárosnak kell majd gondoskodni.

Termelőhelyek és fő szállítási körzetek vizsgálata.

A jelenleg rendelkezésre álló anyag alapján is folyamatba tétettek a vizsgálatok, melyek községenkint, illetve területi összefoglalásban (vármegyék, járások, jellemző földrajzi tájegységek) hasonlítják össze az illető földrajzi egységek termelését, feleslegét és az onnan Budapestre szállított mennyiségeket. Ezeket *a gazdaságföldrajzi monográfiákat a Budapest körüli 30 kilométeres övvel* kezdi meg az osztály, majd Pest vármegye többi része és azután a távolabbi szállítóhelyek következnek.

---

[1]) A székesfőváros szempontjából fontos termelőhelyek, valamint a termelői és nagykereskedelmi árak közötti különbözet megfigyelésére egyébként a 120.158/1937—VIII. számú polgármesteri rendelet is kötelezi az osztályt.

[2]) A tárgyalásokat a Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatósága már az 1936. évben megkezdette ebben az irányban.

b) *Meteorológiai kérdések.*

Időjárás és piaci viszonyok.

A piaci viszonyoknak az időjárással való szoros kapcsolata közismert tény. A termelés, felhozatal, szállítási lehetőségek, tárolás, fogyasztás egyaránt a meteorológiai viszonyok függvénye. E téren is szükség van arra, hogy az alapvető összefüggéseket tisztázzuk, *kijelöljük az elsősorban figyelemmel kísérendő meteorológiai tényezőket és a piaci viszonyokkal való összefüggésük vizsgálatát is megkezdjük.*

Ez okból most megbízást kapott *dr. Aujeszky László* m. kir. osztálymeteorológus, egyetemi magántanár, hogy a kérdést a Városi Szemlében való közzététel céljából részletesen dolgozza ki. Ennek alapján a meteorológiai kérdések a piackutató osztály rendes munkakörébe is beilleszthetők lesznek.

c) *Külső szakértők által végzendő munkák.*

Külső szakértők igénybevétele.

A 120.158/1937—VIII. sz. rendelet értelmében a Statisztikai Hivatal igazgatója *tiszteletdíj mellett külső szakértőket* bízhat meg a monografikus vizsgálatok végrehajtásával. Sajnos, a piackutatás 1938. évi hitelösszegének csökkentése miatt a jelzett felhatalmazással egyelőre csak a csekély hitelösszeg keretén belül, köteles előrelátást tanusítva lehetett élni.

Megbízást nyert *dr. Sipos Sándor* kormánytanácsos, a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal konjunktúrakutató osztályának vezetője a következő tárgykör kidolgozására: A világpiaci árak alakulása és hatása a budapesti piacra.

Adatgyüjtés külföldi városok helypénzei és vágóhídi díjai tárgyában.

Feldolgozásra vár *a külföldi városok helypénzeinek és vágóhídi díjainak* kérdése is, mégpedig a budapesti adatokkal való összehasonlításban. Az erre vonatkozó anyagot a piackutató osztály már egybegyüjtötte 21 várossal való egyenkinti levelezés útján. Sajnos, fedezet hiányában az egybegyüjtött legfrissebb, értékes anyag feldolgozása megkezdhető nem volt.

d) *A termelői árak és a szállítási költségtényezők vizsgálata.*

Termelői árak budapesti paritásban.

A termelői árakra vonatkozólag már folyamatban lévő adatgyüjtések eredményei csak területi részletezésben nyujtanak értéket a piackutatás számára. E téren a közeljövőben megvalósításra kerülő feladatok a következők:

1. A különböző forrásból származó termelői árak egybevetése és megfigyelése földrajzi tagozódásban.

2. A budapestre érvényes *vasúti fuvardíj és egyéb szállítási költség* figyelembevétele.

3. Az előzők alapján *a termelői árnak budapesti paritásra való átszámítása* (majori ár+szállítási költség), összehasonlítási alap biztosítása érdekében.

4. Az így nyert *adatok egybevetése a budapesti nagykereskedelmi árakkal.*

e) *A budapesti kicsinybeni árak rétegeződése.*

Az április hónapban megvalósításra kerülő kiskereskedelmi árstatisztika módot fog nyujtani a budapesti kicsinybeni árszínvonal részletes elemzésére. A megvalósítandó fontosabb feladatok e téren a következők:

Árösszehasonlítás területi tagozódásban.

1. *Árösszehasonlítás topográfiai tagozódásban.* Az árstatisztikai adatok feldolgozása a főváros e célra létesített *218 árstatisztikai körzete* szerint. Az eredmények szemléltetése *ártérképeken.*

2. Közlekedési adottságoknak, vásárcsarnokok és nyiltpiacok elhelyezésének, illetőleg távolságoknak befolyása a drága és olcsó körzetek kialakulására.

Árösszehasonlítás vállalati formák szerint.

3. Kiskereskedelmi árak rétegeződése *a kereskedelem vállalati formái* szerint. Az üzlettel bíró magánkiskereskedelem, a vásárcsarnokok és nyiltpiacok, a szövetkezetek és nagyáruházak és a Községi Élelmiszerárusító Üzem árainak egybevetése.

f) *Nagykereskedelmi árak általános felvétele.*

Nagykereskedelmi árstatisztika.

Az Élelmiszernagyvásártelepen folyó nagykereskedelmi árjegyzés szintén kiegészítésre szorul. Számos élelmicikkben a Nagyvásártelep forgalma nem jelentős s így ezek jegyzése vagy egyáltalában nem áll rendelkezésre (pl. fűszerfélék), vagy legalábbis nem jellemző az egész piacra (pl. tejtermékek). Szükség van ezenkívül a Nagyvásártelepen és egyebütt települt nagykereskedelem árainak egybevetésére is.

A kiskereskedelmi árstatisztika megindítása után ezért a következő lépés *a város különböző részein elhelyezkedett élelmiszernagykereskedelem árstatisztikájának* életbeléptetése lesz. A két lépés között mindenesetre néhány hónapi időköz szükséges, nemcsak az osztály munkáinak folyamatosságára való tekintettel, hanem azért is, nehogy esetleges befolyások a kiskereskedelmi árstatisztika megbízhatóságát gyengítsék.

g) *Élelmicikkek nagy- és kiskereskedői árának különbözete.*

Árkülönbözet-számítások kiépítése.

Az eddig már végzett árkülönbözet-számítások további kiépítését szintén a tárgyalt és áprilisban megindítandó kiskereskedelmi árstatisztikai felvétel fogja lehetővé tenni. Addig ugyanis, míg helyes átlagárak rendelkezésre nem állanak, az árkülönbözet számítása joggal kifogásolható. Az új árstatisztika birtokában *az árkülönbözet számítása valamennyi élelmicikkre kiterjeszthető lesz.*

h) *Az élelmiszerelosztás (kereskedelem) költségtényezői.*

Általános élelmiszerkereskedelmi és ipari üzemi felvétel.

Az árkülönbözet ismeretében a következő lépés ezek felbontására, azaz a kereskedelmi (és ipari) költségtényezők megállapítására kell, hogy irányuljon. A költségtényezők rendszeres vizsgálata céljából *szükség van az összes budapesti élelmiszerkereskedőkre és iparosokra kiterjesztendő üzemi felvételre.* Ennek a felvételnek a célja, hogy

1. támpontokat nyujtson *az egyes kereskedelmi* (főleg fixjellegű) *költségtényezők*, úgymint az üzletbér, a munkabérek és fizetések, társadalombiztosítási terhek, adók, fűtés, világítás stb. megállapítására, illetőleg becslésére,

2. módot nyujtson a Németországban kitűnően bevált *kereskedelmi jelzőszámok* (Richtzahlen, Kennzahlen) megállapítására. Ilyenek pl. az egy

vevőre illetve egy elárusítóra eső forgalom rezsi arányszámai, a forgalom összegének és az üzleti költségeknek az aránya, a raktárforgatás sebessége stb.,

3. lehetőséget nyujtson az *élelmiszerkereskedők szociális helyzetének* statisztikai megfigyelésére.

A tervezett üzemi felvétel módszere.

Az üzemi felvétel adatai részben olyan kérdésekre támaszkodhatnak (mint pl. az alkalmazott munkaerőkre, az üzlethelyiségre stb. vonatkozók), amelyek statisztikai összeírás keretében nehézség nélkül feltehetők. Az üzleti forgalom és az egyes költségtételek megállapítása azonban bizalmas jellegű kérdések feltevésével jár, s így annak az 1929 : XIX. t.-c. kényszerítő hatálya alá való helyezése nem lenne célravezető. A piackutató és árstatisztikai osztály ezért a felvétel tervét olymódon dolgozta ki, hogy a kötelező kérdések mellett *fakultatív módon megválaszolandó további kérdéssorozatot* tesz fel. Ezeknek megválaszolását a budapesti kereskedőtársadalom belátása, az ügy iránti megértése és az érdekképviseletek részéről végzendő felvilágosító és megnyugtató munka alapján az adatszolgáltatók legalább egy részénél mégis remélhetjük. Más forrásokból való adatokkal kiegészítve és a fentebbi 2. pont alatt ismertetett jelzőszámok segítségével e fakultatív válaszok is módot nyujthatnak a kereskedelem egészére kiterjedő becslésszerű kalkulációkhoz.

Áruelosztás költségei.

Az általános üzemi felvétel arra is felhasználható lesz, hogy az árucikkeknek a székesfővárosban való *szétosztási költségeire*, így az Élelmiszernagyvásártelepről kicsinybeni üzletekbe és vásárcsarnokokba való szállítás költségeire tájékoztatást nyujtson.

A kereskedelmi költségtényezőkre vonatkozó egyéb adatgyüjtések.

Az általános üzemi felvétel kiegészítéseképen a piackutató osztálynak össze kell állítani mindazokat a statisztikai adatokat, melyeket *az élelmiszerkereskedelem forgalmára és költségtényezőire vonatkozólag különböző statisztikai forrásanyagokból* kidolgozhat. Ilyenek a kereskedelem által kifizetett munkabérekre és fizetésekre vonatkozólag a statisztikai hivatal által már kétízben végrehajtott kereseti statisztika adatai, a kereskedelem közterheire vonatkozó forrásanyag, az üzletbérekre nézve a lakás-, üzlet-, raktárbérek statisztikája stb.

Ezeken, a hivatal rendelkezésére álló elsődleges forrásanyagokon kívül, összeállítandók az élelmiszernagy- és kiskereskedelem szakértő képviselői tervbevett *ankétszerű meghallgatásával nyert tájékoztató ismeretek* is.

A piackutató és árstatisztikai osztály munkásságának megkezdésétől fogva arra az álláspontra helyezkedett, hogy *célkitűzéseit a mezőgazdasággal, valamint az élelmiszerellátás ipari és kereskedelmi szerveivel megértő együttműködésben kívánja megvalósítani.* Ezt az elvet követte adatgyüjtéseinél és anyagbeszerzésénél is, melyeknél a törvény kényszerítő erejét a lehetőség szerint nem alkalmazva, szintén az érdekelt körök önkéntes közreműködésére helyezte a súlyt. Ugyanezt a felfogást óhajtaná a piackutatás gyakorlati eredményeinek a közélelmezési politikában való érvényesítésével is megvalósítani, abból a meggyőződésből kiindulva, hogy a termelő és fogyasztó közötti út racionalizálásával és a mutatkozó nehézségek kiküszöbölésével az áruelosztás tökéletesíthető, a költségek csökkenthetők anélkül, hogy ez az elosztásban közreműködő rétegek érdekeit veszélyeztetné.

Mindezek a szempontok — úgy reméljük — az érdekeltek körében *megértő közfelfogást* fognak kialakítani a piackutatás munkája iránt és lehetővé fogják tenni, hogy *az élelmiszeripar, a kereskedelem és a mezőgazdaság legkiválóbb szakértőiből véleményező és tanácsadó testület alakulhat ki az új intézmény körül,* mely azt munkájában támogatja, a piaci helyzetről és az egyes gyakorlati kérdésekről tájékoztatja, egyszóval szoros kapcsolatot teremt a tudományos hivatali munka és az élet között.

MELLÉKLETEK

A 120.158/1937.—VIII. ü.-o. számú polgármesteri rendeletnek a piackutatás munkakörére vonatkozó intézkedései.

A Székesfővárosi Statisztikai Hivatal keretén belül a székesfőváros lakosságának élelmiszerellátására vonatkozó piackutató és árstatisztikai osztály megszervezése tárgyában a következőket rendelem el:

A Székesfővárosi Statisztikai Hivatal piackutató tevékenységét a polgármesteri VIII. közélelmezési ügyosztály közigazgatási és közgazdasági munkájának megkönnyítése érdekében fejti ki.

A piackutató ügykör a székesfőváros lakosságának élelmiszerellátására, az élelmiszerárak alakulására és árképző tényezőire, a közvetítő kereskedelemre, a feldolgozó iparra, valamint a székesfőváros közélelmezési intézményeire és üzemeire vonatkozó teljes statisztikai anyag összegyüjtésére és tudományos feldolgozására terjed ki.

Az adatgyüjtésnek és feldolgozásnak úgy kell történnie, hogy a közélelmezési közigazgatás ügykörét érintő gazdasági és szociális viszonyok és folyamatok állása időszakonkint rendszeresen, szükséghez képest pedig esetenkint is lehetőleg felismerhetők és ismertethetők legyenek. Az ilymódon végzett piackutató munkának különösen az alábbiakra kell kiterjednie:

I.

A székesfőváros lakosságának élelmiszerfogyasztása.

1. A Közvágóhidak és Állatvásárok Igazgatóságának, a Vásár- és Vásárcsarnokok Igazgatóságának, a székesfőváros vámhatárán elhelyezett fogyasztási adókirendeltségeknek az élelmiszer felhozatalra, továbbá a m. kir. államvasutak budapesti pályaudvarainak, a hajózási vállalatok budapesti kikötőinek és későbbi megállapodás alapján a m. kir. postának az általuk Budapestre szállított élelmiszermennyiségekre vonatkozó adatszolgáltatások összegyüjtése.
2. Budapest vámhatárán belül folyó mezőgazdasági termelés.
3. A székesfőváros szempontjából fontos termelőhelyek lehető megfigyelése.
4. A Budapestről vasúton és hajón elszállított élelmiszermennyiségek különös tekintettel a külföldi kivitelre.
5. Közfogyasztásra alkalmatlanná vált, elkobzott és megsemmisített mennyiségek.
6. A Budapestre felszállított mezőgazdasági terményekből az élelmiszeripar nyersanyagaként felhasznált mennyiségek.
7. A székesfőváros lakosságának fogyasztása a fentebbiek szerint gyüjtött adatok alapján.

II.

A székesfővárosba felszállított élelmiszermennyiségek szétosztása.

1. A székesfőváros állatvásárainak, közvágóhidainak és az ott elhelyezett húsvásároknak, valamint az Élelmiszernagyvásártelepnek, mint a nagykereskedelem céljait szolgáló élelmiszervásároknak forgalma.
2. A kerületi vásárcsarnokok forgalma.
3. A budapesti tejvállalatok által felszállított és forgalombahozott, valamint az ezek által iparilag feldolgozott tejmennyiség felhasználása.
4. Az élelmiszerpiacokon történő őstermelői árusítás.
5. A hetivásárokat látogató vidéki élelmiszerkereskedők árusítása.
6. Feldolgozó és kikészítő ipari eljárások szerepe az élelmiszerellátásban.

III.

Az élelmiszerárak alakulása.

1. A nagykereskedelmi árak alakulása és azok idényszerű és egyéb hatások alatt beálló változása.
2. A kiskereskedelmi árak alakulása.
3. A termelői és nagykereskedelmi árak közötti különbözet alakulása. A nagykereskedelmi árakban foglalt fuvardíjak, adó- és illetékjellegű közszolgáltatások és nagykereskedői haszon.
4. A nagykereskedői és kiskereskedői (fogyasztói) árak közötti különbség alakulása, különös tekintettel a fuvarozási és elárusítási regieköltségekre, valamint a romlási és kikészítési veszteségekre és a kiskereskedői haszonra.
5. A termelői árak lehető figyelemmel kísérése.

IV.

Az élelmiszerkereskedelem és ipar által foglalkoztatott népesség szociális és gazdaság viszonyai.

1. Az önálló kereskedők és iparosok szakmai tagozódása, szociális és gazdasági helyzete, valamint a székesfőváros területén kerületek és elárusító központok (vásárcsarnok, piac) szerint való eloszlása.
2. Ezeknek az áruközvetítést végző üzemkategóriák szerint való megoszlása és gazdasági tevékenysége, tekintettel:
   a) nagybani,
   b) kicsinybeni,
   c) valamint ezt a két üzletformát egyesítő nagyüzemi vállalatokra (húsárugyárak, tejvállalatok, fogyasztási szövetkezetek, stb.).
3. Az alkalmazott népesség fentiek szerint való megoszlása, kereseti viszonyai és munkaideje.

V.

Az élelmiszerfogyasztást befolyásoló körülmények.

1. Az áralakulás befolyása a fogyasztásra.
2. Az élelmiszerfogyasztás alakulása, tekintettel a lakosság konjunkturális viszonyaira.
3. A vásárlóerők elégtelensége folytán ki nem elégíthető szükségletek.
4. Rejtve maradó szükségletek.

VI.

Közraktárak, hűtőházak és ipari üzemekben tárolt élelmiszerkészletek nyilvántartása.

VII.

A községi üzemek szerepe az élelmiszerellátásban.

*

A fentiek szerint részletezett munkakört részben, illetőleg egyes fázisaiban a közélelmezési intézményeknél már meglévő statisztikai szolgálat látja el, melyeknek saját feladataik ellátása érdekében végzett statisztikai tevékenységét ez a rendelet nem érinti. Amennyiben azonban a részletmunkáknak egységbe való foglalása érdekében a közélelmezési intézmények statisztikai szolgálatának megváltoztatása kívánatos volna, felhívom a statisztikai hivatali igazgató urat, hogy ebben az irányban teendő intézkedésekre vonatkozó javaslatát a közélelmezési ügyosztály útján szükség szerint tegye meg.

Jelen rendeletem kibocsátásának napjától a székesfőváros közélelmezési intézményei és üzemei, a fogyasztási adókkirendeltségek, valamint a székesfőváros összes ügyosztályai, hivatalai és intézményei a rendelet végrehajtásával kapcsolatban a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal adatközlés iránti megkeresésének haladéktalanul eleget tenni tartoznak.

Idegen hatóságok és hivatalokkal a szükséges adatok beszerzése végett a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal a fennálló jogszabályok részére biztosított felhatalmazások és az eddigi gyakorlata szerint érintkezik.

A piackutatás fontosabb eredményei a »Statisztikai Értesítőben« hozandók nyilvánosságra. A »Statisztikai Értesítő« ezen részét a statisztikai hivatal igazgatója és a polgármesteri VIII. ügyosztályt vezető tanácsnok együttesen szerkesztik.

Új adatgyüjtések szerzése, a már rendelkezésre álló anyag célirányos összeállítása, feldolgozása, matematikai eljárásokkal való előkészítése mellett egyes kérdéseknek monografikus jellegű tudományos feldolgozása is a statisztikai hivatal piac- és árstatisztikai osztályának feladatát képezi. Ez a monografikus feldolgozás vonatkozik egyrészt a piackutatással kapcsolatos kérdések (p. o. szállítási tarifák befolyása az árakra, világpiaci árak, kivitel és budapesti árak összefüggése stb.), általános jellegű vizsgálatára, másrészt pedig nyujtja egyes árufajtáknak (p. o. tej, burgonya, gabonaneműek, liszt, kenyér, élőállat, hús stb.) részletekbemenő elemzését. E monografikus vizsgálatokat a statisztikai hivatal igazgatója akár a piackutató ügykörben foglalkoztatott hivatali tisztviselőkkel végeztetheti el, akár pedig külső szakértőket bízhat meg tiszteletdíj mellett azok végrehajtásával.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

2. számú melléklet.

Indokolás
az élelmicikkek kiskereskedelmi árstatisztikájának tervéhez.

Jelen javaslat Budapest székesfőváros területén rendszeres időközökben végrehajtandó kicsinybeni élelmiszerárstatisztikára vonatkozik. Az alábbiakban kifejtett módszerbeli szempontok elsősorban az *üzletek* most megszervezendő adatszolgáltatására vonatkoznak; a székesfővárosi vásárcsarnokokban és nyilt piacokban az árak hivatalos jegyzése már eddig is rendszeresen folyt. Mindenesetre célszerű az utóbbi árjegyzést is az egységesség biztosítása érdekében az általános árstatisztika keretébe foglalni, figyelembevéve azonban a csarnoki és piaci árjegyzés különleges kívánalmait.

Az élelmiszer-árstatisztika *adatszolgáltatói* a következők:

1. az üzlethelyiséggel rendelkező élelmiszerkiskereskedők,
2. a kicsinybeni árusítással foglalkozó sütőiparosok,
3. a mészáros- és hentesiparosok,
4. a fogyasztási szövetkezetek,
5. a nagyáruházak élelmiszerosztályai,
6. Budapest székesfőváros községi élelmiszerárusító üzeme,
7. a vásárcsarnoki és nyilt piaci élelmiszerkereskedők és árusok.

Az utóbbiakra vonatkozólag az adatszolgáltatás az 1—6. pontok alatt foglaltaktól eltérő s alább ismertetendő módon történik. Nem piacokon helyetfoglaló utcai árusok az adatszolgáltatás körén kívül esnek.

Az üzletek kiskereskedelmi árstatisztikájának megvalósításánál többféle lehetőség között kell választani. A külföldi (így németországi) városi statisztikai hivatalok többféle felvételi módszerrel dolgoznak; e módszerek mindegyikének vannak előnyei és hátrányai, ezért az alkalmazandó eljárás megválasztásánál a magyar viszonyok szem előtt tartásával kellett dönteni.

Az adatgyüjtés módszere tekintetében többféle megoldási mód kínálkozik a következő szempontoknál:

1. *Az adatszolgáltatók körének kiterjedése szempontjából* választani kell abban a tekintetben, hogy a felvételt *tömegészlelés* jellegével, vagy pedig *képviseleti alapon* hajtsuk-e végre. Előbbi esetben az adatgyüjtés valamennyi — vagy legalább is igen nagyszámú — kereskedőre vonatkozik. Utóbbi esetben a reprezentatív elvnek megfelelően kiválasztott kereskedők kisebb-nagyobb körére kell az adatgyüjtést kiépíteni.

2. Különféle lehetőségek vannak az *adatgyüjtés árucikkeinek lajstroma*, illetve azok száma tekintetében. Tömegészlelés jellegű adatgyüjtés esetén nagyszámú résztvevővel kell számolnunk,[1]) azért a felveendő áruk számát kell korlátozni, kisebb számú kereskedőre szorítkozó reprezentativ adatgyüjtés esetén az áruk felsorolása bővebb lehet.

[1]) Tájékoztatásul szolgálhat az önálló kereskedők, illetve iparosok száma. Az 1930. évi népszámlálás szerint az önálló élelmiszerkereskedők száma 4276, a sütőiparosok száma 360, a mészárosok és hentesek száma 1085, összesen 5721 volt.

3. A végrehajtás tekintetében választani kell a felvételi ívek *postai beküldetése*, vagy e célra kijelölt munkaerők *helyszíni árjegyzése* tekintetében. Utóbbi megoldás választása esetén a felvétel végrehajtható olymódon is, hogy az érdekelt kereskedőket megfelelő mennyiségű felvételi nyomtatvánnyal *előre ellátjuk;* azok kitöltését megfelelő időpontban a kereskedő maga eszközli s így a helyszíni munkának csak a kitöltött kérdőívek begyüjtésére, helyszíni ellenőrzésére és az esetleges vitás kérdések tisztázására kell szorítkoznia. (Ezt az igen célszerűnek látszó módszert Breslau város alkalmazza.)

4. A felvételi nyomtatványok tekintetében készíthető *osztatlan kérdőív* (az összes árucikkeknek közös kérdőíven való felsorolása), vagy *árucsoportok szerint külön-külön lapra tagolt felsorolás.* Utóbbinak lehetőség szerint a kereskedelemben kialakult üzletágakhoz kell alkalmazkodnia. Még így is elkerülhetetlen, hogy többféle üzletágra kiterjeszkedő kereskedők esetleg két vagy három felvételi ívet kapjanak kitöltésre. E nehézséget legfeljebb olymódon lehetne enyhíteni, ha a több üzletágban egyaránt előforduló árucikkeket mindegyik felvételi íven egyaránt feltüntetjük (például kenyér és péksütemény rovatait a fűszerkereskedők és tejcsarnokok felvételi ívén).

5. A felvételi íven előírt *mennyiségi egység* tekintetében ragaszkodhatunk egy és ugyanazon mennyiségi egységhez (kg), vagy pedig alkalmazhatunk változóan olyan egységet, mely a kereskedelmi forgalomban leggyakrabban előforduló eladási mennyiségnek felel meg (például adott esetben 10 dkg, ¼ kg, stb.). Ez utóbbi szempont főként az igen kis tételekben eladásra kerülő árucikkeknél (például tea, fűszerek) vehető tekintetbe.

A felvétel két tervezete a felsorolt lehetőségeknek megfelelően többféle szempontot vesz alapul.

Az *I. számú tervezet* egységes kérdőíven sorolja fel az árukat. A felvétel kötelező erővel, tömegészlelés jellegével hajtandó végre. Az adatszolgáltatók nagy száma (több, mint 5.000 fő) miatt természetszerűen a felvételi íven az áruknak csak szűkebb csoportja szerepelhet. E tervezetnél posta útján történő beküldést irányoztunk elő.[1])

Az élelmicikkek kiskereskedelmi árstatisztikájának kiegészítése céljából azonban szükséges egy, az összes lényeges árucikket felölelő, kötelező erővel bíró *képviseleti (reprezentatív) adatgyüjtés* is.

E célra készült a részletesebb *II. számú felvételi terv.* Ez az előbbi felvételt szervesen kiegészítő kérdőív van hivatva arra, hogy az árakat intenzívebb vizsgálat alá vegye. A tervezet a reprezentatív adatgyüjtés elvének megfelelően kiválasztott, körülbelül 100—300 élelmiszerkereskedő és iparos bekapcsolásával számol.

A II. számú terv *öt felvételi ívre tagozódik.* (1. Hús és hústermékek. 2. Baromfi, vad és hal. 3. Tejtermék, tojás, kenyér és tésztaneműek. 4. Zöldség, zöldfőzelék és gyümölcs. 5. Liszt, fűszer és egyéb élelmiszer).

A zöldség, zöldfőzelék és gyümölcs kiskereskedelmi árait feltüntető kérdőív esetleg, a kezelhetőség előmozdítása érdekében, két külön (»Zöldség és zöldfőzelék« és »Gyümölcs«) felvételi ívre bontható fel.

Ennél a tervezetnél a kérdőíveknek az adatszolgáltatók között való előzetes kiosztását és kiküldöttek útján való ellenőrzéssel kapcsolatos — helyszíni összegyüjtését irányoztuk elő.

Hangsúlyozni kell, hogy a II. számú terven alapuló képviseleti adatgyüjtés megvalósítása még akkor is szükséges, ha az I. számú felvételi ív alapján általános árstatisztika rendeltetik el. Utóbbi az árak területi alakulását, a különböző üzlettípusok összehasonlítását nyujthatja, ezenkívül jó alapot biztosít a képviseleti statisztikában résztvevő üzletek kiválasztásához.

A piackutatáshoz szükséges összes lényeges árucikk beható árstatisztikáját ezzel szemben a képviseleti adatgyüjtés kell, hogy szolgáltassa.

A részletesebb, II. számú tervezet sem tartalmazza természetszerűleg az összes jelentékenyebb élelmicikkeket, hanem csak azokat, amelyek közélelmezési szempontból nagyobb jelentőséggel bírnak. Az élelmiszeripar minősítettebb gyártmányai, a márkacikkek legnagyobb része, továbbá a magasabb igényeket kielégítő áruk túlnyomórészt figyelmen kívül maradtak. Így nem vétetett fel: a konzervipar gyártmányainak legnagyobb része, a sütő- és cukrászipar termékei a kenyértől és péksüteménytől eltekintve (például keksz, mézeskalács, édes sütemények stb.), a csokoládé- és cukorkagyártás termékei, a ritkábban előforduló fűszerek és élvezeti cikkek, tengeri halak stb.

Ha ezeknek a cikkeknek az áralakulását is vizsgálatunk körébe vonjuk, úgy ez esetben — a nagyszámú márkára és minőségi különbségre való tekintettel — előnyomatott kérdőív helyett

[1]) Ennek a tervezetnek a mintáját a 3. számú melléklet tartalmazza.

inkább beható helyszíni tanulmányozással egybekötött, szaktisztviselők által eszközlendő *ankétszerű felvétel* vezethet eredményre. Ezeknek az élelmiszereknek a népélelmezés szempontjából való csekélyebb jelentőségére, továbbá a márkacikkek áralakulásának merevségére való tekintettel elégségesnek látszik a szóbanlévő ankétszerű összeírást csak nagyobb időközökben (például évenkint egyszer) megismételni.

A tej hatósági árszabályozására való tekintettel a felvételi íveken a tej ára nem szerepel.

A vásárcsarnokokban és nyilt piacokon az árak felvételét a székesfővárosi Vásárok és Vásárcsarnokok Igazgatósága ezidőszerint is rendszeresen végzi. Az úgynevezett »Hivatalos árjegyzés« nem igényli a kereskedők és árusok írásbeli adatszolgáltatását, hanem a székesfőváros közélelmezési szaktisztviselői végzik a helyszínen árusítóhelyről-árusítóhelyre járva az árak felvételét. Ez a módszer a különleges helyi körülményekre való tekintettel a jövőben is fenntartandó. A hivatalos árjegyzésnél alapulvett árulajstrom lényegileg megegyezik a B. 1.—B. 5. számú kérdőívek felsorolásával.

A következő táblázat összefoglalásképen bemutatja az I.—II. számú tervezetre felvett árucikkek számát.

A felvételi ívek tervezetein szereplő árucikkek száma.

a) *Áttekintés.*	I. számú tervezet	II. számú tervezet
Hús és húskészítmények	26	93
Baromfi, vad, hal	—	78
Tejtermék, tojás, kenyér és tésztaneműek	21	58
Zöldség, zöldfőzelék és gyümölcs	30	197
Liszt, fűszer és egyéb élelmiszer	28	91
Összesen	**105**	**517**
b) *Az árucsoportok részletes kimutatása.*		
Hús- és húskészítmények.		
1. Marhahús	4	21
2. Borjúhús	4	13
3. Juhhús és bárányhús	1	6
4. Sertéshús	4	14
5. Füstölthús	1	9
6. Zsír és szalonna	6	14
7. Húskészítmények	6	16
Baromfi, vad, hal.		
1. Leölt baromfi	—	24
2. Vad és vadhús	—	19
3. Hal	—	35
Tejtermék, tojás, kenyér és tésztaneműek.		
1. Tejtermék	8	34
2. Tojás	3	6
3. Kenyér	6	11
4. Tésztanemű	4	7
Zöldség, zöldfőzelék és gyümölcs.		
1. Zöldség, zöldfőzelék	19	76
2. Gyümölcs	11	121
Liszt, fűszer és egyéb élelmiszer.		
1. Liszt	6	9
2. Fűszer	3	15
3. Szárazfőzelék	3	8
4. Főzelékkonzerv, gyümölcsíz	—	16
5. Halkonzerv	—	7
6. Egyéb élelmiszerek	16	36

3. számú melléklet.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA
VIII. KER., SÁNDOR-UTCA 8. TELEFON: 138—486.

A. minta.
Nyilvántartási szám: .....

Kérdőív
az élelmicikkek kiskereskedelmi áráról.

Az üzlet (cégszerű) megnevezése: .....

Az üzlet helye: .....ker., ... $\frac{\text{utca}}{\text{út}}$ $\frac{}{\text{tér}}$ .....szám. (Telefonszám: .....)

Időpont: 193..... .....hó.....napján.

Utasítás a kérdőív kitöltéséhez. A kérdőívet havonkint egyszer, mégpedig a hó 15-én (vasár- vagy ünnepnap esetén a reá következő hétköznapon) érvényben volt árak szerint kell kitölteni. A kitöltött kérdőívet a jelzett határidőt követő napon, tehát minden hó 16-án a statisztikai hivatal fenti címére postára kell adni.

Az adatszolgáltatás az 1929. évi XIX. t.-c. 15. §-a értelmében kötelező.

Minden élelmiszerkereskedő, illetve élelmiszeriparos természetesen csak azoknak az áruknak a rovatait tölti ki, amely áruk eladásával foglalkozik.

Az árak bejegyzésénél ügyelni kell arra, hogy azok pontosan az árucikk megnevezésének rovatában feltüntetett minőségekre vonatkozzanak. Amennyiben etekintetben a legcsekélyebb eltérés mutatkozik, ezt a körülményt a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni. Ugyancsak a »Jegyzet« rovatban említendők meg azok a körülmények, amelyek az árakat kivételes módon befolyásolták.

A bejegyzésnek feltétlenül a kérdőíven szereplő mennyiségi egységben kell történnie. Ha tehát az árusítás (árszabás) ettől eltérő mennyiségi egységben történnék, úgy az árat gondos meghatározás (pl. darabszám történő árusításnál 10—20 darab mérlegelése) alapján át kell számítani.

A begyüjtött adatok kizárólag árstatisztikai célokra szolgálnak; az 1929. évi XIX. t.-c. értelmében egyénenkint nem tehetők közzé és adóztatási célokra fel nem használhatók.

Az árucikk megnevezése	Mennyiségi egység	Kicsinybeni eladási ár		Jegyzet
		P	f	
1. Hús és húskészítmények.				
Marhahús:				
felsál	1 kg			
fartő	«			
szegy	«			
gulyásnak való	«			
Borjúhús:				
comb, felszeletelve	«			
karaj	«			
szegy	«			
pörköltnek való	«			
Juhhús: comb	«			
Sertéshús:				
karaj	«			
comb	«			
oldalas	«			
kocsonyahús (fej, láb, farok)	«			
Sonka, főtt, füstölt, gépsonka, felszeletelve	«			
Olvasztani való szalonna, bőrrel	«			
Háj	«			
Sertészsír	«			

Az árucikk megnevezése	Mennyiségi egység	Kicsinybeni eladási ár P	Kicsinybeni eladási ár f	Jegyzet
Szalonna:				
sózott	1 kg			
füstölt	«			
paprikás	«			
Téli szalámi, márkás, felszeletelve[1])	«			(Gyártmány (márka:)
Sütni való nyers kolbász (tisztán sertéshúsból)	«			
Füstölt kolbász, debreceni, I. r.[2])	«			
Párisi	«			
Virsli, bécsi	«			
Disznósajt, II. r.[3])	«			
2. Tejtermékek.				
Tejszín, édes, habnak	1 liter			
Tejföl	«			
Teavaj, tömb	1 kg			
Főzővaj	«			
Csemege juhtúró	«			
Tehéntúró, friss, zsíros, asztali	«			
Sajt:[4])				
emmentáli, hazai	«			Gyártmány és minőség:
trappista, hazai	«			Gyártmány és minőség:
3. Tojás.				
Friss teatojás	1 kg			
	1 db			
Főzőtojás	1 kg			
	1 db			
Meszes tojás	1 kg			
	1 db			
4. Liszt.				
Búzaliszt:				
0gg tésztaliszt	1 kg			
0g tésztaliszt	«			
2. sz. főzőliszt	«			
4. sz. kenyérliszt	«			
Búzadara	«			
Rozsliszt 0	«			
5. Kenyér, péksütemény.				
Pékkenyér:				
félfehér	1 kg			
félbarna	«			
rozskenyér	«			
Gyári kenyér:				
félfehér	1 kg			
félbarna	«			
Péksütemény, friss	1 db			

[1]) A gyártmány (márka) megjelölését a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni.
[2]) Tisztán sertéshúsból.
[3]) Részben marhaorr és egyéb húsféleség hozzáadásával, kocsonyás lével vagy vérrel.
[4]) Középminőség alapulvételével. A gyártmány és minőség megjelölését a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni.

Az árucikk megnevezése	Mennyiségi egység	Kicsinybeni eladási ár P	Kicsinybeni eladási ár f	Jegyzet
6. Tésztaneműek.				
Csőtészta (makaróni):				
2 tojásos	1 kg			
fehéráru	«			
Tarhonya:				
2 tojásos	«			
fehéráru	«			
7. Szárazfőzelék.				
Bab, fehér, aprószemű	1 kg			
Borsó, hántolt, sárga, feles	«			
Lencse	«			
8. Zöldség és zöldfőzelék.[1])				
Burgonya:				
őszi rózsa	1 kg			
Ella	«			
Zöldség:				
sárgarépa, zöldje nélkül, I. o.	«			
petrezselyem, zöldje nélkül, I. o.	«			
kalarábé, zöldje nélkül, I. o.	«			
Hagyma:				
vereshagyma, közönséges	«			
fokhagyma	«			
Káposzta:				
fejes, I. o.	«			
kelkáposzta, I. o.	«			
Kelvirág (karfiol), tisztított, nagyfejű	«			
Zöldborsó, hüvelyes	«			
Zöldbab, hüvelyes, vajbab	«			
Tök, főzni való	«			
Ugorka:				
salátának való	«			
savanyítani való	«			
Fejessaláta, I. o.	1 db			
Paradicsom	1 kg			
Zöldpaprika, nagy, húsos	«			
Paraj, tisztított	«			
9. Gyümölcs.				
Alma:				
elsőrendű, nemes faj,[2]) válogatott, nagy	1 kg			Fajta:
közönséges fajta, válogatott, nagy	«			

[1]) A zöldség és zöldfőzelék árai más megjegyzés hiján kizárólag hazai termékekre vonatkoznak. Ha külföldi áru fordul elő, úgy ezt a körülményt a »Jegyzet« rovatban feltétlenül jelezni kell.

[2]) Az alma fajtáját (Muskotály, Kanadai ranett, Jonathán, Batul, Téli arany parmén, Londoni pepin, Sárga szépvirágú, Ananász ranett, stb.) a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni.

Az árucikk megnevezése	Mennyiségi egység	Kicsinybeni eladási ár P	Kicsinybeni eladási ár f	Jegyzet
Körte:				
elsőrendű, nemes faj[1]), válogatott, nagy .	1 kg			
közönséges fajta, válogatott, nagy	«			Fajta:
Szilva, besztercei, I. o.	«			
Barack, kajszi, I. o.	«			
Őszibarack, fehér, közepes, kg-ként 14—16 db	«			
Szőlő, csemege, faj	«			Fajta:
Dió, apró, keményhéjú	«			
Narancs, sárgabélű	«			
Citrom	1 db			
10. Fűszer.				
Só, asztali, kimért	1 kg			
Paprika, édes, nemes.....	«			
Bors, fekete, egész	«			
11. Egyéb élelmiszer.				
Cukor (finomított):				
kocka	1 kg			
kristály	«			
Kávé, nyers:				
Santos	«			
egyéb minőség[2])	«			Fajta és minőség:
Kávé, pörkölt:				
Santos	«			
egyéb minőség[2])	«			Fajta és minőség:
Malátakávé[3])	«			Gyártmány (márka):
Pótkávé[3])	«			Gyártmány (márka):
Kakaó[3])	«			Gyártmány (márka):
Főzőcsokoládé[3])	«			Gyártmány (márka):
Tea[3])	10 dkg			Fajta és minőség:
Méz, akác	1 kg			
Mák, kék	«			
Rizs, külföldi, egész	«			Fajta:
Árpakása, aprószemű	«			
Savanyúkáposzta	«			

Budapest, 193..... hó..... napján.

.....

Az üzlet tulajdonosának aláírása.

[1]) A körte fajtáját (Sándor cár- (Alexander-, Bosc kobak, Diel vajkörte, Császárkörte, Hardenpont téli vajkörte, Serres Olivér, Vilmoskörte, Erdei vajkörte, stb.) a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni.

[2]) Leggyakrabban vásárolt, középminőségű áru. A fajta és minőség közelebbi megjelölését a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni.

[3]) A gyártmány (márka) megjelölését a »Jegyzet« rovatban fel kell tüntetni.

4. számú melléklet.

1. sz. minta.

város
..... község ..... vármegye
járás

Baromfi, tojás és tejtermékek termelői eladási ára.

193..... évi ..... hó ..... napján.

Megnevezés	Mennyiségi egység	Termelői kicsinyben[1])	Termelői nagybani[2])			Jegyzet
			legkisebb	legnagyobb	leggyakoribb	
		eladási ár fillérben				
Élő baromfi:						
csirke, rántani való	1 kg					
« sütni való	«					
tyúk	«					
réce, hízott	«					
« sovány	«					
liba, hízott	«					
« sovány	«					
pulyka, hízott	«					
Leölt baromfi:						
csirke, rántani való	«					
« sütni való	«					
tyúk	«					
réce, hízott	«					
« sovány	«					
liba, hízott	«					
« sovány	«					
pulyka, hízott	«					
Tojás	1 db 1 kg					
Tej és tejtermékek:						
Tej:						
teljes	1 l					
lefölözött	«					
Tejszín	«					
Tejfel	«					
Vaj	1 kg					
Tehéntúró:						
zsíros	«					
sovány	«					
Juhtúró	«					

.....
aláírás.

[1]) Helyi piacon történő kicsinybeni eladásnál. — [2]) Kereskedőnek való nagybani eladásnál. — Az árak mindenkor a kérdőív felső részén megjelölt városban, községben (illetve járás községeiben) *helyben* értendők.

5. számú melléklet.

2. sz. minta.

város
..... község ..... vármegye
járás

Főzelék- és zöldségfélék termelői eladási ára.

193..... évi ..... hó ..... napján.

Megnevezés	Mennyiségi egység	Termelői kicsinybeni[1])	Termelői nagybani[2])			Jegyzet
			legkisebb	legnagyobb	leggyakoribb	
		eladási ár fillérben				
Burgonya:						
őszi rózsa	1 q					
nyári «	«					
Ella	«					
Gülbaba	«					
kifli	«					
Wohltmann	«					
Krüger	«					
fojtott burgonya, rózsa	«					
« « sárga	«					
újburgonya, nagy	«					
« apró	«					
Zöldség (levél nélkül):						
sárgarépa	1 kg					
petrezselyem	«					
zeller	«					
Hagyma:						
vereshagyma	«					
fokhagyma	«					
párhagyma (póré)	«					
Káposzta:						
fejeskáposzta	«					
vöröskáposzta	«					
kelkáposzta	«					
Kelvirág (karfiol):						
levéllel	«					
levél nélkül	«					
Kalarábé (zöldje nélkül):						
őszi fajta	«					
téli fajta	«					
Zöldborsó:						
hüvelyes, velőborsó	«					
« közönséges	«					
kifejtett	«					
Zöldbab:						
hüvelyes, vajbab	«					
« közönséges	«					
kifejtett	«					
Tök:						
főzni való	«					
sütni való	«					

[1]) Helyi piacon történő kicsinybeni eladásnál. — [2]) Kereskedőnek való nagybani eladásnál. — Az árak mindenkor a kérdőív felső részén megjelölt városban, községben (illetve járás községeiben) *helyben* értendők.

Megnevezés	Mennyiségi egység	Termelői kicsinybeni[1])	Termelői nagybani[2])			Jegyzet
			legkisebb	legnagyobb	leggyakoribb	
		eladási ár fillérben				
Ugorka:						
salátának való	1 kg					
kovászolni való	«					
savanyítani való	«					
Paradicsom	«					
Zöldpaprika:						
nagy, húsos	«					
apró	«					
Cékla	«					
Torma:						
nemesített	«					
erős	«					
Paraj, tisztított	«					
Sóska, kerti	«					
Spárga:						
szóló	«					
középminőség	«					
vékony, levesnek	«					
Retek:						
fekete	«					
hónapos	csomó					
Fejessaláta	db					
Zöldtengeri:						
csemege	«					
közönséges	«					
Száraz hüvelyesek:						
Bab:						
fehér, nagy	1 kg					
« közepes	«					
« gyöngy	«					
tarka	«					
Borsó	«					
Lencse:						
nagyszemű	«					
kisszemű	«					

aláírás

[1]) Helyi piacon történő kicsinybeni eladásnál. — [2]) Kereskedőnek való nagybani eladásnál. — Az árak mindenkor a kérdőív felső részén megjelölt városban, községben (illetve járás községeiben) *helyben* értendők.

6. számú melléklet.

3. sz. minta.

város
.....község ..... vármegye
járás

Gyümölcs termelői eladási ára.

193.....évi.....hó.....napján.

Megnevezés	Mennyiségi egység	Termelői kicsinybeni[1])	Termelői nagybani[2])			Jegyzet
			legkisebb	legnagyobb	leggyakoribb	
		eladási ár fillérben				
Alma:						
elsőrendű, nemes faj,[3]) válogatott, középnagyságú ...	1 kg					
másodrendű, nemes faj,[4]) válogatott, középnagyságú	«					
közönséges fajta, hibátlan ..	«					
hibás	«					
Körte:						
elsőrendű, nemes faj,[5]) válogatott, középnagyságú ...	«					
másodrendű, nemes faj,[6]) válogatott, középnagyságú	«					
közönséges fajta, hibátlan ..	«					
hibás	«					
Szilva:						
kék, magvaváló	«					
vörös	«					
Barack, kajszi:						
nagy	«					
kicsi	«					
Őszibarack:						
fehér, középnagyságú kg-ként 14—16 db	«					
piros, középnagyságú, kg-ként 14—16 db	«					
Cseresznye:						
fekete, ropogós, nagy	«					
piros, « «	«					
Meggy, nagyszemű, kemény ..	«					

[1]) Helyi piacon történő kicsinybeni eladásnál. — [2]) Kereskedőnek való nagybani eladásnál. — Az árak mindenkor a kérdőív felső részén megjelölt városban, községben (illetve járás községeiben) *helyben* értendők.

[3]) Alma: *Elsőrendű nemes fajta:* Muskotály, Kanadai ranett, Jonathán, Batul, Téli arany parmén, London pepin, Sárga szépvirágú, Ananász ranett, stb. — [4]) *Másodrendű nemes fajta:* Casseli ranett, Törökbálint, Szercsika, Sóvári, Sikulai, Elszászi piros, Masánszky, Baumann ranett, stb.

Körte: [5]) *Elsőrendű nemes fajta:* Bosc kobak, Sándor cár (Alexander), Diel vajkörte, Császárkörte, Hardenpont téli vajkörte, Serres Olivér, Vilmoskörte, Erdei vajkörte, Liegl-körte, stb. — [6]) *Másodrendű nemes fajta:* Pap-körte, Avranchesi jó Lujza, Harrdy vajkörte, Amanlis vajkörte, Árpáskörte, Nyári Kálmánkörte, stb.

Megnevezés	Mennyiségi egység	Termelői kicsinybeni[1])	Termelői nagybani[2])			Jegyzet
			legkisebb	legnagyobb	leggyakoribb	
		eladási ár fillérben				
Szőlő:						
csemege, faj	1 kg					
közönséges	«					
Egres, érett	«					
Ribizke	«					
Szamóca, kerti, nemesített	«					
Málna	«					
Dinnye:						
sárga, faj	«					
« közönséges	«					
görög-	«					
Dió:						
nagy, papírhéjú	«					
apró, keményhéjú	«					
Mogyoró, héjas	«					
Mandula, héjas,	«					
Gesztenye, magyar	«					

.....

aláírás

[1]) Helyi piacon történő kicsinybeni eladásnál. — [2]) Kereskedőnek való nagybani eladásnál. — Az árak mindenkor a kérdőív felső részén megjelölt városban, községben (illetve járás községeiben) *helyben* értendők.

7. számú melléklet.

Indokolás

a hűtőházi tárolás és a tojás úgynevezett meszes tárolásának statisztikai felvételéhez.

Budapest székesfőváros lakosságának élelmiszerellátásában, valamint az élelmiszerárak kialakulásában a tárolt készleteknek igen jelentős szerepük van. A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal a *gabona- és lisztkészletekről* végez rendszeres adatgyüjtést, a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal pedig a *közraktárak áruforgalmát* veszi számba.

Mindezek mellett szükségesnek mutatkozik mind a budapesti, mind a vidéki hűtőházakban tárolt élelmiszerek állandó nyilvántartása is.

A hűtőházi tárolás növekvő közgazdasági jelentősége ezt az adatgyüjtést az élelmiszerpiac helyes megfigyelése érdekében nélkülözhetetlenné teszi. A tárolás végzi az élelmiszerkínálat (Budapesten: a felhozatal) és a fogyasztás *időbeli kiegyenlítését* és lehetővé teszi, hogy a nagy felhozatal vagy bő termés esetén a piac által fel nem vett mennyiség alkalmasabb időben kerüljön piacra.

Ennélfogva a hűtőházi készletek szoros összefüggésben állnak az *élelmiszerárak alakulásával* is. Egyrészt a túlkínálat okozta áresésre gyakorolnak mérséklő hatást, mikor pedig a tárolt mennyiség piacra kerül, a bekövetkező áremelkedés enyhítésére gyakorol befolyást.

A hűtőházak jelentőségét emeli még az a körülmény is, hogy az egyébként gyakran szakszerűtlenül tárolt élelmiszerekből tetemes mennyiség romlik meg.

A jelzett gazdasági összefüggésekre való tekintettel igyekezett a *gyakorlati élet* már eddig is a tároló készletekről — legalább becslésszerű — tájékozódással bírni. Az élelmiszerpiac tudományos megfigyelésénél pedig szükség van a hűtőházi készletek pontos ismeretére:

a) a felhozatal elosztásának kérdésénél,
b) a tényleges fogyasztásra került mennyiség megállapításánál,
c) a kínálat, a fogyasztás és az áralakulás összefüggésének vizsgálatánál.

A hűtőházi tárolás *legfontosabb árucikkei* a hús, sózott szalonna, vágott baromfi, vad, tojás és gyümölcs. A tojás tárolása tekintetében azonban a hűtőházak adatai csak részlegesek, minthogy jelentékeny tojásmennyiség csak úgynevezett »*meszes pincékben*« tárol. Abból a célból tehát, hogy a tojásforgalomról, készletekről és fogyasztásról helyes képet kapjunk, szükséges még kiegészítésképen ezt az elraktározási módot is statisztikailag számbavenni.

Az állandó adatgyüjtés tehát Budapesten a következő intézményekre terjedne ki:

1. Nyilvános hűtőházak:
   Magyar Élelmiszerszállító és Árukereskedelmi Rt., Kőbányai Polgári Serfőző és Szent István Tápszerművek Rt.
2. Budapest Székesfőváros Községi Élelmiszerárusító Üzeme.
3. Marha- és Sertésközvágóhíd hűtői.
4. A Kőbányai Polgári Serfőző és Szent István Tápszerművek Rt. nyilvános meszes pincéje.
5. A tojás »meszes« raktározásával foglalkozó tojás nagy- és kiskereskedők.

Az adatszolgáltatás kétféle nyomtatvány segítségével hajtható végre. A »*Kérdőív a hűtőházakban tárolt élelmiszerekről*« című mintát a hűtőházak töltik ki. A felsorolt áruk a hűtőházak legfontosabb cikkei.

Meg kell kísérelnünk azt is, hogy legalább becslésszerű adatokat kapjunk a kitárolt élelmiszerek elszállítási helyére vonatkozólag. Az itt megadott adatok az árak további sorsát illetően természetesen csak tájékoztató jelleggel bírhatnak.

A »*Kérdőív a meszes tárolású tojásmennyiségekről*« című nyomtatvány az úgynevezett meszes pincékben tárolt tojáskészletek állandó nyilvántartására szolgál. Az utolsó kérdőpont itt is kísérletet tesz arra, hogy a kitárolt árumennyiség rendeltetéséről tájékozódást nyujtson.

Az adatszolgáltatás időpontja tekintetében célszerűnek látszik a kéthetenkinti begyüjtés, amely az adatszolgáltatók nagyobb megterhelését nem okozza és mégis megfelelően sűrű időközökben tájékoztat a készletek és a forgalom alakulásáról. A begyüjtés posta útján történhetik.

A megindítandó adatgyüjtés a felsoroltak értelmében lényeges kiegészítését jelenti a készletstatisztikának. Ezen a téren azonban az új felvétel az első lépést jelenti csupán és a közeljövőben az egyéb helyeken tárolt, igen tekintélyes élelmiszermennyiségek számbavételére is lehetőséget kell találni.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
STATISZTIKAI HIVATALA
VIII., SÁNDOR-UTCA 8.
Telefon: 13—84—86.

8. számú melléklet.

Kérdőív

a hűtőházakban tárolt élelmiszerekről.

A hűtőház cége: .....

Az adatok mely időszakra vonatkoznak? 193.....év.....hó I. felére (1—15 nap) II. felére (16. naptól a hó végéig)

Az árucikk megnevezése	Mennyiségi egység	Készlet az időszak elején	Betárolás (a fent jelzett félhónap folyamán)	Kitárolás (a fent jelzett félhónap folyamán)	Készlet az időszak végén	A kitárolt mennyiségből a hűtőház vezetőségének tudomása szerint Budapestről elszállíttatott: vidékre	A kitárolt mennyiségből a hűtőház vezetőségének tudomása szerint Budapestről elszállíttatott: külföldre
Hús:							
marhahús	q						
leölt borjú, borjúhús	«						
sertéshús (félsertés)	«						
egyéb (juh, bárány, stb.) ...	«						
Sózott szalonna.....	«						
Sertészsír	«						
Vad, vadhús	«						
Vágott baromfi	«						
Tojás	félláda[1])						
Vaj	q						
Egyéb tejtermék	«						
Gyümölcs	«						
Déligyümölcs	«						
Zöldség és főzelékfélék	«						
Egyéb áruk (a lehetőség szerint részletezve):							

[1]) Az egész ládában tárolt tojás 720 darabos fél (lapos) ládára átszámítandó. Beküldendő *minden hó 5-én és 20-án* a megelőző félhónap adataival.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
STATISZTIKAI HIVATALA
VIII., SÁNDOR-UTCA 8.
Telefon: 138—486

9. számú melléklet.

Kérdőív
a meszes tárolású tojásmennyiségről.

A cég megnevezése: .....

telephelye: .....kerület, ...utca, út, tér .....házszám.

Az adatok mely időszakra vonatkoznak? 193.....év .....hó { I. felére (1—15 nap)[1] / II. « (16 naptól a hó végéig)[1] }

Megnevezés	Darab tojás
Készlet az időszak elején	
Betárolás a félhónap folyamán	
Kitárolás a félhónap folyamán	
Készlet az időszak végén	
A kitárolt mennyiségből: budapesti fogyasztásra került	
elszállíttatott vidékre	
elszállíttatott külföldre	

Ha a feltüntetett tojásmennyiség nem saját helyiségében (pincéjében) tárol, úgy **a raktározás helye** (pontos címe) feltüntetendő:

..... cégnél

.....ker., ...utca, út, tér .....házszám.

A kérdőívet **félhavonkint** kell kitölteni, kivéve, ha a Statisztikai Hivatal külön levélben az adatszolgáltatásra más időpontot jelöl meg. Ezek szerint a megelőző félhónap adatait **minden hó 1.-én és 16.-án** kell a kérdőívbe bejegyezni és azt **még a kitöltés napján** a Statisztikai Hivatalnak — a portómentes válaszboríték felhasználásával — postára kell adni.

A kérdőív kizárólag a cég által úgynevezett »meszes« eljárással tárolt tojásmennyiségre vonatkozik. A hűtőházakban raktározott tojásmennyiséget ennél az adatgyüjtésnél nem vesszük tekintetbe.

Az adatszolgáltatás az 1929. évi XIX. t.-c. 14. §-a értelmében kötelező. Ugyane törvény 21. §-a értelmében a kérdezett adatok adóztatási célra fel nem használhatók és nem egyénenkint, hanem csak területi és tárgy szerinti összefoglalásban tehetők közzé.

[1]) A meg nem felelő törlendő.

MARKTFORSCHUNGSARBEITEN. — I. TEIL.

ZUSAMMENFASSUNG.

Errichtung und Tätigkeit der Abteilung für Marktforschung und Preisstatistik.

Der Bürgermeister der Haupt- und Residenzstadt Budapest hatte im Jahre 1937 im Rahmen des Kommunalstatistischen Amtes die Organisierung einer Abteilung für Marktforschung und Preisstatistik angeordnet. Die neue Abteilung hat im Dienste der Verwaltung des Approvisionierungswesens im Herbst 1937 ihre Tätigkeit aufgenommen. Die Arbeiten werden unter Leitung eines Obernotärs des Kommunalstatistischen Amtes den jeweiligen Aufgaben entsprechend von 30—35 Personen versehen.

Materialsammlung. Die erste Aufgabe bestand in der Zusammenstellung des erforderlichen Quellenmaterials. Das auf einheitlichen Tafeln kartothekartig geführte *Zahlenmaterial* haben verschiedene statistische Veröffentlichungen, handschriftliche Aufzeichnungen sowie unmittelbar die Institutionen der Lebensmittelversorgung geliefert. Die vom Gesichtspunkt der Marktforschung notwendigen wichtigeren Fachartikel der Fach-, bzw. Tagespresse werden von der Abteilung kurz zusammengefasst. Das so gewonnene »*Nachrichtenmaterial*« ist, nach Waren geordnet, leicht zu überblicken. Nach ähnlichem System sind auch die sich auf die Lebensmittelversorgung beziehenden Rechtsvorschriften zusammengestellt worden.

Neue statistische Erhebungen. Die Marktforschung bedarf einer tunlichst vollkommenen *Preisstatistik;* zu diesem Behufe werden vom Amte 5000 Kaufleute in die statistische Datenlieferung mit bindender Kraft einbezogen. Bisher ist zur Anlegung einer derart umfangreichen Preisstatistik noch nirgends ein Versuch unternommen worden.

Für die Marktforschung ist auch die Kenntnis der von den Urproduzenten erzielten Lebensmittelpreise *(Erzeugerpreise)* erforderlich. Die Datensammlung erfolgt im Wege der Landwirtschaftskammer für das Donau-Theiss-Becken, vorerst von 21 Orten aus. Ein weiterer Ausbau auf das Gebiet der übrigen 4 Kammern wäre wünschenswert. Das kgl. ung. Aussenhandelsamt informiert sich durch Vermittlung seiner Exposituren ebenfalls über die Preise der wichtigeren Ausfuhrmärkte. Die Preismeldungen erhält auch die Marktforschungsabteilung und verarbeitet sie.

Die Abteilung für Marktforschung und Preisstatistik baut eine Erhebung der in den *Kühlhäusern* lagernden Lebensmittelmengen sowie der sogenannten Kalkeiervorräte aus; sie soll zweimal monatlich erfolgen.

Um das aus neuen Erhebungen stammende sowie von verschiedenen Ämtern erhaltene Quellenmaterial für die Marktforschung nutzbar zu machen, war die Abteilung genötigt, auch *statistische Bearbeitungen* durchzuführen.

Vom Januar 1938 an wurde das auf die Lebensmittelversorgung und die Preise bezügliche Material der »Statistischen Monatshefte« (Statisztikai Havifüzetek) wesentlich erweitert.

Ausbau von Verbindungen. Die neue Abteilung hat in erster Reihe mit den Institutionen für die Lebensmittelversorgung der Hauptstadt die Verbindung aufgenommen. Die Marktforschungsabteilung hat die Zusammenfassung der täglichen Warenzufuhr für die Märkte und Markthallen im Jahre 1937 nach Herkunftsorten (Aufgabeorten) übernommen. Es sind vorbereitende Schritte auch für eine Neugestaltung der Notierungen der Gross- und Kleinhandelspreise in den Markthallen erfolgt. Es wurden zwecks Förderung der Datenlieferung und des fachmässigen Zusammenwirkens Verbindungen mit sämtlichen wichtigeren hauptstädtischen Institutionen geschaffen: der Direktion der Viehmärkte und Schlachthäuser, dem Kommunalen Lebensmittelbetrieb und der Kommunalen Brotfabrik, mit der Viehmarkt-Geldverkehrs-A.-G. der Haupt- und Residenzstadt Budapest, die die finanzielle Abwicklung des Lebendviehumsatzes besorgt, sodann mit dem Kommunalen Pferdefleischbetrieb, mit der hauptstädtischen Chemischen- und Lebensmittel-Untersuchungsanstalt usw.

Ausser den hauptstädtischen Institutionen ist auch mit den zuständigen Ministerien, staatlichen Organen, Landwirtschaftlichen Kammern, mit der Handels- und Gewerbekammer, mit dem Baross-Bunde, mit der Budapester Waren- und Effektenbörse, mit dem Veterinäramt in Kőbánya, mit den verschiedenen Gewerbekorporationen, Vereinigungen usw. eine Verbindung angebahnt worden.

Fachliche Forschungsarbeit. Die Lösung der eigentlichen Aufgaben der Marktforschung hat innerhalb der Abteilung die Errichtung von *einzelnen Fachgruppen* notwendig gemacht. Die Arbeiten wurden in 4 Fachgruppen betrieben: I. Lebendvieh-Fleisch; II. Tierische Produkte (Milch, Molkereiprodukte, Eier); III. Getreide, Mehl, Brot; IV. Grünzeug, Gemüsesorten, Obst.

Das System der in der Abteilung für Marktforschung und Preisstatistik verrichteten Arbeiten ist im allgemeinen die *Detailuntersuchung*. Die eingehendste Analyse des Warenmarktes: die Untersuchung der Produktion, der Zufuhr, des Verbrauches, der Preisgestaltung, der Preisspannen und Preiskomponenten (Kostenelemente) sowie die Ermittlung der Zusammenhänge der aufgezählten Faktoren erfordern die Anwendung der monographischen Methode. Nach diesem System werden die aus den verschiedensten Quellen geschöpften Angaben zusammengestellt und in Einklang gebracht, die fehlenden Einzelheiten mit durch Schätzung gewonnenen Zahlen ergänzt, schliesslich die gewonnenen Ergebnisse und Folgerungen zusammengefasst.

Die Referenten führen die notwendigen Berechnungen der Forschungen einheitlich auf sogenannten Arbeitstafeln durch, aus denen nicht nur der Gang ihrer Arbeit, sondern auch deren ganze Methode erhellt. Die wichtigsten Zahlenreihen der erzielten Ergebnisse werden von den Referenten durch einfache Liniendiagramme veranschaulicht. Es hat sich erwiesen, dass dieses Verfahren der zweckmässigste Weg zur Aufdeckung der Zusammenhänge und Feststellung der Gesetzmässigkeiten ist.

Der folgende Teil des Berichts zeigt die Approvisionierungsverhältnisse Budapests im Jahre 1937 in der Beleuchtung der Methoden, Angaben und Folgerungen der Marktforschung auf.

I. Lebendvieh, Fleisch.

Gestaltung und Bestimmungselemente der Schweinepreise. Die auf die Fleischpreise bezüglichen Untersuchungen der Abteilung sind von den Preisen für Lebendvieh ausgegangen und erstreckten sich bis zu den Verbraucherpreisen für Fleisch und Fett. Die Schweinepreise sind in den letzten 3 Jahren um rund 30% gestiegen, haben jedoch noch nicht das Preisniveau von 1928—29 erreicht. Unter den Preisbildungselementen wirkt auf der Angebotseite *die Rentabilität der Schweinehaltung*, bzw. Mästung. Den Aus-

gangspunkt der Untersuchungen bildeten die Arbeiten amerikanischer und deutscher Forscher. Die Dynamik des Schweinemarktes geht auch in Ungarn mit sehr starken Wellenbewegungen einher. Die günstige Rentabilität führt zur Erweiterung der Mästungstätigkeit und hiedurch nach gewisser Zeit zum Ansteigen des Angebots, also zugleich zum Preissturz. Die geringere Rentabilität übt eine entgegengesetzte Wirkung aus. Die Überproduktion oder der Mangel gelangt wegen der Zucht- und Mastperiode nur verspätet zum Ausdruck. Wir haben den Preis für 1 kg Mastschwein mit dem Preise des zur Gewichtszunahme (1 kg Gewichtszunahme = 5·4 kg Mais) erforderlichen Maises verglichen. Nähern sich die beiden Preiskurven, so ist die Mästung mit Verlust verbunden, weil der Unterschied sämtliche übrigen Kosten tragen muss. Die Rentabilität zeigt eine alle 3—4 Jahre sich wiederholende Wellenbewegung. Weitergehend haben wir den Preis des 170 kg schweren Mastschweines mit den Preisen für das 70 kg wiegende Magerschwein und der für die Gewichtszunahme um 100 kg erforderlichen Futtermittel verglichen. Der Magerschweinpreis bewegt sich im Falle eines höheren Maispreises auf einem niedrigeren, bei günstiger Rentabilität auf einem höheren Preisniveau, weswegen er bis zu einem gewissen Grade eine ausgleichende Rolle spielt. In den Jahren 1935—37 legen die Daten von die Mästung fördernden Marktverhältnissen Rechenschaft ab.

Der Schweinebestand des Landes weist einen Zusammenhang mit der Rentabilität auf. Die repräsentative Schweinemästungsstatistik des Ackerbauministeriums berichtet hinsichtlich der Zahl der neuerdings zur Mästung eingestellten Schweine über eine gleichgeartete Wellenbewegung.

Der Budapester *Schweineauftrieb* war im Jahre 1935 zufolge des durch die Budapester Schlachtbrücke abgewickelten gesteigerten Fleischexports stark angewachsen. Auch im Jahre 1937 deutet der Auftrieb (607.639 Stück) auf eine entsprechende Versorgung des Marktes hin.

Der Auftrieb hat regelmässig zwei Hauptsaisons im Jahre (Mai—Juni und November—Januar). Das ist mit den beiden Mästungsperioden der kühleren Jahreszeiten zu erklären ; ausserdem mag es mit dem im voraus in Rechnung gestellten grösseren Winterbedarf sowie mit dem regelmässigen Ausfuhrrückfall im Sommer zusammenhängen.

Die *Saisonschwankung der Preisgestaltung* ist nicht so gleichmässig. In dem einen Jahre entfällt das Maximum auf die erste, im anderen auf die zweite Hälfte des Jahres. Man könnte vielleicht diejenigen Jahre als am meisten charakteristisch annehmen, in denen auf beide Jahreshälften ein Maximum fällt. In diesen Jahren ist die Preisgestaltung sozusagen das Spiegelbild der Saisonschwankung des Auftriebs.

Die Lage auf dem Schweinemarkte kann nur bei Berücksichtigung des *Exports* vollkommen beurteilt werden, weil die Erzeugung den heimischen Bedarf wesentlich überschreitet. Die Ausfuhr an lebenden Schweinen hält das ganze Jahr über an ; Halbschweine werden hauptsächlich in den Wintermonaten exportiert. Im Durchschnitt der Jahre 1932—34 hat Ungarn 216.000, in den Jahren 1935—37 jedoch 489.000 Stück Schweine ausgeführt. Die ausländische Preisgestaltung ist von grosser Auswirkung auch auf die Inlandspreise.

Die Wirkung der Preisbildungselemente war die folgende : das Sinken der Preise infolge der Wirtschaftskrise nach 1932 war mit einer weiteren Verschlechterung der Rentabilität verbunden, was das Angebot verringerte. Deshalb erfolgte in den Jahren 1935—37 eine bedeutsame Preissteigerung. Der Rückgang des Angebots wurde auch dadurch gefördert, dass die Landwirte angesichts der günstigeren Gestaltung der Rentabilität der Mästungen nach einer Hebung ihres stark eingeschränkten Schweinebestandes strebten und weniger Tiere für den Markt heranzüchteten. Im Jahre 1937 liessen sich indessen bereits die Zeichen einer günstigeren Versorgung des Marktes sehen, weshalb die Preise beständig wurden.

Gestaltung des Schlachtviehpreises und seine Bestimmungselemente. *Der Preis des Schlachtviehes* hat sich im letzten Jahrzehnte in grossen Zügen jenem des Schweines

ähnlich gestaltet. Nach dem im Jahre 1929 erreichten Maximum trat ein Preissturz ein, der 1933 den Tiefpunkt erreichte und bis 1935 stagnierte. Dann setzte ein Anstieg ein, der zunächst steil aufwärts führte, dann langsamer wurde, und nach Oktober 1937 kehrte sich die Richtung der Kurve um. (Preise im Monat Januar: 1936: 41, 1937: 65, und 1938: 68 Fillér pro kg.)

Die Marktforschungsabteilung hat Versuche zur Berechnung der *Mästungsrentabilität* angestellt. Hier hat die Relation des Schlachtvieh- und Mastfutterpreises die Rentabilität zum Ausdruck gebracht. Der erwähnte Quotient war in den Jahren 1928, 1932 und 1935 ungünstig, in den Jahren 1936 und 1937 günstig, dann wiederum von einer stark rückgängigen Tendenz.

Der Zusammenhang zwischen dem Preise und der Mastrentabilität ist bei dem Schlachtviehe nicht so unvermittelt, wie bei dem Schweine; das Rindvieh wird nämlich nicht ausschliesslich zur Fleischerzeugung verwendet (Zugkraft, Milcherzeugung, Kalbszucht, Dünger usw.) Überdies verhindert auch die längere Dauer der Zuchtperiode die Anpassung an die Preisgestaltung.

Die Mästungsstatistik des Ackerbauministeriums berichtet über die Ausbreitung der Mästungstätigkeit in den Jahren 1935—37. Dies stand mit dem Ansteigen der Mästungsrentabilität in Zusammenhang, dabei ist auch die Menge der Futtermittelerzeugung von entscheidendem Einflusse auf die Mästung.

Der Umsatz des Budapester Rindermarktes zeigt seit langen Jahren eine sinkende Tendenz. Hiefür können drei Ursachen angegeben werden: 1. der Rückgang des Rindfleischverbrauches in Budapest, 2. die Ablenkung der Ausfuhr vom Budapester Markte und 3. die Vergrösserung des unmittelbaren Provinzumsatzes der Schlachtbrücke (mit Umgehung des Marktes).

Die Rinderausfuhr war im Jahre 1936, namentlich aber im Jahre 1937 kraftvoller, als in den vorangegangenen Jahren. Im Zusammenhang mit diesem Umstand fiel der Anteil der Ochsen im Budapester Umsatz zurück.

Die Saisonschwankung auf dem Schlachtviehmarkte findet in der Mästungstätigkeit ihre Erklärung. Dank den hauptsächlich im Herbste erfolgenden Masteinstellungen ist die Verwertung, eine 5—7 Monate umfassende Mästungsperiode gerechnet, im zweiten Viertel des Jahres am grössten. Dies ist nicht nur am Budapester Auftrieb, sondern auch an der Ausfuhr zu ersehen. Das Jahres-Minimum des Auftriebs tritt in den Monaten November-Dezember ein. Der Preis ist in den Monaten Juli-August (eventuell September) am höchsten und fällt dann ab.

Die Preisgestaltung des Fleisches; Preisspanne für Lebendvieh-Fleisch. Die Ableitung der Fleischpreise aus den Lebendviehpreisen erfolgt mittels Berechnung der Preisspannen. Diese sind von Brutto-Charakter, d. h. nicht identisch mit dem Begriff des Reingewinns, weil sie die das Fleisch belastenden Steuern, Gebühren, Taxen, die Verarbeitungskosten und auch die allgemeinen Unkosten der Fleischindustrie in sich schliessen. Dennoch sind die Preisspannen geeignet, nachzuweisen, ob die Fleischteuerung auf das Ansteigen der Lebendviehpreise oder auf eine Änderung der sonstigen Lasten der Fleischindustrie zurückzuführen ist. Bei der Preisspannenberechnung müssen berücksichtigt werden: 1. die im Laufe der Verarbeitung auftretenden Gewichtsverluste, 2. die aus dem Lebendvieh gewonnenen Fleischprodukte von verschiedener Menge, Qualität und von verschiedenem Preise. Als Vorbedingung für die Berechnungen hat die Abteilung Verhältniszahlen über Schlachtausbeute und Fleischgewinnung festgestellt.

Die Methode der Untersuchungen der Marktforschungsabteilung war im allgemeinen die folgende: 1. Festsetzung durchschnittlicher Lebendviehpreise. (Mengenmässig gewogen aus den nach Rasse, Geschlecht und Qualität spezifizierten Preisen.). 2. Festsetzung durchschnittlicher Gross- und Kleinhandelsfleischpreise auf Grund der Gewinnungsverhältniszahlen und der Preise der einzelnen Fleischsorten. 3. Ver-

gleichung der Gestaltung der erhaltenen Durchschnittspreise. 4. Gegenüberstellung der aus 100 kg Lebendvieh gewinnbaren Fleischmenge und Nebenprodukte mit den Preisen für Lebendvieh. 5. Untersuchung der Spanne zwischen Gross- und Kleinhandelsfleischpreis mit ähnlichem Verfahren.

Spanne zwischen den Preisen für Lebendvieh und Rindfleisch. Aus 100 kg Lebendvieh können im grossen durchschnittlich 52 kg Fleisch gewonnen werden. Bei der Errechnung der Spanne zwischen dem Grosshandelswert dieses Fleisches und dem Preise für 100 kg Lebendvieh muss auch die Verwertung der Nebenprodukte mit in Betracht gezogen werden.

	1935.	1936.	1937.
	Jahresdurchschnitt in P		
Preis für 100 kg Lebendvieh	38·50	55·03	66·08
Wert der gewinnbaren Nebenprodukte (Häute, Innereien, Talg usw.)	11·74	14·87	18·33
Verbleibt für den Fleischwert, »Gestehungspreis«	26·76	40·16	47·75
Durchschnittswert im Grosshandel für 52 kg Fleisch	46·71	57·63	70·55
Spanne:			
in absoluten Zahlen	19·95	17·47	22·80
in v. H. des Lebendviehpreises	51·8%	31·7%	34·5%

Die Spanne zwischen dem Gross- und dem Kleinhandelspreis für Rindfleisch ist, unter Berücksichtigung der bei den Kleinhandelsbetrieben sich ergebenden Mengenunterschied von 15% (Talg, Knochen und Kalo) die folgende:

	1935.	1936.	1937.
	Jahresdurchschnitt in P		
Spanne zwischen dem Grosshandelspreis für 100 kg Fleisch und dem Preis der aus diesem im Kleinhandel verkaufbaren Menge	31·37	35·11	34·80
In v. H. des Grosshandelspreises	34·9%	31·7%	25·7%

Bei der Errechnung des Kleinhandelswertes ist der Preis der einzelnen Fleischsorten (Schal, Schulter, Brust usw.), auf Grund der durchschnittlichen Gestehungsverhältniszahlen gewogen, in Rechnung gestellt worden.

Auf diese Weise gestaltet sich die Spanne zwischen dem Lebendvieh und dem Kleinhandelsfleischwert folgendermassen:

In absoluten Zahlen	36·27	35·73	40·88
In v. H. des Lebendviehpreises	94·2%	64·9%	61·9%

Die Preisspannen sind in der Sommersaison im allgemeinen niedriger, während sie im Winter sich ausdehnen. Bei Preisänderungen beständigeren Charakters folgten die Kleinhandelspreise den Lebendviehpreisen mit einer gewissen Verspätung nach.

Bei Preissteigerungen erhöht sich zwar der absolute Wert der Spanne, das Verhältnis des in Prozenten ausgedrückten Lebendviehpreises fällt jedoch ab.

In starkem Masse werden die Veränderungen der Preisspanne zwischen Lebendvieh und Fleisch durch die Verwertungsverhältnisse der Nebenprodukte beeinflusst. Namentlich schwankt der Preis für Rindshäute stark. Insofern der grössere Teil des Lebendviehpreises auf die Nebenprodukte (Häute) entfällt, so kann die auf das Fleisch entfallende Preisspanne abnehmen, während im entgegengesetzten Falle die Preisspanne sich ausdehnt.

In diesem Zusammenhange ist festzustellen, dass die Zunahme der Fleischpreise zum überwiegenden Teile der Verteuerung der Lebendviehpreise entsprechend erfolgt ist. Die Überwälzung der durch die Verteuerung verursachten Spanne auf das Fleisch ist durch die mittlerweile erfolgte günstigere Verwertung der Häute hinausgezögert worden. Auch die Preisspanne hat sich ausgedehnt, wenn auch nicht der Steigerung des Lebendviehpreises proportionell entsprechend.

Spanne zwischen den Preisen für Lebendkalb und Kalbfleisch. In ähnlicher Weise erfolgten die Berechnungen hinsichtlich der Preisspannen des Kalbfleisches. Die Spanne zwischen den Preisen für Lebendkalb und geschlachtetes Kalb (im Fell, bei Verwertung en gros) betrug im Jahre 1937 durchschnittlich 12·54 P, während die Spanne zwischen den Preisen für Lebendkalb und Kalbfleisch im Kleinen (bei Berücksichtigung des Fellwerts) 58·53 P betrug, d. h. 55·2% des Preises für Lebendkalb.

Die gleichen Berechnungen stellte die Abteilung hinsichtlich der Beschaffung geschlachteter Kälber und der Verwertung von Kalbfleisch im Kleinhandel an.

Der Preis für lebende Kälber weist von 1930 bis 1932 eine Verbilligung, in den Jahren 1936—37 aber eine Teuerung mit starken Saisonschwankungen auf. Der Kleinhandelsfleischpreis folgt nicht pünktlich der Gestaltung des Grosshandelspreises für Lebendkalb oder geschlachtetes Tier, und deswegen schwankt die Preisspanne in starkem Masse. Im verflossenen Jahre indessen hat der Kleinhandelsfleischpreis beinahe genau auf die hochgradigen Schwankungen des Lebendkalbpreises reagiert.

Spanne zwischen den Preisen für Lebendschwein, Schweinefleisch und Fett. Als Basis der Berechnungen dienten die auf das Fettschwein bezüglichen Daten. Auch hier wurde der Wert der Nebenprodukte vom Werte des lebenden Tieres in Abzug gebracht, und der solcherart gewonnene »Gestehungspreis« bildete die Grundlage für die weiteren Berechnungen. Der Gang des Verfahrens war der nachstehende :

	1935.	1936.	1937.
	Jahresdurchschnitt in P		
Preis für 100 kg Lebendschwein	83·71	101·67	109·79
Hievon sind abzuziehen :			
durch die Verwertung von Innereien (4·8 kg)	3·27	4·30	4·88
von Magen und Därmen	—·48	—·82	—·91
Verbleibt für Fleisch und Fettware, »Gestehungspreis«	79·96	96·55	104·—

Diese Daten können mit dem Gross- (Speck-Halbschwein) oder Kleinhandelswert der gewinnbaren Mengen verglichen werden. Als Beispiel mögen hier verzeichnet sein :

Verwertung im Kleinhandel :	1935.	1936.	1937.
	Jahresdurchschnitt in P		
4·1 kg Kotelett	7·18	8·34	9·47
17·1 « Keule, Schulter, Garbe	23·13	29·61	33·66
2·8 « Rippen	3·25	4·15	4·58
5·7 « Kopf, Füsse	3·13	4·05	4·48
4·8 « Schmer	7·32	8·38	8·70
30·4 « Speck	41·60	47·75	49·65
Durch Ausschmelzen von 20 kg Fettstücken gewonnen :			
15 « Fett	22·38	25·98	27·16
2·6 kg Grieben	4·10	4·77	5·04
Insgesamt 82·5 kg	**112·09**	**133·03**	**142·74**
Preisspanne gegenüber dem Gestehungspreis :			
in absoluten Zahlen	32·13	36·48	38·74
in v. H. des Lebendschweinpreises	38·4%	35·9%	35·3%

In gleicher Weise wurde die Spanne zwischen den Preisen für Speckhalbschwein und Kleinhandelsfleischpreis berechnet.

Von gewissen intermediären Schwankungen abgesehen, weist die Preisspanne beim Schweinefleisch seit 1933 geringere Veränderungen als beim Rind- und Kalbfleisch auf. Die im übrigen geringfügigere Preisteuerung des Fleisches ist auch hier auf die Zunahme des Lebendviehpreises zurückzuführen.

Die das Fleisch belastenden Steuern, Gebühren und Taxen. Die nach der Festsetzung der Preisspannen folgende Aufgabe ist die Untersuchung der Preiskomponenten. Zu diesen gehören u. a. die Steuern, Gebühren und Taxen.

Die Taxierung ist seit 1934 unverändert, es ist also nur in den Summen jener Unkosten eine Änderung eingetreten, die in den Prozenten des Verkaufspreises festgestellt sind. Indessen sind auch diese Kosten nicht die Urheber, sondern lediglich die Folgewirkungen der Fleischverteuerung.

Die Kosten gliedern sich in zwei grosse Gruppen: 1. solche, die den Verkäufer des Viehes 2. solche, die den Käufer (Schlächter) belasten. In jeder dieser Gruppen kann man drei weitere Teile unterscheiden: *a)* in v. H. des Preises, *b)* laut Gewicht, *c)* laut Stück festgesetzte Spesen. Die Abteilung hat die auf 100 kg Lebendgewicht und 100 P Kaufpreis entfallenden Kosten errechnet.

Zieht man die den Käufer belastenden Spesen von den oben errechneten Preisspannen ab, so kann jener Teil der Spanne festgestellt werden, der als Bruttogewinn des Fleischgewerbes (Grosschlächter und Kleingewerbetreibende) betrachtet wird und der zur Deckung der ständigen Kosten sowie des Nutzens dient.

Es ist eine viel umstrittene Frage, in welchem Masse im Fleischpreise die öffentlichen Abgaben und sonstigen tarifarischen Lasten beteiligt sind. Laut den Endergebnissen der Berechnungen betrug die Belastung im Januar 1938:

	Auf 1 kg Fleisch, Fillér	In v. H. des Kleinhandelsfleischpreises
im Falle von Rindfleisch	27	11·6
« « « Kalbfleisch	29	11·0
« « « Schweinefleisch und Fett	22	13·0

Die im Berichte vorkommenden sämtlichen Berechnungen beziehen sich nur auf die den Fleischumsatz unmittelbar belastenden Posten, aber nicht auf die direkte Steuer der Fleischgewerbetreibenden. Andererseits ist aber in Betracht zu ziehen, dass die tarifarischen Lasten zum Teil (z. B. die Schlachtgebühr) einen Gegendienst für die Benützung der Einrichtungen bedeuten, also nur teilweise als öffentliche Lasten bezeichnet werden können.

Budapests Fleischumsatz und Fleischkonsum. Die Marktforschungsabteilung stellt monatlich den Fleischverbrauch der Hauptstadt unter Berücksichtigung sämtlicher Phasen des Umsatzes fest. Der Bericht teilt nur die Endergebnisse der umfangreichen Berechnungen mit.

Hinsichtlich des Konsums von *Rindfleisch* werden vom Gewicht (52% des Lebendgewichts) der im Budapester Hornviehschlachthaus geschlachteten Tiere in Abzug gebracht: der Versand nach der Provinz und nach dem Auslande, die nur für industrielle Zwecke brauchbare, in Beschlag genommene sowie die für Salamifabrikation verwendete Menge, ferner die sich bei der Verwertung ergebenden industriellen Knochen, Talg und Kalo. Der andere geringere Teil der konsumierten Fleischmenge wird unmittelbar aus der Provinz in geschlachtetem Zustande zugeführt. Der gesamte Budapester Rindfleischverbrauch weist in den letzten Jahren (1933: 115.183 Meterzentner, 1936: 101.599 Meterzentner, 1937: 86.964 Meterzentner), hauptsächlich wegen der Teuerung, eine sinkende Tendenz auf.

Mit ähnlicher Methode wurde auch die Errechnung des *Kalbfleischverbrauchs* bewerkstelligt. Hier wird indessen ein bedeutender Teil der konsumierten Fleischmenge (etwa die Hälfte) in Form geschlachteter Kälber in die Hauptstadt gebracht.

Der Kalbfleischverbrauch in den vorhin erwähnten drei Jahren war der folgende: 1933: 73.480 Meterzentner, 1936: 66.023 Meterzentner, 1937: 55.260 Meterzentner.

Demgemäss ist, wie im Rindfleischkonsum, auch hier ein Rückfall zu beobachten.

An *Schaf-, Lamm- und Ziegenfleisch* hat die Hauptstadt 1933 nur 3.661, 1936 bereits 5.602 Meterzentner und 1937 schliesslich 6.009 Meterzentner konsumiert.

Feststellung des *Schweinefleischverbrauchs :* Mit Abzug des Versandes nach der Provinz und nach dem Auslande, der Beschlagnahmen und der für die Salamifabrikation verwendeten Menge von der hiesigen Erzeugung kann die für den allgemeinen Budapester Konsum verbleibende Menge errechnet werden. Zur Fleischerzeugung auf der Schlachtbrücke tragen noch die Schlachtungen der Kőbányaer Schweinemastställe sowie jene in den Haushaltungen bei. Ferner muss man die aus der Provinz in der Fleischuntersuchungsstation eingelangte Fleischmenge sowie die in Postpaketen eingetroffenen Fleischtransporte in Rechnung ziehen. Demgemäss betrug der gesamte Budapester Schweinefleischverbrauch 1933 : 187.113 Meterzentner, 1936 : 221.531 und 1937 : 230.032 Meterzentner.

Der Schweinefleischverbrauch weist also eine sich bessernde Tendenz auf und ersetzt teilweise den Rückgang des Rind- und Kalbfleischkonsums.

Die obigen Berechnungen ergänzen noch die Daten für Salami- und Büchsenfleisch-, Pferdefleisch-, Geflügel-, Wild- und Fischverbrauch.

Der gesamte Fleischverbrauch der Hauptstadt betrug :

1933	55,179.000	Kilogramm
1936	54,639.000	«
1937	55,043.000	«

Diese Menge verteilte sich im Jahre 1937 nach Fleischsorten folgendermassen :

Rindfleisch	16%
Kalbfleisch	10%
Schweinefleisch	42%
Geflügelfleisch	22%

Auf die übrigen Fleischsorten sowie auf den Wild- und Fischverbrauch entfallen zusammen 10%. In demselben Jahre betrug die Kopfquote des Fleischverbrauchs 51·04 kg, um 2·4 kg weniger, als im Jahre 1933. Das Endergebnis der Fleischverbrauchsdaten ist für die Jahre 1936—37 nicht günstig; der Rückgang ist durch die Fleischverteuerung verursacht worden. Der Pferdefleischkonsum ist gestiegen, doch hat auch der Genuss von Geflügel und Fischen zugenommen.

Im Zusammenhang mit der Feststellung des Fleischverbrauchs hat die Marktforschungsabteilung ihre Untersuchungen auch auf die *Daten für Fettware (Speck, Schmer, Fett)* erstreckt. Die hiesige Erzeugung bezifferte sich im Jahre 1937 auf 370.997 Meterzentner. Von diesem Quantum müssen der Versand nach der Provinz und nach dem Auslande sowie der beim Einschmelzen von Fett vorkommende Gewichtsverlust in Abzug gebracht werden. Im Endergebnis gelangten von der hiesigen Fettwarenerzeugung 169.749 Meterzentner zum Budapester Verbrauch. Die Zufuhr aus der Provinz betrug 16.185 Meterzentner, so dass der Gesamtkonsum Budapests in Fettwaren 185.934 Meterzentner ausmachte. Die hauptstädtische Bevölkerung hat im verflossenen Jahre pro Kopf durchschnittlich 17·24 kg Schweinefett und -Speck verzehrt.

II. Tierische Produkte.

Milchversorgung. Die Schätzung der *Milcherzeugung* des Landes erfolgte auf Grund der Angaben des Kuhbestandes sowie des durchschnittlichen Milchertrags. Laut der allgemeinen landwirtschaftlichen Statistik im Jahre 1935 bezifferte sich der Kuhbestand auf 961.727 Stück. Die Angaben der Viehzählungen im Frühjahr ermöglichten die Feststellung der im Kuhbestand jährlich eintretenden Veränderungen. Die Zahl der Melktage kann Fachleuten zufolge auf jährlich 290—295 Tage veranschlagt werden. Der durchschnittliche Tagesmilchertrag ist mit Hilfe der Angaben der Milcherzeugungsstatistik der Jahre 1930 und 1933 festgestellt worden.

Die Milchproduktion vom Jahre 1937 betrug im ganzen Lande gemäss dieser Berechnung 1.664,411.000 Liter. Die Marktforschungsabteilung hat die Milcherzeugung nach geographischer Gliederung sowie auch auf die vergangenen Jahre errechnet. Im Laufe der letzten drei Jahre fiel die Milcherzeugung des Landes um etwa 1·5% zurück, doch hat die nach Budapest gelieferte Milchmenge zugenommen ; sie stieg von 107 Millionen Liter im Jahre 1935 auf 138·2 Millionen im Jahre 1937. Im verflossenen Jahre gelangten 88% der Zufuhr durch die hauptstädtischen Molkereiunternehmungen, 4·4% durch die Milchbetriebe der Provinz und 7·6% durch die Grosserzeuger in Verkehr. Dieses letztgenannte Kontingent erhöht sich stetig.

Die Milchlieferung erfolgt zu 70% per Bahn (zu geringem Teil per Schiff), während die restlichen 30% im Landstrassenverkehr eintreffen (Auto-, Wagen- und Fussgänger-Zufuhr). Die wachsende Bedeutung der per Kraftwagen beförderten Milch erhellt daraus, dass 1933 auf diese Art insgesamt 123.000 Meterzentner, im Jahre 1936 dagegen bereits 417.000 Meterzentner an ihrem Bestimmungsort angelangt sind (in Netto-Gewicht).

Im Hinblick auf die *Lieferungsgegenden* steht die Statistik der Jahre 1930 und 1933 nach Stationen, bzw. Gemeinden verarbeitet zur Verfügung. Die zwischen 1933 und 1936 auf der Landstrasse eingetroffene Menge wurde nach Gemeinden ausgewiesen. Der grössere Teil der Budapester Milchzufuhr (53·8%) stammt aus Transdanubien (Alföld 32·6%, Norden 13·6%).

Nach den Angaben der Zehnkilometer-Zonen steigt die Zufuhr im Verhältnis der zunehmenden Entfernung bis zum Streifen von 60—70 km, was den Höhepunkt bedeutet. Von den ferneren Gegenden wird die Zufuhr nach Budapest immer geringer, doch macht auch die Lieferung von den aus mehr als 200 km entfernten Stationen noch 5·7% der Gesamtzufuhr aus. Die Lieferung je Gemeinde ist umso grösser, je näher der Herkunftsort zur Hauptstadt liegt.

Hinsichtlich der Frachtspesen wäre es begründet, dass die Milch aus grösseren Entfernungen eher als Molkereiprodukte nach Budapest geführt würde. Die hauptstädtische Einwohnerschaft erleidet jedoch infolge der Entfernung des Erzeugergebiets keine Sonderbelastung, da die Frachtdifferenz den Produzenten belastet.

Der Tagesdurchschnitt des *Milchverbrauchs* der Budapester Bevölkerung war im Jahre 1935 0·22 Liter, er ist im Jahre 1936 auf 0·29 und im Jahre 1937 auf 0·31 Liter gestiegen. Die Ursache dieser Zunahme ist einerseits in der Mehrung der Geldeinkünfte zu suchen, die, wenn auch nicht durch Erhöhung der Gehälter und Arbeitslöhne, so doch durch die Zunahme der Beschäftigten eingetreten ist. Andererseits erwies sich der Milchpreis angesichts der Verteuerung anderer Lebensmittel als relativ wohlfeil.

Eiermarkt. Die Feststellung der *Eierproduktion* des Landes beruht auf den in der neueren Fachliteratur versuchten verschiedenen Schätzungen sowie auf den Angaben der allgemeinen Agrarstatistik von 1935 über den Geflügelbestand.

Im Februar 1935 betrug die Zahl der Hühner in Ungarn 17,880.027. Die Zahl der Legehennen kann auf etwa 65% dieses Bestandes veranschlagt werden. Der Landesbestand an eierlegenden Hennen ist auch unter Berücksichtigung anderer Berechnungen mit rund 12 Millionen Stück anzunehmen. Vorausgesetzt, dass eine Henne im Jahresverlauf durchschnittlich 65 Eier legt, kann die Jahreserzeugung des Landes auf rund 780 Millionen Stück geschätzt werden. Die Eierproduktion weist übrigens jährlich — wie man aus den Zufuhr- und Exportangaben folgern darf — nicht unbedeutende Schwankungen auf.

Nach annähernden Berechnungen wurden im Durchschnitt der letzten 5 Jahre 20% der Erzeugung nach Budapest, 22% ins Ausland versandt. Der Budapester Markt bleibt also an Bedeutung kaum hinter den Ausfuhrmärkten zurück. Der Jahresdurchschnitt des Verbrauchs pro Kopf beträgt im ganzen Lande 80, in Budapest 150 Stück. Die letztgenannte Ziffer enthält nicht nur die Verwendung im Haushalt, sondern auch jene der Lebensmittelindustrie und auch die verdorbenen und gebrochenen Eier.

Der nach Budapest per Bahn und Schiff abgewickelte *Verkehr* zeigt einen gewissen Rückgang. Demgegenüber ist die per Achse gelieferte Eiermenge zwar unbeständig,

doch von zunehmender Tendenz. Unsere Kenntnisse bezüglich der von Produzenten und Pseudo-Erzeugern als Handgepäck herbeförderten Quantitäten *(Bauernware)* sind noch lückenhaft, doch ist diese Zufuhr nach Ansicht von Sachverständigen recht beträchtlich.

Der Verbrauch zeigt nach 1934 eine sinkende Tendenz, lediglich das Jahr 1937 weist eine geringe Besserung auf. Diese Gestaltung der Angaben ist umso auffallender, als diese Periode auf eine sich bessernde Wirtschaftskonjunktur entfällt.

Im Eierumsatz hat die Grossmarktanlage nicht das erforderliche Übergewicht. Nach den Angaben vom verflossenen Jahre berühren 45·2% des Bahnverkehrs und 32·6% des Landstrassenverkehrs die Grossmarktanlage. Die sogenannte Bauernware aber ging offenkundig in noch grösserem Masse unmittelbar zum Kaufmann, eventuell zum Konsumenten.

Die *Eierausfuhr* von 1937 hat die Vorjahrsmenge um 39·5% überstiegen. Die Kühlhauseier wurden sogar auf den englischen Markt hinausgeführt, was zur Verteuerung der Konservenware zum Jahresschluss beitrug. Im allgemeinen gelangt der Budapester Markt infolge der Ausfuhr in eine nachteiligere Lage, was einerseits auf die schwächere Qualität der nach Budapest kommenden Ware, andererseits auf die Ungleichmässigkeit der Zufuhr zurückzuführen ist.

Die auch graphisch dargestellte Preisgestaltung weist bei einer sehr starken Saisonschwankung auch Änderungen von längerer Frist auf. Von 1927 bis 1934 war die Tendenz der Preisgestaltung sinkend, von da an bis 1936 steigend, wenngleich die Preise das frühere hohe Niveau nicht erreichten. Dank der ausgezeichneten Maisernte im Jahre 1937 erlebte die Geflügelzucht einen Aufschwung, und die recht befriedigende Eiererzeugung kam auch in der Preisgestaltung zum Ausdruck.

Die starke Saisonschwankung der Zufuhr (Maximum im April oder Mai, Minimum im November, bzw. Dezember) wird durch die Einlagerung der Frühjahrszufuhr ausgeglichen. Infolge der aus den Kühlhäusern in die Provinz und ins Ausland hinausgeführten Eiermengen ist der Saldo des Budapester Eierumsatzes in den Wintermonaten passiv. Auf die monatliche Gestaltung des effektiven Verbrauchs lassen die Angaben von Haushaltungsrechnungen Folgerungen zu. Die Saisonschwankungen der Preise sind im grossen und ganzen denen der Zufuhr entgegengesetzt.

Die *Spanne* zwischen dem Grosshandelspreis (sogenannte Kistenware) und dem Kleinhandelspreis in den Markthallen (gewogener Durchschnitt der aus der Kistenware sortierten verschiedenen Qualitäten) schwankte im Jahre 1937 zwischen 17 und 33 Fillér pro kg; sie betrug im Jahresdurchschnitt 26 Fillér. Gemäss den Erfahrungen von 1937 ist die Spanne im Sommer geringer, als im Winter.

III. Getreide, Mehl und Brot.

Mehlverbrauch, Spanne zwischen den Getreide- und Mehlpreisen. Beim Problem der Mehlversorgung Budapests bildete die Mehlerzeugung der Budapester Mühlen im Ausmasse von 1·35 Millionen Meterzentnern die Basis. Hiezu kommt noch die aus der Provinz nach Budapest gelieferte, recht beträchtliche Mehlmenge (über 900.000 Meterzentner). Der Versand per Bahn und Schiff beziffert sich auf 474.000 Meterzentner, aber auch per Achse werden zur Versorgung der ungefähr 400.000 Seelen zählenden Vorstadtzone sowie der entfernteren Verbrauchermärkte ansehnliche Mengen abgeführt.

Auch die *Elemente des Verbrauches* sind zum Gegenstand der Beobachtung gemacht worden. Der jährliche Mehlbedarf des Bäckergewerbes und der Teigwarenfabriken beträgt 787.000 Meterzentner. Die von den Haushaltungen verbrauchte Mehlmenge kann auf Grund der Haushaltungsrechnungen des Kommunalstatistischen Amtes auf 400.000 Meterzentner veranschlagt werden. Berücksichtigt man noch das von den Internaten, bzw. öffentlichen Institutionen zum Brotbacken verwendete Mehl sowie die sonstige industrielle Verarbeitung, so kann der Verbrauch schätzungsweise mit 1·4 Millionen Meterzentner angenommen werden.

Die Marktforschungsabteilung befasste sich auch mit der Gestaltung der *Getreide- und Mehlpreise.* Bei der Frage der Getreidepreise musste man vor allem mit dem Einfluss der weltwirtschaftlichen Auswirkungen rechnen, und zwar in erster Reihe mit der Rolle der Weltmarktbestände und erst in zweiter Reihe unmittelbar mit der Rolle der Ernteergebnisse. Die Gestaltung der Mehlpreise passte sich im grossen und ganzen der Preistendenz des Getreides an.

Die Errechnung der *Spanne zwischen den Getreide- und Mehlpreisen* ging von der aus 1 Meterzentner Weizen gewonnenen Menge verschiedenartiger Mehle und der sich ergebenden Kleie aus. Die diesbezüglichen Kalkulationen der Abteilung beruhen einesteils auf der Fabrikindustriestatistik des kön. ung. Statistischen Zentralamtes, andererseits auf mannigfachen Facharbeiten sowie auf unmittelbar beschafften Angaben.

Brotverbrauch, Spanne zwischen den Mehl- und Brotpreisen. Bezüglich der Broterzeugung musste die Marktforschungsabteilung ihre Arbeit auf einem völlig neuen Gebiete beginnen. Sie erhielt Angaben von der Gewerbekorporation der Bäckermeister, bearbeitete die Daten der Statistik des kön. ung. Statistischen Zentralamtes für Fabrik- und Mittelindustrie und die Aufzeichnungen des ehemaligen Bäckerkartells. Auf Grund dieser Berechnungen konnte die Jahresbroterzeugung Budapests mit 890.000 Meterzentner, pro Kopf der Einwohnerschaft mit 83·93 kg festgesetzt werden. Die Angaben wurden auch gemäss den Kategorien der Betriebsgrösse (Arbeiterstand) und den Brotsorten (Weissbrot, halbweisses, halbbraunes, braunes und Roggenbrot) bearbeitet. Auf Grund der erwähnten Quellen hat die Marktforschungsabteilung die jährliche Erzeugung von Kleingebäck mit 215 Millionen Stück (Semmeln, Kipfel) festgestellt. Sie hat auch die Mehlverwendung des Bäckergewerbes und die Gliederung der verwendeten Mengen nach Mehlsorten ermittelt.

Die Abteilung vollzog ferner die systematische Errechnung der *Spanne zwischen Mehl- und Brotpreisen.* Die Spanne wurde zwischen dem Kleinhandelspreise von 1 kg Brot und dem Werte der zu dessen Herstellung erforderlichen Mehlmenge (nach dem Grosshandelspreis berechnet) ermittelt. Die Preisspanne enthält, abgesehen von den Mehlkosten, sämtliche sonstigen Kostenfaktoren ; sie ist also von Brutto-Charakter.

Zur Errechnung der Preisspanne der verschiedenen Brotsorten (Weissbrot, halbbraunes, braunes und Roggenbrot) hat die Marktforschungsabteilung Betriebsverhältniszahlen über die Zusammensetzung des Brotes und über die Ergiebigkeit ermittelt. Die Gestaltung der auf dieser Grundlage errechneten Preisspannen veranschaulichen die auf Seite 54. dargestellten Diagramme. Der Gestaltung der Mehlpreise passte sich im grossen und ganzen auch der Brotpreis an. Letzterer ist jedoch weniger beweglich, und deswegen ist die Preisspanne natürlich starken Schwankungen ausgesetzt.

Zur Analyse der Preisspannen, d. h. zur Feststellung der Preiselemente hat die Marktforschungsabteilung die Arbeiten ebenfalls schon in Angriff genommen, indem sie das Verhältnis der auf 1 Meterzentner des verarbeiteten Mehls entfallenden verschiedenen Kostenelemente ermittelt.

IV. Gemüse und Grünzeug, Obst.

Kartoffelmarkt. Um die Angaben des Budapester Kartoffelumsatzes und -Verbrauches richtig beurteilen zu können, mussten sie mit jenen der Erzeugung und Verteilung im ganzen Lande verglichen werden.

Auf Grund der Berechnungen der Marktforschungsabteilung gestaltet sich die Kartoffelverwendung im zehnjährigen Durchschnitt wie folgt :

	Tausend Meterzentner	In v. H. der Erzeugung
Bedarf an Saatgut	4.434	21·4
Ausfuhrüberschuss	551	2·6
Inlandsverbrauch	13.696	66·0
Eintrocknung, verdorbene Ware (10%)	2.076	10·0
Insgesamt (Acker- und Gartenertrag)	**20.757**	**100·0**

Auf Grund weiterer Berechnungen wird die Verteilung des Inlandsverbrauches aus folgenden Daten ersichtlich:

	Tausend Meterzentner	In v. H. des Inlands-verbrauches	In v. H. der Erzeugung
Verwendung in der Spiritus- und Stärkeindustrie	1.453	10·6	7·0
Speisekonsum:			
Budapest	1.067	7·8	5·1
Provinz	7.200	52·6	34·7
Verfütterung	3.976	29·0	19·2
Insgesamt	**13.696**	**100·0**	**66·0**

Entsprechend den wechselnden Ernteergebnissen sind die für Futterzwecke sowie für die Volksernährung in der Provinz dienenden Kartoffelmengen starken Schwankungen unterworfen. Nach Auffassung von Sachverständigen ist bei der Beurteilung der jeweiligen Lage allein die Produktionsmenge der grossen Überschussgebiete in Betracht zu ziehen. Der Ertrag des Jahres 1937 war um 39% grösser als der zehnjährige Durchschnitt. Infolge der intensiven Verfütterung und sonstiger Verwendung haben sich die Frühjahrsbestände dennoch als zu gering erwiesen, namentlich infolge der Verspätung neuer Ware aus Witterungsursachen. Über die Gründe der Preiserhöhung in denMonaten April und Mai hat die Marktforschungsabteilung der Approvisionierungsverwaltung ein erschöpfendes Material zur Verfügung gestellt.

Der *Kartoffelverbrauch von Budapest* bezifferte sich auf Grund der Warenverkehrsdaten im verflossenen Jahre auf 1,008.000 Meterzentner. (Auf den Kopf entfielen 101 kg.) Diese Ziffer schwankt Jahr um Jahr in recht geringem Masse. Der Kartoffelbedarf der Bäcker beträgt laut der Berechnung der Marktforschungsabteilung 176.000 Meterzentner, während die Kopfquote des unmittelbaren Kartoffelverbrauchs durch die Bevölkerung 83 Kilogramm ausmacht.

In der Budapester Kartoffelzufuhr (Diagramm auf Seite 59.) zeitigen die Naturgegebenheiten jährlich zwei Gipfelpunkte, und zwar in den Monaten Oktober und November, bzw. März bis Mai; diese Unregelmässigkeiten werden natürlich durch Lagerung ausgeglichen.

Die Angaben des Kartoffelumsatzes hat die Marktforschungsabteilung auch nach den Orten der *Warenankunft* einer ausführlichen Prüfung unterzogen. Im Endergebnis haben 65·5% des gesamten Kartoffelverkehrs die Grossmarktanlage passiert.

Die Untersuchungen über die *Preisgestaltung* der Kartoffeln beweisen den ausserordentlich engen Zusammenhang mit dem Ernteertrag. Die wichtigsten Ursachen dieser starken Abhängigkeit sind: *a)* die Ausfuhr ist unbedeutend, *b)* auf das folgende Wirtschaftsjahr können die Bestände nicht hinübergenommen werden, *c)* neben den in hohem Masse wechselnden Ernteergebnissen ist der Speisebedarf von starrer Art, und nur eine stärkere Preissenkung ermöglicht eine bedeutendere anderweitige Verwendung. Die Marktforschungsabteilung hat für die erste und die zweite Hälfte des Wirtschaftsjahres gesondert Untersuchungen angestellt. Im Laufe der Arbeiten erwiesen sich die Preise zu Beginn der Saison als besonders bedeutungsvoll.

Zu den preisgestaltenden Faktoren gesellte sich neuerdings eine behördliche Vorschrift: die Festsetzung der Minimalerzeugerpreise. Diese hat einerseits die preisermässigende Wirkung der grossen Ernteerträgnisse der beiden letzten Jahre verhindert und verringert, überdies die im Laufe des Wirtschaftsjahres in Erscheinung tretende saisonartige Preisschwankung. Im Bericht veranschaulichen Tabellen den Zusammen-

hang zwischen den vorgeschriebenen minimalen und den tatsächlichen Erzeugerpreisen, bzw. zwischen den Budapester Gross- und Kleinhandelspreisen, ferner die Gestaltung der Preisspannen.

Grünzeug und Gemüse. Der Verbrauch von Grünzeug und Gemüse ist Jahr für Jahr mit einer Menge von etwa 1 Million Meterzentner ziemlich beständig.

Was die Orte des *Warenempfanges* betrifft, so weist der auf die Grossmarktanlage entfallende Verkehr eine allmähliche Steigerung auf. Im Hinblick auf die Verkehrsmittel ist ein Übergewicht des Verkehrs per Achse festzustellen. Der unmittelbare Verkauf der Urproduzenten an die Verbraucher (sogenannte »Bauernware« und Verkauf vom Wagen ab) ist beträchtlich.

Auch die *ausführliche Untersuchung* der auf den Markt gebrachten Grünzeug- und Gemüsesorten ist Aufgabe der Marktforschungsabteilung, die auf Grund der eingeleiteten Arbeiten in ihrem Bericht auch Material über die einzelnen Warenartikel veröffentlicht.

Desgleichen hat die Abteilung jene Arbeiten in Angriff genommen, die sich auf die eingehende Untersuchung der Zufuhr und Preisgestaltung der Saisonartikel beziehen. Im Zuge dieser Forschungsarbeiten sucht die Abteilung die Zusammenhänge zwischen Zufuhr und Preisen im Verhältnis zum Fortschreiten der Saison zu klären. Ausserdem sollen die von den hauptstädtischen Verbrauchern in den verschiedenen Perioden zu normalen Preisen abnehmbaren Mengen ermittelt werden.

Obstmarkt. Die Marktforschungsabteilung hat ihre diesbezüglichen Berechnungen mit der Ermittlung *der Erzeugung, des Umsatzes und des Verbrauches* begonnen. Den Ausgangspunkt bildeten der Obstbaumbestand und der durchschnittliche Ernteertrag. Die Gesamterzeugung stellte sich in mehrjährigem Durchschnitt auf 210 Millionen kg. Die Zufuhr nach Budapest und der Verbrauch weisen eine recht starke unmittelbare Abhängigkeit von den Ernteergebnissen auf. Im Obstumsatz Budapests spielt die Lieferung per Achse eine stetig wachsende Rolle.

Laut der Untersuchung des *Wareneingangs* trifft der überwiegende Teil des frischen Obstes in der Grossmarktanlage ein, während im Südfrüchtenhandel 41% der Zufuhr mit Umgehung der Grossmarktanlage zum Verkauf gelangen. Die Spezifizierung des Obstverbrauchs nach Sorten erforderte eine umsichtige, sorgfältige Arbeit. Zur Feststellung des Nettoquantums des Verbrauches musste die Forschungsarbeit zwecks Bestimmung des Verpackungsgewichts einsetzen; mangels einer Normierung (Standardisierung) sind nämlich die Verpackungsarten und -Mittel sehr mannigfaltig.

Die weiteren Aufgaben der Marktforschung.

Das vorgeführte Material kann im Hinblick auf das kurze halbe Jahr nur als ein erster Schritt betrachtet werden. Die Marktforschung vermag nichtsdestoweniger bereits nützliches Material der Approvisionierungsverwaltung zur Verfügung zu stellen. Der abschliessende Teil des Berichts gewährt auch einen Überblick über die Arbeitspläne der nahen Zukunft.

Wirtschaftsgeographische Arbeiten. Für die Lebensmittelversorgung Budapests ist es nicht gleichgültig, aus welchem Teile des Landes die Ware stammt, wie sich ihr Erzeugerpreis gestaltet und welche Kostenfaktoren die Ware belasten, bis sie nach Budapest gelangt. Die Untersuchungen wurden bereits in Angriff genommen, die nach Gemeinden, bzw. nach charakteristischen Anbaugegenden die Erzeugung, den Überschuss und die nach Budapest gelieferten Warenmengen der betreffenden Landesteile zusammenfassend vergleichen. Diese wirtschaftsgeographischen Monographien werden durch die Untersuchung der Dreissigkilometer-Zone um Budapest eingeleitet.

Meteorologische Fragen. Auch die mit den Marktverhältnissen zusammenhängenden meteorologischen Faktoren wurden in den Kreis der Untersuchungen einbezogen. Die Ergebnisse werden durch einen beauftragten Fachmann ausgearbeitet.

Im Sinne der erwähnten Bürgermeisterverordnung können übrigens auswärtige Sachverständige mit der Durchführung monographischer Untersuchungen gewisser Fragen betraut werden.

Untersuchung der Erzeugerpreise und der Kostenfaktoren der Lieferung. Diesbezügliche Aufgaben: Vergleich der aus verschiedenen Quellen stammenden Erzeugerpreise, Untersuchung des Bahntarifs und sonstiger Lieferungskosten, Umrechnung der Produzentenpreise in Budapester Parität und Vergleich der Budapester Grosshandelspreise mit den gewonnenen Angaben.

Die Schichtung der Budapester Kleinhandelspreise. Einschlägige Aufgabengruppen: Vergleich der Budapester Kleinhandelspreise in topographischer Gliederung, nach der Einteilung in kleinere Gebietsteile (preisstatistische Bezirke). Anfertigung von Preiskartogrammen. Auswirkung der Markthallen und offenen Märkte auf die Gestaltung der teuren und der billigen Bezirke. Schichtung der Kleinhandelspreise nach Unternehmungsformen im Handel.

Allgemeine Erhebung der Grosshandelspreise. Nach Aufstellung einer Statistik der Kleinhandelspreise werden die Preise der in den verschiedenen Teilen der Hauptstadt bestehenden Unternehmungen für Lebensmittelgrosshandel statistisch erhoben.

Vergleich der Gross- und Kleinhandelspreise von Lebensmitteln. Die Berechnungen der Preisspannen werden laut der neuen Preisstatistik auf alle Lebensmittel erstreckbar sein.

Die Kostenfaktoren der Lebensmittelverteilung. Der Kenntnis der Preisspannen wird sich die Prüfung der Kostenfaktoren anschliessen. Im Interesse einer systematischen Beobachtung bedarf es einer auf alle Lebensmittelhändler und Gewerbetreibenden sich erstreckenden Betriebserhebung. Diese Erhebung gewährt einen Anhaltspunkt für die beständigen Kostenfaktoren und gibt die Möglichkeit für eine Ermittlung der in Deutschland hervorragend bewährten Richtzahlen (Kennzahlen). Dies ermöglicht auch eine statistische Erfassung der sozialen Lage der Lebensmittelhändler. Ausserdem werden Anhaltspunkte für die Untersuchung der Kosten der in der Hauptstadt vor sich gehenden Lebensmittelverteilung geboten. Parallel mit der Aufnahme der Betriebsstatistik sind die auf den Umsatz und die Kostenfaktoren des Lebensmittelhandels bezüglichen verschiedenen Quellenmaterialien (ausgezahlte Arbeitslöhne, Steuerstatistik, Wohnungs-, Geschäfts-, Lager-, Mietzins usw.) zusammenzustellen.

Das derart gewonnene statistische Material wird schliesslich auch durch informative Kenntnisse ergänzt, erworben durch die Veranstaltung von Enqueten mit Einbeziehung fachmännischer Handelsvertreter. Die Abteilung für Marktforschung und Preisstatistik wünscht alle diese Aufgaben in einträchtiger Zusammenarbeit mit den interessierten Landwirtschafts-, Handels- und Industriekreisen zu lösen.

Erläuterung der Schaubilder.

Die in diesem Band enthaltenen Kartogramme und Diagramme bilden einen wesentlichen Teil des Textes. Die folgenden kurzen Erläuterungen können die mit ungarischen Benennungen versehenen graphischen Darstellungen auch dem Auslande verständlich machen.

Seite 17.: **Rentabilität der Schweinemästung. — I.** Abb. 1.: *Vergleich des Preises der gemästeten Schweine und der Kosten des zu 1 kg Gewichtszunahme erforderlichen Futters.* Lebendgewichtspreis in Fillér pro kg der jungen Mastschweine (rote Linie). Preis des zu 1 kg Gewichtszunahme erforderlichen 5·4 kg Maises (grüne Linie). — Abb. 2.: *Spanne zwischen den in der 1. Abbildung dargestellten Reihen.* Abb. 3.: *Gestaltung der Schweine- Mais-Preisrelation.*

Seite 19.: **Rentabilität der Schweinemästung. — II.** Abb. 1.: *Vergleich des Preises der gemästeten Schweine mit den zur Mästung erforderlichen Einstellungs- und Futterkosten.* Lebendgewichtspreis in Fillér pro kg der herrschaftlichen Fettschweine erster Qualität (rot), auf 1 kg Fettschwein entfallender Magerschweinpreis (schwarz), auf 1 kg Fettschwein entfallende Magerschwein- und Maiskosten zusammen (grün). Abb. 2.: *Spanne zwischen den in der 1. Abbildung dargestellten Reihen.* Abb. links, unten: *Saisonschwankungen des Preises der Fettschweine mittlerer Qualität* (Daten in Prozenten des beweglichen Zwölfmonatsdurchschnittes.) Abb. rechts, unten: *Saisonschwankungen des Auftriebes auf den Budapester Borstenviehmarkt.* (Saisonindex nach der Personsschen Methode.)

Seite 21. **Gestaltung der Schweinepreise und des Schweineauftriebes.** Abb. 1.: *Monatsdurchschnittspreise für lebende Schweine auf dem Budapester Schweinemarkt.* (Fillér pro kg). Fettschweine, junge, schwere, bzw. vom März 1937. an: herrschaftliche, I. Kl. (grün); junge, leichte, bzw. gewählt, I. Kl. (blau); alte, I. Kl. (rot). — Abb. 2.: *Auftrieb auf den Schweinemarkt und in das Schlachthaus.* Auftrieb auf den freien und geschlossenen Markt (rot); Gesamtauftrieb auf den Markt und in das Schlachthaus (grün).

Seite 23.: **Gestaltung der Schlachtrinderpreise.** Abb. 1.: *Schlachtrinderpreise auf dem Budapester Rindviehmarkt,* Monatsdurchschnitte in Fillér. Scheckige Ochsen erster Qualität (grün), scheckige Kühe dritter Qualität (blau), Durchschnittspreis der Schlachtrinder (rot). — Abb. 2.: *Gestaltung des gewogenen Durchschnittspreises des Rindviehfutters im Grosshandel* (in Fillér pro Meterzentner). Aus 3 Futterarten errechneter Durchschnittspreis (schwarz), aus 6 Futterarten errechneter Durchschnittspreis (rot). — Abb. 3.: *Gestaltung der Rindvieh-Futter-Preisrelation.*

Seite 25.: **Umsatz des Budapester Rindviehmarktes.** Abb. 1.: *Auftrieb auf den Rindviehmarkt und Umsatz des Schlachthauses.* (Angaben in tausend Stück.) Auftrieb auf den Markt (rot), Überführungen vom Markte zum Schlachthaus (grün), Schlachtungen im Schlachthaus (blau). — Abb. 2.: *Gestaltung der Rindviehmästung.* Viertel-

jährlich, in tausend Stück. Die Angaben beziehen sich auf landwirtschaftliche Betriebe über 200 Katastraljoch, auf kleinere Besitzungen mit wenigstens 8 Mastrindern und auf gewerbsmässige Mastanstalten. Mastviehbestand (rot), neue Einstellungen (schwarz), Verkauf (grün).

Seite 29. : **Spanne zwischen den Preisen der lebenden Rinder und des Rindfleisches.** Abb. 1.: *Vergleich der Preise der lebenden Rinder mit dem aus ihnen erzeugbaren Fleisch- und Nebenproduktenwerte* (in Pengő). Preis für 100 kg lebenden Rindviehes (dünne, grüne Linie), dasselbe abzüglich des Wertes der Nebenprodukte; »Gestehungspreis« (starke, grüne Linie), Wert des aus 100 kg lebenden Rindviehes erzeugbaren Fleisches im Grosshandel (blau), und im Kleinhandel (rot), Wert der aus 100 kg lebenden Rindviehes erzeugbaren Häute (schwarz). — Abb. 2. : *Preisspanne in absoluten Zahlen* (in Pengő) zwischen dem Gestehungspreise und dem Werte des aus den Rindern erzeugbaren Fleisches im Kleinhandel (rot) und im Grosshandel (blau). — Abb. 3.: *Gestaltung der Preisspanne in v. H. des Lebendrindpreises.* Farbenbezeichnung wie in der 2. Abbildung.

Seite 31.: **Spanne zwischen den Kälber- und Kalbfleischpreisen.** Abb. 1.: *Vergleich des Preises der lebenden Kälber mit dem Kleinhandelswerte des aus ihnen erzeugbaren Fleisches, in Pengő.* Preis für 100 kg lebender Kälber (dünne, grüne Linie), dasselbe ohne den Wert der Häute ; »Gestehungspreis« (starke, grüne Linie), Kleinhandelswert des aus 100 kg lebenden Kalbs erzeugbaren Fleisches und der Leber (rot), Spanne zwischen dem Gestehungspreis und dem Kleinhandelswert des Fleisches (blau), Wert der aus 100 kg lebenden Kalbs erzeugbaren Häute (schwarz). — Abb. 2. : *Vergleich des Preises für Kälber »geschlachtet, im Fell« mit dem Kleinhandelswerte des aus ihnen erzeugbaren Fleisches, in Pengő.* Farbenerklärung siehe bei der Abbildung 1. — Abb. 3.: *Preisspanne in v. H.* zwischen dem Kleinhandelspreis und dem Preis für lebende Kälber (blau), dem Kleinhandelspreis und dem Grosshandelspreis für geschlachtete Kälber (rot).

Seite 33. : **Spanne zwischen den Preisen für lebende Schweine und Schweinefleisch.** Linke Spalte : *Preisspanne zwischen Fettschweine, Fleisch und Fettwaren.* Abb. 1. : *Vergleich des Preises der lebenden Schweine mit dem Werte der aus ihnen gewinnbaren Erzeugnisse* (in Fillér). Preis für 100 kg lebender Schweine (grüne, dünne Linie), dasselbe mit Abzug der Nebenprodukte, »Gestehungspreis« (starke, grüne Linie). Wert der aus 100 kg Lebendgewicht gewinnbaren Halbschweine mit Fett (blau), Kleinhandelswert für Fleisch- und Fettwaren (rot). — Abb. 2. : *Preisspanne in absoluten Zahlen* (in Fillér) : zwischen dem Gestehungspreis und dem Wert des Halbschweines mit Speck (blau), zwischen dem Gestehungspreis und dem Kleinhandelswert für Fleisch- und Fettwaren (rot). — Abb. 3. : *Preisspanne in v. H. des Preises für lebende Schweine.* (Farbenerklärung wie bei Abbildung 2.) — 2. Spalte : *Spanne zwischen den Preisen für Halbschweine mit Speck, Fleisch- und Fettwaren.* — Abb. 1.: *Vergleich des Preises für Halbschweine mit Speck mit dem Kleinhandelswert der aus ihnen gewinnbaren Erzeugnisse* (in Fillér). Preis des Halbschweines mit Speck pro 100 kg (blau), Kleinhandelswert des aus 100 kg Halbschwein mit Speck erzeugbaren Fleisches mit Fettwaren (rot). — Abb. 2. : *Preisspanne in absoluten Zahlen.* — Abb. 3. : *Preisspanne in v. H. des Halbschweinepreises.*

Seite 49.: **Eiermarkt.** Abb. 1.: *Budapester Eierumsatz* (in tausend Meterzentnern Bruttogewicht). Zufuhr per Bahn und Schiff (grüne, starke Linie: Monatsdurchschnitte), Monatsdurchschnitt der gesamten Zufuhr samt dem Landstrassenverkehr (schwarz), Abfuhr per Bahn und Schiff (rot). — Abb. 2.: *Vergleich der Preisgestaltung der Eier im Klein- und Grosshandel.* (Monatsdurchschnittspreise pro kg in Pengő.) Kleinhandelspreise der Tee-Eier in den Markthallen (rot), Grosshandelspreise der Kistenware (blau). — Abb. 3.: *Saisonschwankung der Eiererzeugung, des Eierumsatzes und*

der Eierpreise. Die einzelnen Figuren von links nach rechts: 1. Eiererzeugung (Angaben nach verschiedenen Quellen), 2. Zufuhr per Bahn und Schiff, 3. Abfuhr per Bahn und Schiff, 4. Verbrauch auf Grund von Haushaltungsrechnungen, 5. Durchschnittspreis im Grosshandel (blau) und Kleinhandel (rot).

Seite 54.: **Gestaltung der Mehl-Brot-Preisspanne.** — **I.** Abb. 1.: *Gestaltung der Brotpreise* (Monatsdurchschnitt pro kg in Fillér). Weissbrot (grün), halbbraunes Brot (blau), braunes Brot (schwarz), Roggenbrot (rot). — Abb. 2.: *Gestaltung der Mehl- und Kartoffelpreise.* In der Reihenfolge der Farbenerklärung: Weizenmehl Nr. 0, Nr. 4, Nr. 5, Nr. 6, Roggenmehl Nr. 0, Nr. II., Ella-Kartoffeln. — Abb. 3.: *Preisspanne zwischen dem Weissbrot und den Mehlkosten.* Brotpreis (grün), Preis des zur Herstellung von 1 kg Brot nötigen Mehls (blau), Brot-Mehl-Preisspanne (rot).

Seite 55.: **Gestaltung der Mehl-Brot-Preisspanne.** — **II.** Spanne zwischen dem Brotpreis und den Mehlkosten: Abb. 1.: *Halbbraunes Brot.* — Abb. 2.: *Braunes Brot.* — Abb. 3.: *Roggenbrot.* Farbenerklärung siehe bei der Abbildung 3. auf der vorangehenden Seite.

Seite 59.: **Kartoffelmarkt.** Abb. 1.: *Budapester Kartoffelumsatz* (in tausend Meterzentnern). Zufuhr per Bahn und Schiff (rote, starke Linie: Monatsdurchschnitt), Monatsdurchschnitt der gesamten Zufuhr samt dem Landstrassenverkehr (grün). — Abb. 2.: *Gestaltung der Kleinhandelspreise der Kartoffelsorten in der Markthalle* (Monatsdurchschnitt pro kg, in Fillér). Ella-Kartoffeln (rot), Rosen-Frühkartoffeln (blau), Rosen-Spätkartoffeln (grün). — Abb. 3. (links, unten): *Erzeugerpreis der Ella-Kartoffeln.* Mindest-Erzeugerpreis, ab Budapest (schwarz), Erzeugerpreis ab Station im Szabolcser Komitat (grün), Gross- (blau) und Kleinhandelspreis (rot) pro Meterzentner in Pengő. — Abb. 4. (rechts, unten): *Jahreserzeugung von Kartoffeln und deren Grosshandelspreise.* Ackerlandserzeugung in hunderttausend Meterzentnern (grüne Linie, linke Skala), Grosshandelspreis der Ella-Kartoffeln pro Meterzentner in Pengő (rote Linie, rechte Skala).

MTAKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 55329/1951. sz.

Felelős kiadó: dr. Ilkyéhalvi L. Lajos.